

Модул 1

ПРЕГЛЕД И ВОВЕД

Пакет неопходни услуги за
жени и девојки изложени на насилство
*Суштински елементи и упатства
за квалитет*

Овој документ беше изработен со финансиска поддршка на Европската Унија во рамките на регионалната програма на ЕУ и UN Women „Спречување на насилството врз жените во Западен Балкан и Турција: Имплементирање на норми – промена на ставови“. Неговата содржина е единствена одговорност на ЕХО Едукативно хуманитарна организација - Штип и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија. Иако се направени сите напори за да се обезбеди висок стандард на точност при преводот на оригиналниот текст, овој превод не е уреден според официјалните стандарди за објавување и има за цел да служи само како работен превод. Наведените агенции на ООН што земаа учество, не прифаќаат одговорност за какви било недоразбирања кои произлегуваат од можни грешки како резултат на преводот на овој документ.

МОДУЛ 1

Вовед

ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ ОПФАКА 5 МОДУЛИ:

Модул 1. Преглед и вовед	Модул 2. Здравство	Модул 3. Правда и полиција	Модул 4. Социјални услуги	Модул 5. Координација и управување со координацијата
<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во пакетот неопходни услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Контекст 1.3 Цел и опфат 1.4 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните здравствени услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните правосудни и полициски услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните социјални услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во координацијата на неопходните услуги и активности за управување</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>
<p>Поглавје 2</p> <p>Општи принципи, карактеристики и основни елементи</p> <p>2.1 Принципи 2.2 Заеднички карактеристики на квалитетни неопходни услуги 2.3 Основни елементи</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p>
<p>Поглавје 3</p> <p>Како да се користи оваа алатка</p> <p>3.1 Рамка на упатства за неопходни услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходни активности за координација и управување</p> <p>3.1 Упатства за координација на национално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги 3.2 Упатства за координација на локално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги</p>
<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>

БЛАГОДАРНОСТ

Овие упатства не би биле можни без:

Храброста на многу жени кои искусиле насилство и прозбореле за нивните искуства и активистите/-ките, особено од женските организации ширум светот, кои се заложиле за обезбедување соодветни услуги и поддршка на жените кои биле изложени на насилство.

Напорите на владите што преземаат активности за прекинување на насилството врз жените преку законодавни реформи, иницијативи за политики и преку имплементирање програми за превенција и одговор на насилството.

Главните донатори на Заедничката програма на ОН за неопходни услуги за жените и девојките изложени на насилство, владите на Австралија и Шпанија.

Меѓусекторските практичари, истражувачи, владини претставници, кои присуствуваа и учествуваа на сите Глобални стручни консултации за оваа програма за работа (информации за учесниците се достапни на www.endvawnow.org и кликнете на Essential Services).

Континуираната посветеност на системот на ОН да развие програми и активности како одговор на насилството врз жените. Агенциите на Обединетите нации, ангажирани во поддршката за приспособување и/или развој на овие упатства, кои ги споделија своето време и знаење за да осигурат дека ќе продолжиме да го подобруваме обезбедувањето услуги за жени и девојки изложени на насилство. Им се заблагодаруваме на претставниците на агенциите за нивната посветеност и за придонесот: Тања Фара (Tania Farha) и Риет Гронен (Riet Groenen) (Тело на ОН за родова еднаквост и зајакнување на жените - UN Women), Упала Деви (Upala Devi) и Луис Мора (Luis Mora) (УНФПА), Клаудија Гарсиа Морено (Claudia Garcia Moreno) и Авни Амин (Avni Amin) (СЗО), Суки Беаверс (Suki Beavers), Ники Палмер (Niki Palmer) и Чарлс Шовел (Charles Chauvel) (УНДП) и Клаудија Барони (Claudia Baroni) и Свен Фајфир (Sven Pfeiffer) (УНОДЦ). Консултантите кои помогнаа во усогласувањето и консолидирањето на сите упатства подготвени за овој пакет, г-ѓа Ајлин Скинидер (Ms Eileen Skinnider) и г-ѓа Џенис Ват (Ms Janice Watt).

СОДРЖИНА

ПОГЛАВЈЕ 1: ВОВЕД ВО ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ 6

1.1 ВОВЕД 6

1.2 КОНТЕКСТ 7

1.3 ЦЕЛ И ОПФАТ 8

1.4 ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА 9

ПОГЛАВЈЕ 2: ОПШТИ ПРИНЦИПИ, КАРАКТЕРИСТИКИ И ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ 12

2.1 ПРИНЦИПИ 13

2.2 ЗАЕДНИЧКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА
КВАЛИТЕТНИТЕ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ 14

2.3 ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ 18

ПОГЛАВЈЕ 3: КАКО ДА СЕ КОРИСТИ ОВАА АЛАТКА 19

3.1 РАМКА НА УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИ УСЛУГИ 19

ПОГЛАВЈЕ 4: АЛАТКИ И ИЗВОРИ 21

ПОГЛАВЈЕ 1:

ВОВЕД ВО ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ

1.1 Вовед

Заедничката глобална програма на Обединетите нации за неопходни услуги за жени и девојки изложени на насилство („Програмата“), во партнерство со Телото на Обединетите Нации за родова еднаквост и зајакнување на жените UN Women, УНФПА, СЗО, УНДП и УНОДЦ, има цел да обезбеди поголем пристап до координиран сет есенцијални и квалитетни мултисекторски услуги за сите жени и девојки кои искусиле родово базирано насилство.

Програмата ги идентификува неопходните услуги што треба да ги обезбедат здравствените, социјалните служби, полицијата и правосудниот сектор („Неопходни услуги“), како и упатствата за координација на Неопходните услуги и управување со процесите и механизмите за координација („Упатства за координација“). Дефинирани се упатства за испорака на услуги за суштинските елементи на секоја неопходна услуга, со цел да се осигури реализација на висококвалитетни услуги, особено за земјите со ниски и средни приходи, за жени и девојки кои се соочуваат со насилство. Заедно, овие елементи го сочинуваат „Пакетот неопходни услуги“.

Пакетот неопходни услуги содржи пет модули кои имаат заеднички елементи:

- Модул 1: Преглед и вовед
- Модул 2: Неопходни здравствени услуги
- Модул 3: Неопходни услуги од доменот на правда и полиција
- Модул 4: Неопходни социјални услуги

- Модул 5: Неопходни активности за координација и управување со координацијата

Пакетот неопходни услуги ги одразува суштинските компоненти на координираните повеќесекторски одговори за жените и девојките изложени на насилство. Обезбедувањето, координирањето и управувањето со неопходните здравствени, правосудни, полициски и социјални услуги можат значително да ги ублажат последиците што насилството ги предизвикува врз благосостојбата, здравјето и безбедноста на животите на жените и девојките, помагаат во закрепнувањето и зајакнувањето на жените и го спречуваат повторувањето на насилството. Неопходните услуги можат да ги намалат загубите со кои се соочуваат жените, семејствата и заедниците во однос на продуктивноста, резултатите во образованието, јавните политики и буџетите и помагаат во прекинувањето на повторливиот циклус на насилство. Пакетот неопходни услуги, исто така, има клучна улога во намалувањето на сиромаштијата, придонесува кон развојот и кон напорите за постигнување на Целите за одржлив развој од 2015 година.

Пакетот неопходни услуги има цел да го пополни јазот помеѓу договорите и обврските на меѓународно ниво за обезбедување услуги за насилството врз жените и девојките, вклучувајќи ги и заклучоците на Комисијата за статусот на жените од 2013 година и активностите преземени на ниво на земја, преку обезбедување технички насоки за тоа како да се развијат квалитетни неопходни услуги. Овие

да се развијат квалитетни неопходни услуги. Овие обврски се детално прецизирани во инструменти-те за човекови права, меѓународните договори и придружните декларации и политики што обезбедуваат глобални норми и стандарди за изработка на пакетот неопходни услуги. Иако во текот на последните децении, на глобално ниво се посвети големо внимание за да се одговори и да се спречи

1.2 Контекст

Насилството врз жените и девојките е широко распространето, системско и вкоренето во културата. Генералниот секретар на Обединетите нации го опишува како појава што достигнува пандемски размери.¹ Насилството врз жените се состои од „секој чин на родово базирано насилство кое резултира со или има веројатност да резултира со физички, сексуални или психолошки штетни последици или страдање на жените, вклучувајќи и закани од било каков вид, принуда или лишување од слобода, без каков било оглед на тоа дали се случува во јавниот или во приватниот живот“.² Родово базираното насилство, кое е насочено против жената, само поради тоа што е таа жена или што несразмерно влијае врз жените,³ има многу форми. Покрај физичкото и сексуалното насилство, насилството врз жените и девојките вклучува психолошки и емоционални штетни последици и злоупотреба, сексуално вознемирување, осакатување женски гениталии, злоупотреба што произлегува од наводи за магии и гатање, т.н. убиства поради честа на жените и девојките, трговија со жени и девојки, убиства на женски новороденчиња и други штетни практики. Интимното партнерско насилство и непартнерското сексуално насилство се меѓу најпродорните и подмолни форми на насилство врз жените и девојките. Терминот „насилство врз жените“ вклучува насилство врз девојки, особено

насилството врз жените и девојките, многу жени и девојки имаат несоодветен или никаков пристап до опсегот на поддршка и услуги што можат да ги заштитат, да им помогнат во зачувувањето на нивната безбедност и да ги поддржат во решавањето на краткорочните и долгорочните последици како жртви на различни форми насилство.

девојки кои можат да ги користат неопходните услуги за жените.

Според глобалниот преглед на Светската здравствена организација (СЗО) за 2013 година, 35 проценти од жените во светот имаат искусено физичко и/или сексуално интимно партнерско или непартнерско сексуално насилство.⁴ Повеќе од седум проценти од жените на глобално ниво пријавиле дека доживеале непартнерско сексуално насилство.⁵ Некои национални истражувања покажуваат дека до 70 проценти од жените доживуваат физичко или сексуално насилство од страна на мажите во текот на нивниот живот, мнозинството од сопруг или од интимен партнер.⁶ Се проценува дека една петтина девојки биле малтретирани во детството, а во некои земји дури и повисоко од една третина.⁷ Родово заснованите односи на моќ во општеството ги ставаат голем број девојки на многу повисок ризик од момчињата за некои форми на насилство, а особено сексуалното насилство. Една студија за примената на насилство од страна на мажи на избрани локации

1 United Nations (2006) Secretary-General's In-depth Study on Violence Against Women A/61/122/Add.1.

2 Declaration on the Elimination of Violence against Women, Article 1, retrieved from [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.RES.48.104.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.RES.48.104.En?Opendocument).

3 See for example, the Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), General Recommendation No. 19, retrieved from <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>.

4 WHO, Global and Regional Estimates of Violence against Women, p. 2 (“Only women aged 15 years and older were included, to differentiate violence against women from child sexual abuse.” p. 12), retrieved from http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf.

5 Ibid, p. 18.

6 UN Women “Violence against Women: Facts and Figures” SAY NO UNiTE TO END VIOLENCE AGAINST WOMEN, retrieved from www.saynotoviolence.org/issues/facts-and-figures/ Population surveys have found that between 10-70% of women report being physically assaulted by an intimate male partner at some point in their lives, see Heise, L., Ellsberg, M. and Gottemoeller, M. (1999) Ending Violence against Women (Baltimore, MD: John Hopkins University School of Public Health). The UN Secretary-General's Study, supra note 1 states that violence against women affects one third of all women in their lifetime.

7 http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/ p. 14

во седум земји во Азија и во Пацификот откри дека 26-80 проценти од мажите изјавиле дека извршиле физичко и/или сексуално интимно партнерско насилство, а 10-40 проценти од мажите изјавиле дека извршиле непартнерско силување, наведувајќи го правото на сексуален однос како најчеста мотивација.⁸

Неколку студии сугерираат дека, на глобално ниво, половина од сите жртви на убиства на жени се убиени од нивните сегашни или поранешни сопрузи или интимни партнери.⁹

Насилството врз жените и девојките има штетни и долготрајни последици врз благосостојбата, здравјето и безбедноста на жените и девојките, заедно со економските последици, ефектите врз резултатите во образованието и влијанието врз продуктивноста и развојот на општествата и земјите. Иако во последните децении на глобално ниво има сеопфатни напори за справување и спречување на насилството врз жените и девојките,

1.3 Цел и опфат

Целта на пакетот неопходни услуги е да ги поддржи земјите додека тие работат на изготвување, спроведување и ревизија на услугите за сите жени и девојки кои се жртви и лица кои преживеале насилство, во широка рамка околности и ситуации. Пакетот е практична алатка за земјите што сакаат да дефинираат јасен патоказ за тоа како да се обезбедат и да се координираат квалитетни услуги од сите сектори. Тој е направен да осигури дека услугите од сите сектори се координирани и управувани за да одговарат на сеопфатен начин, да бидат насочени кон жените, каде што е потребно насочени кон децата и да бидат отчетни едни кон други и пред жртвите и преживеаните. Упатствата за секој суштински елемент на неопходните услуги се направени за да обезбедат квалитетен одговор на насилството врз жените и девојките.

8 UN Women (2013) Why do some men use violence against women and how can we prevent it? Quantitative findings from the United Nations Multi-country Study on Men and Violence in Asia and the Pacific (UN Women, UNFPA, UNDP and UN Volunteers).

9 See for example, UNODC, Global Study on Homicide 2013, p. 14, available at http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/GSH2013/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf.

многу жени и девојки имаат мал или никаков пристап до поддршката и услугите што можат да ги заштитат, да им помогнат во одржувањето на нивната безбедност и да се справат со кратките и долгорочните последици како жртви на насилство. Имајќи го предвид ова, од клучно значење за постигнување на целите од овие Упатства е постоењето владина заложба за справување со насилството врз жените и девојките.

Меѓународната обврска да се применува принципот на должно внимание бара од државите да воспостават ефикасни мерки за спречување, истрага и гонење случаи на насилство врз жените. Ова вклучува ефикасни средства за одговор на секој случај на насилство, како и решавање на структурните причини и последици од насилството преку обезбедување сеопфатни правни и политички рамки, родово чувствителни правни системи и полиција, достапни здравствени и социјални услуги, активности за подигнување на свеста и обезбедување квалитет на сите мерки.

Начинот на спроведување на неопходните услуги ќе варира од една до друга земја. Некои земји можеби веќе имаат дефинирани услуги; други можеби ќе треба да ги приспособат постојните услуги или постепено да имплементираат нови услуги или да преземат дополнителни мерки за да ги исполнат овие стандарди. Од суштинско значење е секоја земја да има план за постигнување на идентификуваните стандарди и да осигури дека постојат процеси и механизми за мерење и отчетност, во однос на испораката на услугите и потребниот квалитет.

Упатствата можат да се применат и за други форми на насилство врз жените и девојките, но тие првенствено се наменети за ситуации на интимно партнерско и непартнерско сексуално насилство. Фокусот е насочен првенствено кон одговор на насилството, преку преземање дејства во најраните фази на насилство и интервенирање да се спречи повторување на насилство. Овие упатства се фокусираат на услугите и одговорот

кон жените, но ги земаат предвид и потребите на оние девојки кои се на возраст на која можат да ги користат овој вид услуги. Соодветно, овие упатства, исто така, упатуваат што треба да се земе предвид кога неопходните услуги ги користат жени и девојки коишто се придружени од нивните деца. Жените и девојките не се само во поголема мера жртви на машко насилство и злоупотреба, туку Обединетите нации упатуваат и дека насилството врз жените „е манифестација на историски нееднаквите односи на моќ меѓу мажите и жените што доведоа до доминација над жените и дискриминација на жените од мажите“.¹⁰ Како резултат на тоа, динамиката на насилство врз жените, формите на насилство со кои се соочуваат жените, сериозноста, зачестеноста и последиците се многу различни од насилството што го доживуваат мажи.

1.4 Јазик и терминологија

Координацијата е централен елемент на одговорот на насилството врз жените и девојките. Координацијата се бара од меѓународните стандарди со цел обезбедување сеопфатен, мултидисциплинарен, координиран, систематски и одржлив одговор на насилството врз жените и девојките. Тоа е процес што е регулиран со закони и со политики и подразбира заеднички напори од мултидисциплинарни тимови, персонал и институции од сите релевантни сектори за спроведување на законите, политиките, протоколите и договорите, како и за обезбедување комуникација и соработка за спречување и одговор на насилството врз жените и девојките. Координацијата се одвива на национално ниво меѓу министерствата што имаат улога во справувањето со овој вид насилство, помеѓу давателите на услуги на локално ниво, засегнатите страни и во некои земји со средно ниво на управување помеѓу националното и локалното ниво. Координацијата исто така се одвива меѓу различните нивоа на власт.

Суштински компоненти се карактеристиките или компонентите на неопходните услуги, што се

Обемот на пакетот неопходни услуги е надополнет со фокусот на УНИЦЕФ кој, меѓу другото, работи во насока сите деца да живеат без насилство. УНИЦЕФ ќе продолжи да развива значајни насоки и одговори за децата како жртви на насилство. Упатствата, иако универзално применливи, се посебно создадени земајќи ги предвид земјите со ниски до средни приходи. Исто така, важно е да се напомене дека овие упатства не се фокусираат на интервенции во ситуации на криза или хуманитарни интервенции. Сепак, одговорите опишани во овие упатства се надополнуваат, до оној степен до кој е можно во рамките на овие упатства, со оние што се фокусираат на кризи/хуманитарни услови.

применуваат во кој било контекст и обезбедуваат ефективно функционирање на услугата.

Неопходните услуги претставуваат основен збир услуги што ги обезбедуваат здравствениот, социјалниот, полицијата и правосудниот сектор. Услугите мора, во најмала рака, да обезбедат заштита на правата, безбедноста и благосостојбата на секоја жена или девојка која искусува родово базирано насилство.

Формалните правосудни системи се во надлежност на државата и на нејзините органи. Тие вклучуваат владини регулативи и институции како што се полицијата, обвинителствата, судовите и затворите што имаат надлежност за спроведување и применување на законите на државата и за спроведување на санкциите изречени за прекршување на законите.

Родово базирано насилство претставува „секој чин на насилство што е насочен против жената, само поради тоа што таа е жена или кое несразмерно влијае врз жените“.¹¹

¹⁰ United Nations Declaration on the Elimination of Violence against Women.

¹¹ CEDAW, General Recommendation No. 19, para 6.

Управувањето со координацијата има две главни компоненти. Првата компонента е создавање закони и политики потребни за спроведување и поддршка на координацијата на неопходните услуги за елиминирање или справување со насилството врз жените и девојките. Втората компонента е процесот на повикување на одговорност на засегнатите страни, за извршување на нивните обврски во нивниот координиран одговор на насилството врз жените и девојките, како и континуиран надзор, следење и евалуација на тој координиран одговор. Управувањето се врши на национално и на локално ниво.

Здравствениот систем се однесува на (а) сите активности чија примарна цел е да го промовираат, да го обновуваат и/или да го одржуваат здравјето; (б) лицата, институциите и ресурсите што се поставени во согласност со востановени политики за да го подобрат здравјето на населението на кое му служат.¹²

Здравствената установа е физичко лице или организација што систематски ги обезбедува здравствените услуги. Поединечен здравствен работник може да биде професионален здравствен работник, здравствен работник во заедницата или кое било друго лице што е обучено и има знаења од областа на здравството. Организациите вклучуваат болници, клиники, центри за примарна здравствена заштита и други центри на здравствени услуги. Давателите на примарна здравствена заштита се медицински сестри, акушерки, лекари или други.¹³

Интимното партнерско насилство е „најчестата форма на насилство што го искусуваат жените на глобално ниво... и вклучува низа принудни акти од сексуален, психолошки и физички карактер, коишто се применуваат врз возрасни и адолесцентни жени од страна на нивниот сегашен или поранешен интимен партнер, без нивна согласност. Физичкото насилство вклучува намерна примена на физичка сила, моќ или оружје со цел

да ѝ се нанесат штети или повреди на жената. Сексуалното насилство вклучува злоупотребувачки сексуален контакт, принудување на жената на сексуален чин без нејзина согласност и обид или извршено сексуално дејство врз жена што е болна, со попреченост, ставена под притисок или под дејство на алкохол или други опојни средства. Психолошкото насилство вклучува контролирање или изолирање на жената, понижување или нејзино посрамување. Економското насилство вклучува оневозможување жената да има пристап до основни ресурси, како и контрола над нив“.¹⁴

Даватели на услуги од доменот на правосудството вклучуваат државни/владини службеници, судии, обвинители, полиција, правна помош, судски службеници, адвокати, параправници и персонал на социјалните служби/за поддршка на жртвите.

Континуум на правдата се протега од влезот на жртвата/лицето што преживеало насилство во системот, сè до разрешување на случајот. Движењето на една жена низ институциите се разликува, во зависност од нејзините потреби. Таа може да користи различни правни можности, почнувајќи од пријавување на случајот или поднесување тужба, со која понатаму се иницира кривична истрага и обвинение, или ќе бара заштита и/или поведување граѓанска постапка, вклучувајќи заштитни мерки, развод и старателство над деца и/или барање обесштетување за лични или други штети, од државните административни шеми, истовремено или по одредено време.

Мултидисциплинарните тимови за одговор се групи на засегнати страни што се обврзни да дејствуваат координирано за да одговорот на насилството врз жените и девојките во рамките на една заедница. Овие тимови се фокусирани на обезбедување ефективен одговор на индивидуални случаи и може да придонесат за креирање политики.

Непартнерското сексуално насилство „се однесува на насилство извршено од страна на роднина, пријател, познајник, сосед, колега или

12 WHO, Health System Strengthening: Glossary, found at www.who.int/healthsystems/Glossary_January2011.pdf.

13 WHO (2013) Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines at page vii.

14 UN Secretary-General's Study, supra note 1, para 111-112.

непознато лице“.¹⁵ Тоа вклучува принуда за извршување какво било несакано сексуално дејство, сексуално вознемирување и насилство извршено врз жените и девојките, честопати од страна на сторител кој им е познат, вклучително и на јавни места, во училиште, на работното место и во заедницата.

Упатствата за квалитет ги поддржуваат испораката и имплементацијата на суштинските елементи на неопходните услуги, за да се обезбеди нивна ефективност и потребен квалитет да одговора на потребите на жените и девојките. Упатствата за квалитет даваат насоки за начинот на обезбедување на услугите во рамки на пристапот заснован врз човековите права, културната сензитивност и зајакнување на жените. Тие се засноваат врз, и ги дополнуваат меѓународните стандарди и ги одразуваат најдобро прифатените практики во справувањето со родово базираното насилство.

Секторот за социјални услуги обезбедува низа услуги за поддршка со цел подобрување на општата благосостојба и зајакнување на одредена популација во општеството. Тие можат да бидат општи или да обезбедуваат поконкретен одговор на одредено прашање, на пример, да пружаат одговор на жените и девојките кои се соочуваат со насилство. Социјалните услуги за жени и девојки кои искусиле насилство опфаќаат услуги обезбедени или финансирани од владата (познати како јавни услуги) или обезбедени од други чинители од граѓанскиот сектор и заедницата, вклучувајќи ги и невладините организации и верските организации.

Социјалните услуги што даваат одговор на насилството врз жените и девојките имаат посебен фокус на жените и девојките жртви на насилство. Тие се неопходни за помагање при закрепнувањето на жените од насилство, нивното зајакнување и спречување на повторното појавување на насилство, а во некои случаи, дејствуваат во одредени сегменти од општеството

или заедницата со цел промена на ставовите и перцепциите за насилство. Тие опфаќаат, но не се ограничени на обезбедување психосоцијално советување, финансиска помош, информации во кризни ситуации, безбедно сместување, правна помош и услуги на застапување, поддршка за домување и вработување за жените и девојките кои искусуваат насилство.

Засегнатите страни се сите владини институции и граѓански организации кои имаат улога во справувањето со насилството врз жените и девојките на сите нивоа на власта и граѓанското општество. Клучните засегнати страни меѓудругото опфаќаат жртви и лица кои преживеале насилство и нивните застапници, социјалните служби, здравствениот сектор, давателите на правна помош, полицијата, јавните обвинители, судиите, институциите за заштита на децата и воспитно-образовниот сектор.

Термините **жртва/лице кое преживеало насилство** се однесуваат на жени и девојки кои искусиле или искусуваат родово базирано насилство, одразувајќи ја терминологијата што се користи во правните процеси, како и кога овие жени и девојки бараат пристап до неопходни услуги.¹⁶

Насилството врз жени значи „секаков чин на родово базирано насилство кој резултира со, или има веројатност да резултира со физички, сексуални или психолошки штетни последици или страдање на жените, вклучувајќи и закани од каков било вид вид, принуда или неосновано лишување од слобода, без оглед на тоа дали се случуваат во јавниот или во приватниот живот“.¹⁷

¹⁵ Ibid. at para 128.

¹⁶ Студија на Генералниот секретар на Обединетите нации, белешка 1, ја забележува тековната дебата за термините „жртва“ и „лице кое преживеало насилство“. Некои сугерираат дека изразот „жртва“ треба да се избегнува, бидејќи тоа подразбира пасивност, слабост и вродена ранливост и не ја признава реалната отпорност на жените и нивните можности. За други, терминот „лице кое преживеало насилство“ е проблематичен бидејќи го негира чувството на виктимизација кај жените кои биле цел на насилен криминал. Затоа, овие упатства го користат терминот „жртва/лице кое преживеало насилство“.

¹⁷ Declaration on the Elimination of Violence Against Women, Article 1.

ПОГЛАВЈЕ 2:

ОПШТИ ПРИНЦИПИ, КАРАКТЕРИСТИКИ И ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

Истражувањата и праксата укажуваат на тоа дека начинот на кој се обезбедуваат услугите значително влијае врз нивната ефективност. Клучно во справувањето со насилството врз жените и девојките и одржувањето на безбедноста и благосостојбата на жените и девојките е разбирањето на родовата природа на насилството, неговите причини и последици, обезбедувањето услуги засновани врз принципот на зајакнување на жените, што придонесува жените и девојките да ги имаат предвид можностите што им се достапни, како и обезбедувањето услуги кои ги поддржуваат нивните одлуки. За да обезбедат квалитетни неопходни услуги, земјите мора да ги имаат предвид најважните принципи што ја поткрепуваат испораката на сите неопходни услуги и клучните елементи, кои мора да бидат поставени како поддршка за реализација на секоја неопходна услуга. Овие принципи и основни елементи се содржат во карактеристиките и активностите што се заеднички за секторите здравство, социјални услуги, полиција и правда и механизмите за координација и за управување.

Принципите, заедничките карактеристики и основните елементи за неопходните услуги за жени и девојки кои се предмет на насилство, исто така, може да се најдат во рамките на меѓународните правни инструменти. Државите ширум светот имаат постигнато договор за поддршка на збир глобални норми и стандарди за справување со насилството врз жените и девојките, вклучувајќи ги:

- Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените од 1979 година¹⁸ и Конвенцијата за правата на детето од 1989 година¹⁹ што ја обезбедуваат рамката на која се засноваат човековите права.

- Декларацијата за елиминација на насилството врз жените од 1993 година,²⁰ Пекиншката декларација и Платформата за акција од 1995 година,²¹ како и голем број резолуции на Генералното собрание и Советот за човекови права, заедно со Општата препорака бр. 19 на Комитетот за елиминација на сите форми на дискриминација против жените, јасно посочуваат што треба да прават државите за решавање на ова прашање.
- Од неодамна, надградените модел-стратегии и практичните мерки за елиминација на насилството врз жените во областа на спречувањето криминал и правда²² обезбедуваат широки препораки што опфаќаат

18 General Assembly resolution 34/180.

19 General Assembly resolution 44/25.

20 General Assembly resolution 48/104.

21 Report of the Fourth World Conference on Women, Beijing, 4-15 September 1995 (United Nations publication, Sales No. E.96.IV.13), chap. I, resolution 1, annex I and annex II.

22 General Assembly resolution 65/457, annex.

суштински, процедурални и оперативни прашања од кривична правда, истовремено признавајќи ја важноста на сеопфатен, координиран мултидисциплинарен одговор.

- Постигнатите заклучоци²³ усвоени на 57. седница на Комисијата за статусот на жените, даваат понатамошни насоки за воспоставување сеопфатни, координирани, интердисциплинарни, достапни и одржливи мултисекторски услуги за сите жртви и преживевани од сите форми на насилство врз жените и девојките.

2.1 Принципи

Долунаведените принципи кои имаат заеднички елементи го поткрепуваат давањето на сите неопходни услуги и координација на истите:

- Пристап базиран врз права
- Унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените
- Соодветни на културата и возраста
- Пристап фокусиран на жртва/лице кое преживеало насилство
- Безбедноста е најважна
- Одговорност на сторителот

Пристап базиран врз права

Пристапите базирани врз човековите права, при реализација на квалитетни неопходни услуги упатуваат на тоа дека државите имаат примарна одговорност за почитување, заштита и исполнување на правата на жените и девојките. Насилството врз жените и девојките е фундаментално кршење на човековите права на жените и девојките, особено нивното право на живот без страв и насилство. Пристапот заснован на човековите права упатува на услуги што се фокусирани на безбедноста и благосостојбата на жените и девојките и ги третираат жените и девојките со достоинство, почит и чувствителност. Исто така, упатува на највисоки можни стандарди за

Клучниот принцип што произлегува од оваа глобална нормативна рамка се обврските на државите да применат должно внимание во областите на превенција, заштита, кривично гонење, казнување и да овозможат обесштетување и репарации.

Силното лидерство на сите нивоа, континуираната посветеност на водечките принципи, заедничките карактеристики и развој и имплементација на основните елементи се од суштинско значење за успешен концепт, имплементација и преглед на одржлив, ефективен и квалитетен одговор на насилството врз жените.

здравствените, социјалните, полициските и правосудните услуги – услуги со добар квалитет, достапни, пристапни и прифатливи за жените и за девојките.

Унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените

Централната поставеност на родовата нееднаквост и дискриминацијата, како причина и како последица на насилството врз жените и девојките, бара давателите на услугите да обезбедат политики и практики што ќе го имаат предвид родовиот аспект и ќе дадат одговор. Давателите на услугите мора да осигурат дека насилството врз жените и девојките нема да се одобрува и да се толерира. Давателите на услугите мора да упатуваат на правото на жените и девојките да донесуваат свои одлуки, вклучувајќи и одлуки со кои се одбиваат неопходните услуги.

Соодветни на културата и возраста

Давателите на неопходните услуги, кои се соодветни на културата и возраста, мора да одговорат на индивидуалните околности и на животните искуства на жените и девојките, земајќи ги предвид нивната возраст, идентитет, култура, сексуална ориентација, родов идентитет, етничка припадност и јазични преференции. Давателите на неопходните услуги, исто така, соодветно треба да одговорат на жените и девојките што се соочуваат со повеќе

²³ E/2013/27.

форми на дискриминација – не само затоа што таа е жена, туку и поради нејзините раса, етничка припадност, каста, сексуална ориентација, религија, попреченост, брачен статус, професија или други карактеристики – или поради тоа што била подложена на насилство.

Пристап фокусиран на жртва/лице кое преживеало насилство

Пристапот фокусиран на жртва/лице кои преживеало насилство во фокусот ги става правата, потребите и желбите на жените и девојките при обезбедувањето на услугите. Ова подразбира земање предвид на различните потреби на жртвите и преживеаните, различните ризици и слабости, влијанието на одлуките и преземените дејства, и обезбедување услуги што се приспособени на специфичните барања на секоја жена и девојка. Услугите треба да бидат одговор на нивните желби.

Безбедноста е од суштинско значење

Безбедноста на жените и девојките е најважна при обезбедувањето квалитетни услуги. Давателите на неопходните услуги мора да им даваат приоритет на безбедноста и сигурноста на корисниците на услугите и да не предизвикуваат понатамошна штета.

Одговорност на сторител

Одговорноста на сторителот подразбира давателите на неопходните услуги, каде што е соодветно, да овозможат ефективна отчетност на сторителите, истовремено обезбедувајќи правичност пред лицето на правдата. Давателите на неопходните услуги треба да го поддржат и да овозможат учество на жртвата/лицето кое преживеало насилство во правосудниот процес, да го промовираат нејзиниот капацитет за дејствување или искористување на нејзиното право, истовремено обезбедувајќи дека товарот на докажување не паѓа на неа, туку на државата.

2.2

Заеднички карактеристики на квалитетни неопходни услуги

Неопходните услуги споделуваат низа заеднички карактеристики и заеднички активности. Тие се применливи без оглед на конкретниот „сектор“, надлежен за справување со жени и девојки жртви на насилство. Реализацијата на сите неопходни услуги и активности треба да ги има следните клучни карактеристики:

- Достапност
- Пристапност
- Приспособливост
- Соодветност
- Приоритет на безбедноста
- Информирани согласност и доверливост
- Ефективна комуникација и учество на заинтересираните страни во дефинирањето, спроведувањето и оценувањето на услугите.

- Собирање податоци и управување со информации
- Поврзување со други сектори и институции преку координација

Достапност

Неопходната здравствена заштита, социјалните услуги, правосудните и полициските услуги мора да им бидат достапни во доволна мера и со доволен квалитет на сите жртви и преживеани на насилство, без оглед на местото на живеење, националност, етничка припадност, каста, класа, статус на мигрант или бегалец, домороден статус, возраст, религија, јазик и ниво на писменост, сексуална ориентација, брачен статус, попреченост или која било друга карактеристика што не е земена предвид тука.

Упатства

- Извршувањето на услугите мора да се дефинира, да се одржува и да се конципира на начин со кој се гарантира пристапот на жените и девојките до сеопфатни услуги, без дискриминација, на целата територија на државата, вклучувајќи оддалечени, рурални и изолирани области.
- Услугите се реализираат на начин да ги опфатат сите категории, вклучувајќи ги и најисклучените, оддалечените, ранливите и маргинализирани, без каква било форма на дискриминација, без оглед на индивидуалните околности и животни искуства на жените и девојките, вклучувајќи ги нивната возраст, идентитет, култура, сексуална ориентација, родов идентитет, етничка припадност и јазични преференции.
- Спроведувањето на услугите е организирано на начин кој на жените и девојките ќе им овозможи континуирана грижа преку мрежа услуги и во текот на целиот нивен живот.
- Треба да се земе предвид иновативно спроведување на услугите, со цел проширување на опфатот на услугите, како што се мобилните здравствени клиники и судови, како и креативната употреба на современи ИТ-решенија, кога тоа е возможно.

Пристапност

Пристапноста подразбира услугите да бидат достапни за сите жени и девојки без дискриминација. Тие мора да бидат физички пристапни (услугите да бидат физички пристапни за сите жени и девојки), економски достапни и лингвистички достапни (информациите да бидат дадени во различни формати).

Упатства

- Жените и девојките да бидат во можност да пристапат до услуги без непотребно финансиско или административно оптоварување. Ова значи дека услугите треба да бидат прифатливи, административно лесно достапни, а во случаи, како што се услугите од

полицијата, итните здравствени и социјални услуги, треба да бидат бесплатни.

- Услугите треба да се овозможат на начин на кој, во најголема мера, ќе ги има предвид јазичните потреби на корисникот.
- Процедурите за испорака на услугите и другите информации за неопходните услуги треба да бидат достапни во повеќе формати (на пример: усни, писмени, електронски), лесни за користење и на едноставен јазик, за да се зголеми пристапот и за да се задоволат потребите на различните целни групи.

Приспособливост

Давателите на неопходните услуги мора да ги имаат предвид различните влијанија на насилството врз различни категории жени и заедници. Тие мора да одговорат на потребите на жртвите и лицата кои преживеале насилство на начини што ги интегрираат човековите права и принципите што го имаат предвид културниот аспект.

Упатства

- Давателите на услугите ги разбираат и одговараат на индивидуалните околности и потреби на секоја жртва/ лице кое преживеало насилство.
- Обезбеден е широк спектар услуги што им овозможуваат на жените и девојките да имаат опции за услуги што најдобро ги задоволуваат нивните индивидуални околности.

Соодветност

Соодветни неопходни услуги за жените и девојките се оние кои се овозможуваат на начин што е прифатлив за жртвата: почитување на нејзиното достоинство; гарантирање на нејзината доверливост; почитување на нејзините потреби и гледишта и намалување на секундарната виктимизација.²⁴

²⁴ Секундарната виктимизација е дефинирана во надградените модел-стратегии и практични мерки на ОН (UN Updated Model Strategies and Practical Measures), како виктимизација која не се појавува како директен резултат на актот, туку како резултат на несоодветниот одговор на институциите и поединците кон жртвата.

Упатства

- Направени се напори за намалување на секундарната виктимизација, на пример, намалување на бројот на случаи кога таа треба повторно да раскажува за тоа што се случило, бројот на луѓе со кои мора да се соочува и обезбеден е обучен кадар што ќе работи со жртвата.
- На жените и девојките им се обезбедува поддршка за да можат целосно да разберат кои се нивните опции.
- Зајакнување на жените и девојките, со цел да се чувствуваат способни да си помогнат и да побараат помош.
- Се почитуваат одлуките на жените и девојките, откако ќе се осигури дека таа целосно ги разбира опциите што ѝ се на располагање.
- Услугите треба да се испорачуваат на начин што одговара на нејзините потреби и грижи, без навлегување во нејзината независност.

Приоритет на безбедноста – проценка на ризик и планирање на безбедноста

Жените и девојките се соочуваат со многу ризици за нивната непосредна и постојана безбедност. Овие ризици зависат од индивидуалните околности на секоја жена и девојка. Процената и управувањето со ризикот може да го намалат нивото на ризик. Најдобрите практики за процената на ризикот и управувањето со ризик вклучуваат конзистентни и координирани пристапи во рамки и помеѓу социјалниот, здравствениот, правосудниот сектор и полицијата.

Упатства

- Давателите на услуги користат алатки за проценка на ризик и алатки за управување, специјално развиени за да одговорат на интимното партнерско насилство и непартнерското сексуално насилство.
- Давателите на услуги редовно и доследно ги проценуваат индивидуалните ризици за секоја жена и девојка.
- Давателите на услуги користат широк опсег опции за управување со ризик, решенија

и мерки за безбедност за поддршка на безбедноста на жените и девојките.

- Давателите на услуги треба да им овозможат на жените и девојките индивидуален план заснован врз проценка на силните страни, кој ќе вклучува стратегии за управување со ризикот.
- Давателите на услуги мора да работат со сите институции, вклучувајќи ги здравствените, социјалните служби, правосудството и полицијата, за да можат да се координираат пристапите за проценка на ризик и управување

Ефективна комуникација и учество на засегнатите страни во дефинирањето, спроведувањето и оценувањето на услугите

Жените и девојките треба да знаат дека некој ги слуша, ги разбира и може да одговори на нивните потреби. Информациите и начинот на кој се соопштуваат може да ги охрабри да побараат неопходни услуги. Целата комуникација со жените и девојките мора да биде во насока на унапредување на нивното достоинство и почитување.

Упатства

- Давателите на услуги не смеат да осудуваат, мора да бидат емпатични и да дадат поддршка.
- На жените и девојките мора да им се даде можност да ја раскажат својата приказна, да бидат сослушани, јасно да се забележи нивниот исказ и да можат да ги изразат своите потреби и грижи, според нивните способности, возраст, интелектуална зрелост и развој.
- Давателот на услуги мора да ја потврди нејзината загриженост и искуство, со тоа што сериозно го сфаќа она што таа го вели, без да ја обвинува и без да ѝ суди.
- Давателите на услуги мора да обезбедат информации и совети што ѝ помагаат на жената да донесе сопствени одлуки.

Информирана согласност и доверливост

Сите неопходни услуги мора да бидат испорачани на начин кој ја штити приватноста на жената или

девојката, ја гарантира нејзината доверливост и ги открива информациите само со нејзината информирана согласност, до онаа мера до која е возможно. Информациите за искуството на жената со насилство може да бидат исклучително чувствителни. Несоодветното споделување на овие информации може да има сериозни последици, последици потенцијално опасни за животот за жените или девојките, како и за лицата кои им пружаат помош.

Упатства

- Давателите на услугите имаат етички кодекс за размена на информации (во согласност со постојното законодавство), вклучувајќи кои информации ќе бидат споделени, како ќе се споделат и со кого ќе се споделат.
- Давателите на услуги што директно работат со жени и девојки треба да бидат информирани за кодексот на етика и да го почитуваат.
- Информациите што се однесуваат на поединечни жени и девојки се третираат како доверливи информации и се чуваат безбедно.
- На жените и девојките им се овозможува поддршка за целосно да ги разберат нивните опции и последиците од откривањето информации.
- Давателите на услуги ги разбираат и ги почитуваат обврските во однос на доверливоста.

Собирање податоци и управување со информации

Конзистентното и прецизно собирање податоци за услугите што им се даваат на жените и девојките е важно за поддршката на континуираното подобрување на услугите. Услугите мора да имаат јасни и документирани процеси за точна евиденција, како и доверливо, безбедно чување информации за жените и девојките и услугите што им се нудат.

Упатства

- Треба да обезбедите документиран и безбеден систем за собирање, евидентирање и чување на сите информации и податоци.

- Сите информации за жените и девојките што пристапуваат до услуги се чуваат безбедно, вклучувајќи: досиеја на клиенти, правна и медицинска евиденција и планови за безбедност.
- Помошниот персонал треба да осигури прибирање точни податоци, да ги разбира и да ги користи системите за собирање податоци и да има доволно време за внес на податоците во системите за прибирање податоци.
- Треба да се осигури дека податоците се споделуваат само преку протоколи коишто ќе бидат усвоени меѓу организациите.
- Треба да се промовира анализа на прибраните податоци за да се разбере степенот на појавата на насилството, тенденциите во користењето на неопходните услуги, процена на неопходните услуги и информирање за превентивните мерки.

Поврзување со други сектори и институции преку упатување и координација

Поврзувањето со другите сектори и институции преку координација, како што се насоките за упатување, им помага на жените и девојките да добијат навремени и соодветни услуги. Процесите на упатување мора да содржат стандарди за информирања согласност. За да се обезбеди непречена навигација на различните основни услуги за жртвите и лицата кои преживеале насилство, треба да се воспостават протоколи и договори за процесите на упатување меѓу релевантните социјални, здравствени и правосудни услуги, вклучувајќи јасно дефинирани одговорности на секоја услуга.

Упатства

- Конзистентни постапки за размена на информации и упатувања, кои се познати на целиот персонал во агенциите, и кои јасно им се соопштуваат на жените и девојките.
- Давателите на услуги имаат механизми за координирање и следење на ефикасноста на процесите на упатување.
- Давателите на услуги соодветно упатуваат кон услуги наменети за деца, кога е потребно и соодветно.

2.3

Основни елементи

Со цел квалитетни услуги и квалитетна испорака на услугите, државите и секторите здравство, полиција, правда и социјалните служби мора да обезбедат силна основа за поддршка на овие напори.

Сеопфатно законодавство и правна рамка

Државите треба да имаат сеопфатна законска рамка што обезбедува правна и правосудна основа за жртвите/лицата кои преживеале насилство, кои имаат потреба од здравствени, социјални услуги, правосудни и полициски услуги.

Управување, надзор и одговорност

За да може државата да обезбеди квалитетни неопходни услуги потребни се управување, надзор и одговорност. Избраните и владини претставници се охрабруваат да ги поддржат овие напори со тоа што ќе овозможат дијалог во однос на тоа дали и како треба да се спроведат упатствата; утврдување на квалитетот на стандардите за услугите, следење на усогласеноста на услугите со стандардите и идентификување системски проблеми во концептот, имплементацијата и испораката. На жените и девојките треба да им се обезбеди можност за правен лек во случаи кога немаат пристап до неопходните услуги, кога тие се запоставени, доцнат или не се понудени поради невнимание. Отчетноста е од витално значење за да се обезбедат достапност, пристапност, приспособливост и соодветност на неопходните услуги. Отчетноста се унапредува преку учество на засегнатите страни во дефинирањето, спроведувањето и оценувањето на услугите.

Ресурси и финансирање

Потребни се ресурси и финансирање за изградба и одржување на секој сектор, како и интегриран координиран систем што има капацитет и способност да обезбеди квалитетни неопходни услуги што ефикасно ќе одговораат на насилството врз жените и девојките.

Обука и развој на човекови ресурси

Обуката и развојот на човековите ресурси овозможуваат секторските тела и координативните механизми да имаат капацитет и способност да испорачуваат квалитетни услуги и давателите на услуги да поседуваат капацитети за исполнување на нивните улоги и обврски. Сите даватели на услуги треба да имаат можност да ги градат своите вештини и стручност и да обезбедат ажурирање на нивните знаења и вештини.

Следење и оцена

Потребно е континуирано подобрување по сектори, информирано со редовно следење и оценување, за да се обезбедат квалитетни услуги за жените и девојките што се соочуваат со насилство. Ова значи собирање, анализа и објавување сеопфатни податоци за насилството врз жените и девојките во форма што може да се користи за мерење и за промовирање квалитетни услуги.

Родово сензитивни политики и практики

Политиките во секој сектор и механизмите за координација треба да бидат родово сензитивни и интегрирани во Национален акциски план за елиминирање на насилството врз жените. За да се обезбеди секој сектор да функционира паралелно, но и заемно со други услуги, како и интегрирано да обезбедува најефективен одговор на жените и девојките кои се изложени на насилство, секоја секторска политика треба да биде поврзана со национална политика.

ПОГЛАВЈЕ 3:

КАКО ДА СЕ КОРИСТИ ОВАА АЛАТКА

3.1

Рамка на упатства за неопходни услуги

Рамката на упатства за неопходни услуги за испорака на квалитетни неопходни услуги вклучува четири меѓусебно поврзани компоненти:

- Принципи што се клучни за реализација на сите неопходни услуги.
- Заеднички карактеристики што опишуваат низа активности и пристапи општи за сите области и што го овозможуваат ефективното функционирање и испорака на услугите.
- Неопходни услуги и дејства што ги дефинираат упатствата кои се потребни, со цел услугите да бидат соодветни од аспект на човековите

права, безбедноста и благосостојбата на секоја жена, девојка или дете што се жртви на интимно партнерско насилство или непартнерско насилство. Неопходните услуги се групирани во три области специфични за секторите: здравство, правда и полиција и социјални услуги. Сите ги обединува четврт елемент: неопходни активности за координација и управување со координацијата.

- Основни елементи што мора да бидат воспоставени, за да се овозможи испорака на квалитетни услуги во сите неопходни услуги и активности.

Пакет неопходни услуги: Дијаграм на целокупната рамка

Принципи	Пристап базиран врз права	Унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените	Соодветни на културата и возраста
	Пристап фокусиран на жртвата/лицето кое преживеало насилство	Безбедноста е најважна	Одговорност на сторителите

Заеднички Карактеристики	Достапност	Пристапност
	Приспособливост	Соодветност
	Приоритет на безбедноста	Информирана согласност и доверливост
	Собирање податоци и ракување со информации	Ефективна комуникација
	Поврзување со други сектори и институции преку упатување и координација	

Неопходни услуги и активности	Здравство	Правда и полициско работење	Социјални услуги
	<ol style="list-style-type: none"> Идентификација на лицата кои преживеале интимно партнерско насилство Примарна поддршка Грижа за повредените и итна медицинска помош Преглед и третман во случај на сексуален напад Процена и грижа за менталното здравје Документација (медицинско-правна) 	<ol style="list-style-type: none"> Превенција Првичен контакт Процена/истрага Процеси пред судење Судски процеси Одговорност на извршителите и обесштетување Процеси по судење Безбедност и заштита Помош и поддршка Комуникација и информации Координација на правосудниот сектор 	<ol style="list-style-type: none"> Информирање во кризни состојби Советување во кризни состојби Линии за помош Сместување на безбедна локација Материјална и финансиска помош Издавање, обновување, замена на документи за лична идентификација Правни и информации за правата, совети и застапување, вклучувајќи и во плуралните правни системи Психосоцијална поддршка и советување Поддршка со фокус на жените Услуги за деца за секое дете жртва на насилство Информации за заедницата, едукација и комуникација со заедницата Помош за економска независност, закрепнување и самостојност

Координација и управување со координација	
Национално ниво: неопходни активности	Локално ниво: неопходни активности
<ol style="list-style-type: none"> Креирање закони и политики Распределба на ресурси Дефинирање стандарди за воспоставување координирани одговори на локално ниво Инклузивни пристапи кон координирани одговори Овозможување развој на капацитетите на носителите на политики и одлуки, за координирани одговори на насилството врз жените и девојките Следење и евалуација на координацијата на национално и на локално ниво 	<ol style="list-style-type: none"> Создавање формални структури за локална координација и управување со координација Имплементација на координација и управување со координацијата

Основни елементи	Сеопфатна законодавна и правна рамка	Надзор над управувањето и отчетност	Ресурси и финансирање
	Обука и развој на човечки ресурси	Родово сензитивни политики и практики	Следење и евалуација

ПОГЛАВЈЕ 4:

АЛАТКИ И ИЗВОРИ

Инструменти на Обединетите нации (договори и необврзувачки нормативи)

Commission on the Status of Women 57th Session, Agreed conclusions on the elimination and prevention of all forms of violence against women and girls, available at [www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/CSW57_Agreed_Conclusions\(CSW_report_excerpt\).pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/CSW57_Agreed_Conclusions(CSW_report_excerpt).pdf).

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm.

Convention on the Rights of the Child, available at www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx.

Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, available at www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm.

Declaration on the Elimination of Violence against Women, available at www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm.

Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime, available at www.un.org/en/pseataforce/docs/guidelines_on_justice_in_matters_involving_child_victims_and.pdf.

UN Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, available at www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UN_principles_and_guidelines_on_access_to_legal_aid.pdf.

Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice, available at www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reforms/crimeprevention/

Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice, available at www.un.org/womenwatch/daw/vaw/vaw-model-strategies.pdf.

Алатки и извори

Special Rapporteur on violence against women, including its causes and consequences—various reports available at www.ohchr.org/EN/Issues?Women?SRWomen?Pages?SRWomenIndex.aspx.

United Nations, Secretary-General's In-depth Study on Violence against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/vaw/SGstudyvaw.htm.

UN Women, Progress of the World's Women: In Pursuit of Justice: 2011-2012, available at www.progress.unwomen.org/pdfs?EN-Report-Progress.pdf.

UN Women, Handbook for National Action Plans on Violence against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/handbook-for-nap-on-vaw.pdf.

UN Women, Handbook for Legislation on Violence against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf.

UN Women, the various modules and information in the Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, available at www.endvawnow.org.

Модул 2

ЗДРАВСТВО

Пакет неопходни услуги за жени и девојки изложени на насилство
Суштински елементи и упатства за квалитет

Овој документ беше изработен со финансиска поддршка на Европската Унија во рамките на регионалната програма на ЕУ и UN Women „Спречување на насилството врз жените во Западен Балкан и Турција: Имплементирање на норми – промена на ставови“. Неговата содржина е единствена одговорност на ЕХО Едукативно хуманитарна организација - Штип и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија. Иако се направени сите напори за да се обезбеди висок стандард на точност при преводот на оригиналниот текст, овој превод не е уреден според официјалните стандарди за објавување и има за цел да служи само како работен превод. Наведените агенции на ООН што земаа учество, не прифаќаат одговорност за какви било недоразбирања кои произлегуваат од можни грешки како резултат на преводот на овој документ.

МОДУЛ 2

Здравство

ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ ОПФАКА 5 МОДУЛИ:

Модул 1. Преглед и вовед	Модул 2. Здравство	Модул 3. Правда и полиција	Модул 4. Социјални услуги	Модул 5. Координација и управување со координацијата
<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во пакетот неопходни услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Контекст 1.3 Цел и опфат 1.4 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните здравствени услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните правосудни и полициски услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните социјални услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во координацијата на неопходните услуги и активности за управување</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>
<p>Поглавје 2</p> <p>Општи принципи, карактеристики и основни елементи</p> <p>2.1 Принципи 2.2 Заеднички карактеристики на квалитетни неопходни услуги 2.3 Основни елементи</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p>
<p>Поглавје 3</p> <p>Како да се користи оваа алатка</p> <p>3.1 Рамка на упатства за неопходни услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходни активности за координација и управување</p> <p>3.1 Упатства за координација на национално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги 3.2 Упатства за координација на локално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги</p>
<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>

БЛАГОДАРНОСТ

Овие упатства не би биле можни без:

Храброста на многу жени кои искусиле насилство и прозбореле за нивните искуства и активистите/-ките, особено од женските организации ширум светот, кои се заложиле за обезбедување соодветни услуги и поддршка на жените кои биле изложени на насилство.

Напорите на владите што преземаат активности за прекинување на насилството врз жените, преку законодавни реформи, иницијативи за политики и имплементирање програми за превенција и одговор на насилството.

Главните донатори на Заедничката програма на ОН за неопходни услуги за жените и девојките изложени на насилство – владите на Австралија и на Шпанија.

Меѓусекторските практичари, истражувачи, владини претставници, кои присуствуваа и учествуваа на Глобалните стручни консултации за одговорот на здравствениот сектор на насилството врз жените и девојките, а кои придонесоа за развојот на упатствата и понатамошните алатки и упатства (информации за учесниците се достапни на www.endvawnow.org кликнете на Essential Services).

Континуираната заложба на системот на ОН да развие и да поддржи програми и активности како одговор на насилството врз жените. Агенциите на Обединетите нации, ангажирани во поддршката за приспособување и/или развој на овие упатства, кои ги споделија своето време и знаење за да се осигураат дека ќе продолжиме да го подобруваме обезбедувањето услуги за жени и девојки изложени на насилство. Им се заблагодаруваме на претставниците на агенциите за нивната посветеност и за придонесот: Тања Фара (Tania Farha) и Риет Гронен (Riet Groenen) (Тело на ОН за родова еднаквост и зајакнување на жените UN Women), Луис Мора (Luis Mora) и Упала Деви (Upala Devi) (УНФПА) и Клаудиа Гарсиа Морено (Claudia Garcia Moreno) и Авни Амин (Avni Amin) (СЗО). Посебна благодарност за долгогодишната работа на Светската здравствена организација, која разви широк спектар упатства за подобрување на одговорот на здравствениот сектор на насилството врз жените и девојките, со кои даде придонес кон овој модул.

Консултантите кои го потпомогнаа развивањето и/или адаптацијата на упатствата, проф. Џејн Козиол Меклејн (Prof. Jane Koziol-McLain), г-ѓа Сара Луиз Џонсон (Ms. Sarah Louise Johnson) и г. Ворд Еверет Рајнхарт (Mr. Ward Everett Rinehart).

СОДРЖИНА

**ПОГЛАВЈЕ 1. ВОВЕД ВО НЕОПХОДНИТЕ
ЗДРАВСТВЕНИ УСЛУГИ** **6**

1.1 ВОВЕД **6**

1.2 ЦЕЛ И ОПФАТ **7**

1.3 ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА **8**

**ПОГЛАВЈЕ 2. РАМКА НА ПАКЕТОТ
НЕОПХОДНИ УСЛУГИ** **11**

2.1 ОПШТА РАМКА **11**

**2.2 ПОСЕБНИ ОДЛИКИ НА РАМКАТА,
СПЕЦИФИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ
ЗДРАВСТВЕНИ УСЛУГИ** **13**

**ПОГЛАВЈЕ 3. УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ
ЗДРАВСТВЕНИ УСЛУГИ** **15**

ПОГЛАВЈЕ 4: АЛАТКИ И ИЗВОРИ **20**

ПОГЛАВЈЕ 1:

ВОВЕД ВО НЕОПХОДНИТЕ ЗДРАВСТВЕНИ УСЛУГИ

1.1 ВОВЕД

Ова упатство за **неопходните здравствени услуги** се заснова врз клиничките и политичките упатства на Светската здравствена организација (СЗО) за *Одговор на интимно партнерско насилство и сексуално насилство врз жените*¹, во согласност со мандатот на СЗО за дефинирање стандарди во здравствениот систем. Ова упатство засновано врз докази е дефинирано согласно процесот за дефинирање упатства на СЗО, кој опфаќа: добивање ажурирани докази преку системски преглед, проценка на синтезата на докази и формулирање препораки од придонесот на повеќе експерти (Guideline Development Group), како и оцена од друга група експерти. Тие овозможуваат да се создаде упатство засновано врз докази за концептот, имплементацијата и испитувањето на квалитетот на одговорот на здравствениот сектор што во фокусот ги има потребите на жените изложени на интимно партнерско насилство и сексуално насилство, иако тоа може да биде применливо и за другите форми на родово базирано насилство врз жените и достапно за девојките, особено за оние девојки кои можат да ги користат неопходните услуги што им се обезбедуваат на жените. Овие упатства се дефинирани со фокус на земјите од категоријата со ниски до средни примања во стабилни услови, но исто така, може да бидат применливи и во високоразвиените земји.

Врз основа на овие упатства, СЗО, УНФПА и UN Women развија *Клинички прирачник за здравствена заштита на жени изложени на насилство*

*од интимен партнер или сексуално насилство*². Ова е практичен прирачник за давателите на здравствени услуги. Тој вклучува помош при работа, совети и практични препораки. Овие препораки се основа на овој Модул за неопходните здравствени услуги, дел од Пакетот неопходни услуги којшто има цел да обезбеди подобар пристап до збир неопходни квалитетни и координирани мултисекторски услуги на жените и девојките кои се соочиле со насилство. Во оваа смисла, овој Модул треба да се примени заедно со двата погореспоменати документи.

Пакетот неопходни услуги ги одразува суштинските компоненти на координираниот мултисекторски одговор за жените и девојките изложени на насилство и вклучува упатства за правосудните, полициските, социјалните услуги, координација и механизми на управување, како и упатства за здравствените услуги.

Овој модул за неопходни здравствени услуги треба да се применува заедно со Модул 1: Преглед и вовед, што ги утврдува принципите, општите карактеристики и основни елементи што се применуваат за сите неопходни услуги. Овој Модул, исто така, се дополнува со упатствата за услугите од секторот правда и полиција (Модул 3), социјалните услуги (Модул 4) и координација и управување со координацијата (Модул 5).

1 World Health Organization. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines. Geneva, Switzerland: World Health Organization; 2013.

2 WHO, UNW, UNFPA. Health care for women subjected to intimate partner violence or sexual violence. A clinical handbook. Geneva: WHO, 2014. (WHO/RHR/14.26)

1.2. ЦЕЛ И ОПФАТ

Квалитетниот одговор на здравствените услуги кон насилството врз жените и девојките е клучен, не само заради обезбедување пристап на жените и девојките до највисокиот можен здравствен стандард, туку и поради тоа што давателите на здравствени услуги (како што се сестрите, акушерките, лекарите и други) веројатно ќе бидат оние првите кои ќе остварат професионален контакт со жените што претрпеле интимно партнерско насилство или сексуално насилство.³ Жените и девојките често бараат здравствени услуги, вклучително и за нивните повреди, дури и кога тие не го разоткриваат настанатото злоупотребување или насилство. Студиите покажуваат дека злоупотребуваните жени ги користат здравствените услуги повеќе од оние што не биле злоупотребувани.⁴ Тие исто така, ги идентификуваат здравствените работници како лица на кои најмногу им веруваат, доколку треба да пријават насилство.

Со цел да се одговори на различните потреби на жените, зависно од нивното искуство, овој Модул ги опфаќа сите последици врз здравјето предизвикани од насилството врз жените, вклучувајќи ги физичките, менталните и последиците врз сексуалното и репродуктивното здравје. Како што е утврдено со заклучоците од 57-та. седница на Комитетот за статусот на жените и според упатствата на СЗО, овој Модул опфаќа различни здравствени интервенции: примарна поддршка; третман на повреди и поддршка на психолошкото и менталното здравје; заштита по настанато силување: итна контрацепција и безбеден абортус, онаму каде што националното законодавство го овозможува тоа, профилакса по изложување за заштита од ХИВ-инфекции и дијагностицирање и третман на сексуално преносливи инфекции. Неопходни се обуки за медицинскиот персонал и другите здравствени работници за ефикасно идентификување и третман на жените жртви на

насилство, како и форензичко испитување од соодветно обучени професионалци.⁵

Дополнително, се користат упатства од усвоените заклучоци со цел да се осигури дека здравствените услуги ги имаат следните карактеристики: да бидат достапни, да одговарат во случај на траума, да бидат финансиски достапни, безбедни, ефективни и квалитетни. Испораката на добри услуги е витален елемент во секој здравствен систем. Прецизната организација и составот на здравствените услуги се разликуваат од една земја до друга, но „вообичаениот“ давател на здравствена услуга дејствува низ различните нивоа на испорачување на услугите:

- 1) Примарна здравствена заштита, на пример, добавувачи на лекови и медицински помагала, здравствени центри и диспанзери, регионални здравствени центри со општи амбулантски услуги и основни болнички услуги.
- 2) Здравствена заштита преку упатување, што вклучува терцијарна здравствена установа со специјализирани услуги.

Појдовните точки за обезбедување здравствена заштита на жените жртви на насилство на сите нивоа на услуги, вклучуваат сексуално и репродуктивно здравје, вклучително и здравје на родилки, семејно планирање, услуги по извршен абортус, ХИВ и СИДА, како и услуги за ментално здравје што се обезбедуваат преку владините или невладините организации. Модулот се фокусира на здравствените услуги што се блиски до населението со пристапување до мрежата на здравствени услуги, пред сè, преку примарното ниво на здравствена заштита (а не на специјалистичко или болничко ниво). Модулот утврдува дека давателот на примарна здравствена заштита

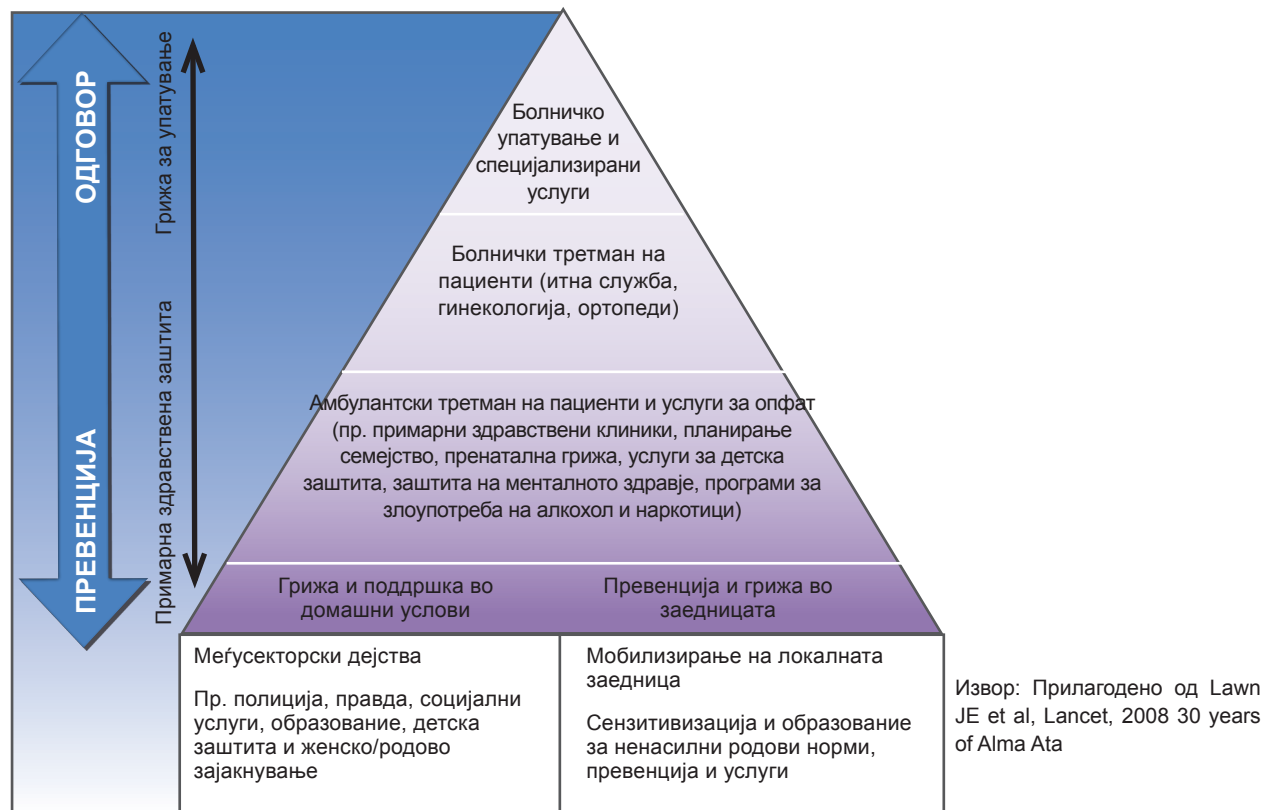
3 WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013 at page 1.

4 WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013 at page 1.

5 Commission on the Status of Women: 57th session (2013) *Agreed conclusions: Elimination and prevention of all forms of violence against women and girls* and WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013.

СЛИКА 1.

Примарна здравствена заштита во контекст на поширокиот здравствен систем, мобилизација на локалната заедница и меѓусекторско дејствување

на пациентката ѝ ја овозможува насоката низ неопходните услуги и соработува со другите нивоа и типови даватели на услуги. Координирањето, исто така, постои и со други сектори (како на пример, социјалните услуги) и партнери (како на пример, организации во локалната заедница).

Мрежата за обезбедување услуги вклучува превентивни, третмански, палијативни и рехабилитациони услуги и дејства за унапредување на здравјето.⁶

1.3. ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА

Идентификување случаи или клинички испитувања во контекст на интимно партнерско насилство се однесува на идентификување на жените кои искусуваат насилство, што се обратиле до здравствената установа, преку поставување прашања зависно од ситуацијата, историјата на насилството и онаму каде што е потребно, преглед

на пациентката. Овие термини се употребуваат различно од „скрининг“ и „рутински преглед“.⁷

Когнитивно-бихејвиорална терапија (КБТ) се заснова врз концептот дека мислите, а не надворешните фактори, како што се луѓе и настани, ги определуваат чувствата и однесувањето на личноста. КБТ вообичаено има когнитивна компонента

6 WHO. Monitoring the building blocks of health systems: a handbook of indicators and their measurement strategies. Geneva: WHO; 2010.

7 WHO. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines. Geneva, WHO; 2013 at the Glossary page vii.

(се помага на личноста да развие способност за идентификување и преиспитување на нереалните и негативни мисли), како и бихејвиорална компонента.

КБТ варира, зависно од специфичните ментални здравствени проблеми.⁸

Суштински елементи се карактеристиките или компонентите на неопходните услуги што се применуваат во кој било контекст и што обезбедуваат ефективно функционирање на услугата.

Неопходните услуги претставуваат основен збир услуги што ги обезбедуваат здравствениот, социјалниот, полицијата и правосудниот сектор. Услугите мора, во најмала мера да обезбедат заштита на правата, безбедноста и благосостојбата на секоја жена или девојка што искусува родово базирано насилство.

Примарната поддршка се однесува на минималното ниво на (главно психолошка) поддршка и потврдување на искуството што треба да го добие секоја жена која пријавила насилство во здравствена или во друга установа. Таа содржи многу елементи од она што се нарекува „психолошка прва помош“ во контекст на ургентни ситуации што вклучуваат доживеана траума.⁹

Родово базирано насилство претставува „секој чин на насилство што е насочено против жената само поради тоа што таа е жена или кое несразмерно влијае врз жените“.¹⁰

Давател на здравствени услуги е поединец или организација што обезбедува здравствени услуги на систематски начин. Индивидуален давател

на здравствени услуги може да биде здравствен работник, друго лице кое врши здравствени услуги во локалната заедница или кое било лице кое е обучено и поседува знаење од областа на здравството. Здравствените организации вклучуваат болници, клиници, центри за примарна здравствена заштита и други центри за здравствени услуги. Примарни даватели на здравствена заштита се медицински сестри, акушери, лекари или други.¹¹

Здравствениот систем се однесува на (а) сите активности чија примарна цел е да го промовираат, да го обноват и/или да го одржат здравјето; (б) лицата, институциите и ресурсите што се поставени во согласност со востановени политики за да го подобрат здравјето на населението на кое му служат.¹²

Интимното партнерско насилство е „најчеста форма на насилство што го искусуваат жените на глобално ниво... и вклучува низа принудни акти од сексуален, психолошки и физички карактер, коишто се применуваат врз возрасни или адолесцентни жени од страна на нивниот сегашен или поранешен интимен партнер, а без нивна согласност. Физичкото насилство вклучува намерна употреба на физичка сила, моќ или оружје со цел да се нанесат штети или повреди на жената.

Сексуалното насилство вклучува злоупотребувачки сексуален контакт, принудување на жената на сексуален чин без нејзина согласност, и обид или извршено сексуално дејство врз жена која е болна, со попреченост, ставена под притисок или под дејство на алкохол или други опојни средства. Психолошкото насилство вклучува контролирање или изолирање на жената, понижување или нејзино посрамување. Економското насилство вклучува

8 WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013 at the Glossary page vii.

9 WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013 at the Glossary. For further details, see also, WHO, UNW, UNFPA. Health care for women subjected to intimate partner violence or sexual violence. A clinical hand-book. Geneva: WHO, 2014.

10 CEDAW, General Recommendation No. 19, paragraph 6, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>.

11 WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013 at the Glossary on page vii.

12 WHO, Health System Strengthening: Glossary, found at www.who.int/healthsystems/Glossary_January2011.pdf.

оневозможување жената да има пристап до основни ресурси, како и контрола врз нив“.¹³

Задолжителното пријавување се однесува на законодавството утврдено во одредени земји кое предвидува обврска за поединци, како што се давателите на здравствени услуги да пријавуваат (најчесто во полицијата или кај правосудните органи) каков било инцидент поврзан со сторено семејно или насилство од интимен партнер или кога постои сомнение за таков случај. Во многу земји задолжителното пријавување главно се однесува на злоупотреба на деца и злоупотреба на малолетници, но во други земји пријавувањето е проширено и во случаите кога постои насилство од интимен партнер.¹⁴

Медицинско-правни докази, под овој термин се подразбира, како што е утврдено од страна на Светската здравствена организација, „евидентирани надворешни и аногенитални повреди, емоционална состојба, како и примероци земени од телото или облеката на жртвата единствено за правни цели. Таквите докази вклучуваат плунка, семена течност, влакна од коса, пубични влакна, крв, урина, други влакна, траги и почва“.¹⁵

Непартнерско сексуално насилство „се однесува на насилство извршено од страна на роднина, пријател, познајник, сосед, колега или непознато лице“.¹⁶ Тоа вклучува принуда за извршување какво било несакано сексуално дејство, сексуално вознемирување и насилство извршено врз жените и девојките, честопати од страна на

сторител кој им е познат, вклучително и на јавни места, во училиште, на работното место или во заедницата.

Упатствата за квалитет ги поддржуваат испораката и имплементацијата на суштинските елементи на неопходните услуги, за да се обезбеди нивна ефективност и потребен квалитет да се одговори на потребите на жените и девојките. Упатствата за квалитет даваат насоки за начинот на обезбедување на услугите во рамки на пристапот заснован врз човековите права, културната сензитивност и зајакнувањето на жените. Тие се засноваат врз и ги надополнуваат меѓународните стандарди и ги одразуваат најдобро прифатените практики во справувањето со родово базираното насилство.

Термините жртва/лице кое преживеало насилство се однесуваат на жени или девојки кои искусиле или искусуваат родово базирано насилство, одразувајќи ја терминологијата што се користи во правните процеси, како и кога овие жени и девојки бараат да имаат пристап до неопходни услуги.¹⁷

Насилство врз жени значи „секаков чин на родово базирано насилство кој резултира со, или има веројатност да резултира со физички, сексуални или психолошки штетни последици или страдање на жените, вклучувајќи и закани од каков било вид, принуда или неосновано лишување од слобода, без оглед на тоа дали се случуваат во јавниот или во приватниот живот“.¹⁸

13 Report of the Secretary-General, In-depth study on all forms of violence against women, United Nations, A/61/122/Add.1, (6 July 2006) paras. 111- 112, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf?OpenElement>.

14 WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013 at the Glossary on page vii.

15 Du Mont, Janice and D. White (2007), “The uses and impacts of medico-legal evidence in sexual assault cases: A Global Review (WHO: Geneva) and see also WHO. Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. Geneva: WHO, 2003.

16 Report of the Secretary-General, In-depth study on all forms of violence against women, United Nations, A/61/122/Add.1, (6 July 2006) paragraph 128, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf?OpenElement>.

17 Студија на Генералниот секретар на Обединетите нации (2006) за насилство врз жените A / 61/122 / Add.1 (United Nations (2006) Secretary-General's Study on Violence against Women A/61/122/Add.1) ја забележува тековната дебата за термините „жртва“ и „лице кое преживеало насилство“. Некои сугерираат дека изразот „жртва“ треба да се избегнува, бидејќи тоа подразбира пасивност, слабост и вродена ранливост и не ја признава реалната отпорност на жените и нивните можности. За други, терминот „лице кое преживеало насилство“ е проблематичен бидејќи го негира чувството на виктимизација кај жените кои биле цел на насилен криминал. Затоа, овие упатства го користат терминот „жртва/лице кое преживеало насилство“.

18 United Nations 1993, Declaration on the Elimination of all Forms of Violence Against Women, United Nations: Geneva, Article 1.

ПОГЛАВЈЕ 2:

РАМКА НА ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ

2.1. ОПШТА РАМКА

Рамката за упатствата за испорака на квалитетни неопходни здравствени услуги опфаќа четири меѓусебно поврзани компоненти:

- Принципи што ја поддржуваат испораката на сите неопходни услуги.
- Општи карактеристики што ја опишуваат низата активности и пристапи што се заеднички за сите области и што ги поддржуваат функционирањето и испораката на услугите.
- Неопходните услуги ги дефинираат апсолутните минимални услуги потребни за обезбедување на човековите права, сигурноста и благосостојбата на секоја жена или адолесцентна девојка што искусила интимно партнерско насилство или непартнерско сексуално насилство.
- Основни елементи што мора да се востановат за да овозможат испорака на квалитет при реализација на сите неопходни услуги и активности.

Пакет неопходни услуги: Дијаграм на целокупната рамка

Принципи	Пристап базиран врз права	Унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените	Соодветни на културата и возраста
	Пристап фокусиран на жртвата/лицето кое преживеало насилство	Безбедноста е најважна	Одговорност на сторителите

Заеднички Карактеристики	Достапност	Пристапност
	Приспособливост	Соодветност
	Приоритет на безбедноста	Информирана согласност и доверливост
	Собирање податоци и ракување со информации	Ефективна комуникација
	Поврзување со други сектори и институции преку упатување и координација	

Неопходни услуги и активности	Здравство	Правда и полициско работење	Социјални услуги
	<ol style="list-style-type: none"> Идентификација на лицата кои преживеале интимно партнерско насилство Примарна поддршка Грижа за повредените и итна медицинска помош Преглед и третман во случај на сексуален напад Процена и грижа за менталното здравје Документација (медицинско-правна) 	<ol style="list-style-type: none"> Превенција Првичен контакт Процена/истрага Процеси пред судење Судски процеси Одговорност на извршителите и обесштетување Процеси по судење Безбедност и заштита Помош и поддршка Комуникација и информации Координација на правосудниот сектор 	<ol style="list-style-type: none"> Информирање во кризни состојби Советување во кризни состојби Линии за помош Сместување на безбедна локација Материјална и финансиска помош Издавање, обновување, замена на документи за лична идентификација Правни и информации за правата, совети и застапување, вклучувајќи и во плуралните правни системи Психосоцијална поддршка и советување Поддршка со фокус на жените Услуги за деца за секое дете жртва на насилство Информации за заедницата, едукација и комуникација со заедницата Помош за економска независност, закрепнување и самостојност

Координација и управување со координација	
Национално ниво: неопходни активности	Локално ниво: неопходни активности
<ol style="list-style-type: none"> Креирање закони и политики Распределба на ресурси Дефинирање стандарди за воспоставување координирани одговори на локално ниво Инклузивни пристапи кон координирани одговори Овозможување развој на капацитетите на носителите на политики и одлуки, за координирани одговори на насилството врз жените и девојките Следење и евалуација на координацијата на национално и на локално ниво 	<ol style="list-style-type: none"> Создавање формални структури за локална координација и управување со координација Имплементација на координација и управување со координацијата

Основни елементи	Сеопфатна законодавна и правна рамка	Надзор над управувањето и отчетност	Ресурси и финансирање
	Обука и развој на човечки ресурси	Родово сензитивни политики и практики	Следење и евалуација

2.2.

ПОСЕБНИ ОДЛИКИ НА РАМКАТА, СПЕЦИФИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ ЗДРАВСТВЕНИ УСЛУГИ

Принципи

Во примената на сеопфатните принципи, давателите на здравствени услуги треба да го имаат предвид следното:

- Пристапот заснован врз човекови права ги вклучува правото на највисок достапен стандард на здравје и правото на самоопределување, што значи дека жената има право да носи сопствени одлуки, вклучително за сексуалното и репродуктивното здравје, право на одбивање медицински постапки и/или преземање правни дејства.¹⁹
- Обезбедувањето родова еднаквост во здравството подразбира давање доволно заштита и за мажите и за жените, земајќи ги предвид нивните специфични потреби и интереси, така што ќе можат еднакво да ги остварат своите права и потенцијали за да бидат здрави. Исто така, потребно е да се препознае нееднаквоста на моќта во односите помеѓу мажите и жените, како и помеѓу пациентите и давателите на услуги.

Општи карактеристики

Во примената на сеопфатните принципи, давателите на здравствени услуги треба да го имаат предвид следното:

Информирани согласност и заштита на доверливоста значи дека обезбедувањето здравствена заштита, третман и советување треба да бидат лични и доверливи, информациите треба да се откриваат само со согласност на жената, а тоа го вклучува и правото жената да знае кои информации се собрани за неа и нејзиното

здравје и таа да има пристап до нив, вклучително и до медицинската евиденција.²⁰

Основни елементи

Во примената на сеопфатните принципи, давателите на здравствени услуги треба да го имаат предвид следното:

Здравствените политики за насилството врз жените треба да бидат поврзани со националните политики, онаму каде што постојат; тие вклучуваат справување со насилство на работното место/ институционално насилство и придружни процедури и протоколи. Заштитата на жените што искусиле насилство од интимен партнер и сексуално насилство треба да биде колку што е можно поинтегрирана во постојните услуги отколку да постои како посебна услуга.²¹

Развојот на човековите ресурси во здравствениот сектор вклучува развој на капацитетите за овие прашања пред да почнат да се даваат услугите, како и континуирана едукација и обуки за време на давањето услуги. Исто така, потребно е меѓусекторско тимско јакнење, како и надзор и следење на човековите ресурси во здравството. Иако на државата ѝ се потребни повеќе модели за заштита на жртвите на различни нивоа на здравствениот систем, сепак приоритет треба да им се даде на градењето на капацитетите и на испораката на услуги на примарно ниво на заштита.²² Освен тоа, давателот на услуги (медицинска сестра, лекар или слично), кои се обучени за родово сензитивна заштита и за преглед во случај на сексуален напад, треба да бидат достапни во секое време

19 WHO, UNW, UNFPA. *Health care for women subjected to intimate partner violence or sexual violence. A clinical handbook*. Geneva: WHO, 2014. (WHO/RHR/14.26) at page 3.

20 WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013. Recommendation 34.

21 WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013. Recommendation 35.

22 WHO. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. Geneva, WHO; 2013. Recommendation 36.

од денот или ноќта (на местото на настанот или на повик) на ниво на регион или на област.²³

- Ангажирањето на локалната заедница и застапувањето на жените и младите девојки кои преживеале насилство се од клучно значење за неопходните здравствени услуги наменети за жртвите и преживеаните.
- Уште едно прашање што има клучно значење за здравствените услуги е достапноста на медицински средства/производи и технологија. Ова опфаќа репродуктивни здравствени средства и окружување што овозможува доверливост, приватност и сигурност.
- Следењето и евалуацијата на неопходните здравствени услуги подразбира здравствени информатички системи, мерки за обезбедување отчетност, оценка од клиентите.

---

23 WHO, UNW, UNFPA. Health care for women subjected to inti-mate partner violence or sexual violence. A clinical handbook. Geneva: WHO, 2014. (WHO/RHR/14.26) at page 3

ПОГЛАВЈЕ 3:

УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ ЗДРАВСТВЕНИ УСЛУГИ

Овој модул треба да се примени во релација со Упатството за клинички процедури на СЗО (Clinical and Policy Guidelines) и со Клиничкиот прирачник за здравствена заштита на жените изложени на интимно партнерско насилство или сексуално насилство (Clinical Handbook on Health care for

women subjected to intimate partner violence or sexual violence) на СЗО, UN Women и УНФПА.

Информациите претставени подолу сумираат некои од клучните точки од овие документи, особено од Клиничкиот прирачник.

НЕОПХОДНИ УСЛУГИ: 1. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ЖЕНИТЕ ЖРТВИ НА НАСИЛСТВО ОД ИНТИМЕН ПАРТНЕР

Важно е давателите на здравствени услуги да имаат предвид дека здравствените проблеми на жената може да бидат причинети или да се влошат како резултат од насилство. Жените изложени на насилство и сексуално насилство најчесто бараат здравствени услуги поради емотивната и физичката состојба, како и повредите како резултат на насилството. Меѓутоа, често тие не им кажуваат за насилството на давателите на услуги поради срам или страв дека ќе бидат осудувани или, пак, поради страв од нивниот партнер.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ

УПАТСТВА

1.1 Информации

- Пишаните информации за насилство од интимен партнер или непартнерско сексуално насилство треба да бидат достапни во здравствените установи во форма на постери, брошури или летоци што ќе бидат достапни и во простории какви што се женските тоалети (со соодветно предупредување за нивно носење дома доколку таму се наоѓа насилниот партнер). (СЗО Упатство, Препорака 4)

1.2 Идентификација на жените што страдаат од интимно партнерско насилство

- Давателите на здравствени услуги треба да прашаат дали лицето е изложено на интимно партнерско насилство, додека ја проценуваат состојбата што може да биде причинета или искомплицирана поради насилство од интимниот партнер, во насока на подобра дијагноза/идентификација и понатамошен третман. (Види поле 1, стр. 19 од Упатството на СЗО и стр. 9 од Клиничкиот прирачник во листата клинички или други состојби што се поврзуваат со насилство од интимен партнер)
- Распрашувањето на жената за насилството треба да се поврзе со ефективен одговор на таквото насилство, кој треба да содржи примарна поддршка, соодветен медицински третман, заштита каква што е потребна и упатување во рамките на здравствениот систем или надвор од него.
- „Универзален скрининг“ или „рутинска контрола“ (т.е. распрашување на жените при сите посети на лекар) не треба да се применува. И покрај тоа што може да го зголеми степенот на идентификување на жените што претрпеле насилство, не се покажало дека може да ги подобри здравствените резултати или, пак, да го зачести упатувањето. Претставува предизвик да се примени онаму каде што има висока преваленција, но ограничени ресурси или можности за упатување.
  - Пред да се распраша жртвата за интимното партнерско насилство, здравствениот систем треба да ги има обезбедено следниве минимални услови:
    - Приватност
    - Даватели на здравствени услуги што се обучени да поставуваат соодветни прашања (на пр. на емпатичен, неосудувачки начин) и како да одговорот соодветно
    - Востановен систем на упатување
    - Востановен протокол/стандардни оперативни процедури.(Види Упатство на СЗО, Препораки 2 и 3 и стр. 10-12 од Клиничкиот прирачник.)

<p>1.2 Идентификација на жените што страдаат од интимно партнерско насилство</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Во случаи кога давателите на здравствени услуги се сомневаат дека постои насилство што жената сè уште не го открива: • Не треба да ѝ вршат притисок, треба да се даде време • Треба да ѝ се обезбедат информации <ul style="list-style-type: none"> - што се однесуваат на достапните услуги - што се однесуваат на последиците од насилството по здравјето на жената и на нејзините деца • Да се понуди контролен преглед (Види СЗО Клинички прирачник стр. 12)
<p>НЕОПХОДНИ УСЛУГИ: 2. ПРИМАРНА ПОДДРШКА</p>	
<p>Кога се обезбедува примарна поддршка на жена што претрпела насилство треба да се внимава на четири вида потреби: (1) итни емоционални/психолошки здравствени потреби; (2) итни физички здравствени потреби; (3) тековни безбедносни потреби; (4) тековни потреби за поддршка на менталното здравје. Примарната поддршка овозможува практична заштита и одговара на емотивните, физичките, безбедносните и потребите за поддршка на жената, но без да ја наруши нејзината приватност. Вообичаено, примарната поддршка е најважната заштита што може да се обезбеди.</p>	
<p>СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ УПАТСТВА</p>	
<p>2.1 Заштита фокусирана на жените</p>	<ul style="list-style-type: none"> • На жените што не сокриваат каква било форма на насилство од страна на интимен партнер (или член на семејството) или сексуален напад од страна на насилник треба да им се понуди итна поддршка. • Давателите на здравствени услуги најмалку што треба да понудат е примарна поддршка тогаш кога жената го пријавува насилството. Примарната поддршка вклучува: <ul style="list-style-type: none"> • Неосудување и давање поддршка и потврда на она што жената го кажува • Обезбедување практична заштита и поддршка што одговара на нејзините потреби, а не ја попречува нејзината самостојност • Да се праша за нејзината историја на насилство, внимателно слушање, но без да се врши притисок таа да зборува (треба да се внимава кога се дискутира за сензитивни теми што вклучуваат објаснување) • Слушање без да се врши притисок таа да одговори или да открие некоја информација • Нудење информации, помагање за да добијат информации поврзани со достапни ресурси, вклучително правни и други услуги што таа смета дека може да ѝ бидат од корист, и помош при остварување контакт до услугите и социјалната поддршка <ul style="list-style-type: none"> - Обезбедување пишани информации во врска со стратегиите за справување со тежок стрес (со соодветно предупредување за носење на печатениот материјал дома доколку таму се наоѓа насилниот партнер) • Помагање таа да ја зголеми нејзината и безбедноста на нејзините деца, каде што е потребно • Нудење утеха и помош за да ја ублажи и намали анксиозноста • Обезбедување или мобилизирање социјална поддршка (вклучително и упатување). • Давателите на здравствени услуги треба да осигурат: <ul style="list-style-type: none"> - Дека советувањето е извршено во приватност - Доверливост и информирање на жената за границите на доверливост (т.е. кога се работи за задолжително пријавување) • Ако давателите на здравствени услуги не се во можност да дадат примарна поддршка, тогаш треба да обезбедат некој друг (во рамки на нивната здравствена установа или некој друг лесно достапен), кој веднаш е достапен да го стори тоа. (СЗО Упатство, Препорака 1)
<p>2.2 Задолжително пријавување</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Не се препорачува давателите на здравствени услуги задолжително да пријават насилство врз жена во полиција. • Давателите на здравствени услуги треба да се понудат да го пријават инцидентот кај надлежните, вклучително и кај полицијата ако жената тоа го сака и ако е информирана за своите права. • Злоупотреба на деца и животозагрозувачки инциденти мора да бидат пријавени кај надлежните институции од страна на давателите на услуги, онаму каде што постои правна обврска за тоа. (СЗО Упатство, Препорака 36 и 37)

НЕОПХОДНИ УСЛУГИ: 3. ТРЕТМАН НА НАСТАНАТИ ПОВРЕДИ И ИТНА МЕДИЦИНСКА ЗАШТИТА

Прегледот и заштитата на физичкото и менталното здравје треба да се одвиваат заедно. Тука услугите се поделени за да се обезбеди јасен увид во минималните стандарди.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
3.1 Историја на насилството и преглед	<ul style="list-style-type: none"> • Запознавањето со историјата на насилството треба да ги следи стандардните медицински процедури, притоа имајќи предвид дека жените што имаат претрпено интимно партнерско насилство или сексуално насилство многу веројатно е дека се истрауматизирани, така што треба да се направи преглед на документите што таа би можела да ги има и да се избегнуваат прашања што таа веќе ги одговорила. • Да се објасни и да се добие согласност за секој од овие аспекти:<ul style="list-style-type: none"> • медицински преглед • третман • форензичко прибирање докази • за објава на податоци на трети лица, т.е. полиција и суд. • Ако жената сака да се приберат доказите, треба да се повика или да се упати кај специјално обучено лице што го прави тоа. (Види Неопходни здравствени услуги 6.) • Да се спроведе целосен физички преглед. Јасно да се евидентираат наодите и опсервациите.<ul style="list-style-type: none"> • За секој чекор од прегледот треба да се обезбеди комуникација и најпрво да побара дозвола. (Види СЗО Клинички прирачник за повеќе детали, стр. 40-49.)
3.2 Ургентен третман	<ul style="list-style-type: none"> • Доколку жената преживеала животозагрозувачки или тешки состојби, веднаш треба да се препрати на ургентен третман.

НЕОПХОДНИ УСЛУГИ: 4. ПРЕГЛЕД И ЗАШТИТА ПРИ СЕКСУАЛЕН НАПАД

Сексуалното насилство е потенцијално трауматично искуство што може да има разновидни негативни последици по менталното, физичкото и репродуктивното здравје на жената, што значи дека може да биде потребна акутна, а некогаш и долготрајна заштита, особено ментално-здравствена заштита.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
4.1 Комплетна историја	<ul style="list-style-type: none"> • Да се направи комплетна историја, да се евидентираат настани, за да се одреди кои интервенции се соодветни, и да се изврши комплетен физички преглед (од глава до петици, вклучително и гениталии). • Историјата може да содржи:<ul style="list-style-type: none"> • Времето откако е случен нападот и видот на напад • Ризик од бременост • Ризик од ХИВ и други сексуално преносливи инфекции (СПИ) • Статус за менталното здравје. <p>(СЗО Упатство, Препорака 11. Исто така, види СЗО Клинички прирачник за повеќе детали, стр. 40-48.)</p>

<p>4.2 Итна контрацепција</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се понуди итна контрацепција за жртвите од сексуален напад, пет дена по нападот, а идеално е колку што е можно порано со цел да се зголеми ефикасноста. • Ако на жената ѝ е понудена итна контрацепција по истекот на потребниот период (пет дена), ако не успее итната контрацепција или ако жената е бремена како последица од силување, треба да ѝ се понуди безбеден абортус во согласност со националното право. (СЗО Упатство, Препорака 12-14. Исто така, види Клинички прирачник за повеќе детали, стр. 49-51.)
<p>4.3 Профилакса по изложување на ХИВ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се разгледа можноста на жените да им се понуди профилакса по изложување на ХИВ, во рамките на 72 часа од настанатиот сексуален напад. Да се донесе одлука заедно со жртвата со цел да се утврди дали е соодветна профилаксата по изложување на ХИВ и дали таа е во согласност со националните упатства за профилакса. (СЗО Упатство, Препораки 15-18. Исто така, види СЗО Клинички прирачник за повеќе детали, дел 2.4, стр. 55-57.)
<p>4.4 Профилакса по изложување за сексуално преносливи инфекции</p>	<ul style="list-style-type: none"> • На жените што преживеале сексуален напад треба да им се понуди профилакса за најчестите сексуално преносливи инфекции и вакцина за хепатитис Б, согласно националните упатства. (СЗО Упатство, Препораки 19-20. Исто така, види СЗО Клинички прирачник за повеќе детали, дел 2.3, стр. 52-54.)

НЕОПХОДНИ УСЛУГИ: 5. ПРОЦЕНА И ЗАШТИТА НА МЕНТАЛНОТО ЗДРАВЈЕ

Голем број жени што претрпеле интимно партнерско насилство или сексуално насилство, како последица ќе се здобијат со емоционални или ментално-здравствени проблеми. Откако насилството, нападот или ситуацијата ќе прекинат, веројатно е дека ќе се намалат и емоционалните проблеми. Многу луѓе закрепнуваат. Постојат посебни методи за помош што можат да ги понудат давателите на здравствени услуги, како и техники со кои жените може да го намалат нивниот стрес и да го забрзаат лекувањето. Меѓутоа, некои жени ќе страдаат повеќе од други. Важно е овие жени да може да се препознаат и да им се помогне да добијат заштита.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ

УПАТСТВА

<p>5.1 Здравствена заштита за менталното здравје за жените кои искусиле интимно партнерско насилство</p>	<ul style="list-style-type: none"> • На жените кои искусиле насилство треба да им се помогне од аспект на ментално-здравствените проблеми (симптоми на акутен стрес/синдром на посттравматски стрес, депресија, проблеми со злоупотреба на алкохол и дрога, суицидност и себеповредување) и тие треба да се третираат соодветно, користејќи го водичот за интервенции на СЗО (mhGAP), кој содржи клинички протоколи за ментални проблеми засновани врз докази. • Менталната здравствена заштита треба да се испорачува од страна на даватели на здравствени услуги што добро го разбираат насилството врз жените.
<p>5.2 Основна психолошка поддршка</p>	<ul style="list-style-type: none"> • По нападот, може да биде доволна основна психолошка поддршка за првите 1-3 месеци, истовремено вршејќи следење за потешки ментални проблеми. Ова опфаќа: <ul style="list-style-type: none"> • Помош на жената за развивање позитивни методи за справување • Истражување на достапноста за социјална поддршка • Подучување и покажување вежби за намалување на стресот • Овозможување редовно следење на состојбата

<p>5.3 Потешки ментално-здравствени проблеми</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Извршување проценка на менталниот статус (истовремено со физичкиот преглед) за моментален ризик од себеповредување или самоубиство и за средно тешки депресивни растројства и посттрауматско стресно растројство. • Жените со депресија и посттрауматско стресно растројство сè уште ќе имаат корист од примарната поддршка, која ќе им помогне да добијат поголема социјална поддршка, да научат како да се справуваат со стресот и ќе им биде обезбедена поддршка преку емпатично следење на состојбата. Доколку се достапни, ќе се обезбеди упатување кај обучени терапевти. • Кога е неопходно, ќе бидат упатени на кратки психолошки третмани или на когнитивно-бихејвиорална терапија. (СЗО Упатство, Препораки 24-27. Исто така, види СЗО Клинички прирачник за повеќе детали, стр. 67-83.)
--	--

НЕОПОХОДНИ УСЛУГИ: 6. ДОКУМЕНТАЦИЈА (СУДСКО-МЕДИЦИНСКИ ДОКАЗИ)

Давателите на здравствени услуги имаат професионална обврска да ги евидентираат деталите од каква било консултација со пациентот. Белешките треба да го одразуваат она што било кажано од страна на пациентката со нејзини зборови и она што било видено и направено од страна на давателот на здравствената услуга. Кога постои насилство, земањето точни и целосни белешки во текот на прегледот е клучно заради можноста медицинските досиеја да бидат употребени како доказно средство пред судот. Ако жената е согласна на форензички преглед, може да биде потребно да се повика овластен вештак. За повеќе информации, видете во Упатството на СЗО од 2003 година за медицинско-правна заштита на жртвите од сексуално насилство (Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence). Овие упатства се надополнети со Неопходните услуги од правда и полиција, број 3: Истрага (Essential Justice and Policing Service number 3: Investigation), детално прикажано во Модулот за правда и полиција. Види посебно точка: 3.3 Важни информации и докази прибрани од жртвата/лицето што преживеало насилство и од сведоци и 3.4 Извршена целосна истрага.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
<p>6.1 Сеопфатна и точна документација</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Документирање во медицинското досие секакви здравствени поплаки, симптоми и знаци, вклучително и опис на нејзините повреди. • Корисно е да се забележи причината или сомнежот за причината за овие повреди, други состојби, вклучително и кој ги извршил повредите. <ul style="list-style-type: none"> • Добивање дозвола за запишување на овие информации во нејзиното досие • Почитување на нејзините желби.
<p>6.2 Прибирање и документација на форензички примероци</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Онаму каде што жената дала согласност за прибирање форензички докази, клучно е да се почитува хиерархијата за ракување со докази и тоа јасно да биде обележано
<p>6.3 Обезбедување пишани докази и појавување пред суд</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Давателите на здравствени услуги треба да бидат запознаени со правниот систем, во најмала рака да знаат да напишат солидна изјава, да документираат повреди на сеопфатен и точен начин, да прават солидни клинички опсервации и доверливо да чуваат примероци од жртвите, кога тие ќе решат да го искористат своето право на правен лек.

ПОГЛАВЈЕ 4:

АЛАТКИ И ИЗВОРИ

WHO and UNHCR (2015) Clinical management of mental, neurological and substance use conditions in humanitarian emergencies: mhGAP Humanitarian Intervention Guide (mhGAP-HIG). Geneva: Switzerland.

WHO, UN Women and UNFPA (2014) Health care for women subjected to intimate partner violence or sexual violence: A clinical handbook. Geneva: Switzerland.

WHO (2013) Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines. Geneva: Switzerland.

WHO, War Trauma Foundation and World Vision International (2011) Psychological first aid: guide for field workers.

WHO (2010) mhGap intervention guide for mental, neurological and substance use disorders in non-specialized health settings. Geneva: Switzerland.

WHO and ILO (2007) Joint WHO/ILO guidelines on post-exposure prophylaxis (PEP) to prevent HIV infection (2007).

WHO, UNFPA and UNHCR (2004) Clinical management of rape survivors.

WHO (2003) Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence.

Модул 3

Правда и полиција

Пакет неопходни услуги за жени и
девојки изложени на насилство
*Суштински елементи и упатства
за квалитет*

Овој документ беше изработен со финансиска поддршка на Европската Унија во рамките на регионалната програма на ЕУ и UN Women „Спречување на насилството врз жените во Западен Балкан и Турција: Имплементирање на норми – промена на ставови“. Неговата содржина е единствена одговорност на ЕХО Едукативно хуманитарна организација - Штип и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија. Иако се направени сите напори за да се обезбеди висок стандард на точност при преводот на оригиналниот текст, овој превод не е уреден според официјалните стандарди за објавување и има за цел да служи само како работен превод. Наведените агенции на ООН што земаа учество, не прифаќаат одговорност за какви било недоразбирања кои произлегуваат од можни грешки како резултат на преводот на овој документ.

Модул 3

Правда и полиција

ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ ОПФАКА 5 МОДУЛИ:

Модул 1. Преглед и вовед	Модул 2. Здравство	Модул 3. Правда и полиција	Модул 4. Социјални услуги	Модул 5. Координација и управување со координацијата
<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во пакетот неопходни услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Контекст 1.3 Цел и опфат 1.4 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните здравствени услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните правосудни и полициски услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните социјални услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во координацијата на неопходните услуги и активности за управување</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>
<p>Поглавје 2</p> <p>Општи принципи, карактеристики и основни елементи</p> <p>2.1 Принципи 2.2 Заеднички карактеристики на квалитетни неопходни услуги 2.3 Основни елементи</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p>
<p>Поглавје 3</p> <p>Како да се користи оваа алатка</p> <p>3.1 Рамка на упатства за неопходни услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходни активности за координација и управување</p> <p>3.1 Упатства за координација на национално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги 3.2 Упатства за координација на локално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги</p>
<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>

БЛАГОДАРНОСТ

Овие упатства не би биле можни без:

Храброста на многу жени кои искусиле насилство и прозбореле за нивните искуства и активистите/-ките, особено од женските организации ширум светот, кои се заложиле за обезбедување соодветни услуги и поддршка за жените кои биле изложени на насилство.

Напорите на владите што преземаат активности за прекинување на насилството врз жените преку законодавни реформи, иницијативи за политики и имплементирање програми за превенција и одговор на насилството.

Главните донатори за Заедничката програма на ОН за неопходни услуги за жените и девојките изложени на насилство, владите на Австралија и на Шпанија.

Меѓусекторските практичари, истражувачи, владини претставници кои присуствуваа и учествуваа на Глобалната стручна консултација за одговорот на полицијата и правосудниот сектор на насилството врз жените и девојките, која придонесе за изготвување на овие упатства (информации за учесниците се достапни на www.endvawnow.org и кликнете на Essential Services).

Континуираната посветеност на системот на ОН да развие и да поддржи програми и активности како одговор на насилството врз жените. Агенциите на Обединетите нации ангажирани во поддршката за приспособување и/или развој на овие упатства, кои го споделија своето време и знаење за да се осигурат дека ќе продолжиме да ги подобруваме обезбедувањето услуги за жени и девојки изложени на насилство. Им се благодариме на претставниците на агенциите за нивната посветеност и за придонесот: Тања Фара (Tanja Farha) и Риет Гронен (Riet Groenen) (Телото на ОН за родова еднаквост и зајакнување на жените UN Women), Луис Мора (Luis Mora) и Упала Деви (Upala Devi) (УНФПА), Суки Беаверс (Suki Beavers), Чарлс Шовел (Charles Chauvel) и Ники Палмер (Niki Palmer) (УНДП) и Клаудија Барони (Claudia Baroni) и Свен Фајфир (Sven Pfeifeer) (УНОДЦ).

Придонесот од колегите од УНИЦЕФ, г-ѓа Кларис да Силва е Пола (Ms Clarice Da Silva e Paula) и г-ѓа Кери Нил (Ms Kerry Neal).

Консултантите што помогнаа во развој и/или адаптација на упатствата, г-ѓа Еилен Скинидер (Ms Eileen Skinnider) и г-ѓа Рут Монтгомери (Ms Ruth Montgomery).

СОДРЖИНА

ПОГЛАВЈЕ 1. ВОВЕД ВО НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ 6

1.1 ВОВЕД 6

1.2 ЦЕЛ И ОПФАТ 6

1.3 ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА 8

ПОГЛАВЈЕ 2. РАМКА НА ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ 12

2.1 ОПШТА РАМКА 12

2.2 ПОСЕБНИ ОДЛИКИ НА РАМКАТА
СПЕЦИФИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ
ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ 14

ПОГЛАВЈЕ 3. УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ 15

ПОГЛАВЈЕ 4: АЛАТКИ И ИЗВОРИ 40

ПОГЛАВЈЕ 1:

ВОВЕД ВО НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ

1.1 ВОВЕД

Овие упатства за неопходните правосудни и полициски услуги имаат цел да обезбедат насоки за дефинирање, имплементација и преглед на квалитетни одговори на правосудниот сектор и полициските служби за жените и девојките изложени на сите форми на родово базирано насилство. Упатствата беа развигани, фокусирајќи се на земјите со ниски и средни приходи во стабилни околности, но исто така може да се применуваат и во земјите со високи примања.

Упатствата се дел од **Пакетот неопходни услуги** чија цел е да им овозможат на сите жени и девојки кои искусиле родово базирано насилство подобар пристап до низа неопходни, квалитетни и координирани мултисекторски услуги.

1.2 ЦЕЛ И ОПФАТ

Квалитетен одговор од страна на правосудниот сектор и полицијата е од суштинско значење за да се осигури дека соодветните закони против ваков вид насилство ги исполнуваат меѓународните стандарди во однос на: имплементацијата; обезбедување безбедност на жените и девојките од насилство, вклучително и заштитата од повторување на насилство; обезбедување одговорност за сторителите и ефикасно обесштетување за

Пакетот неопходни услуги ги содржи суштинските компоненти на координиран мултисекторски одговор за жените и девојките жртви на насилство и вклучува упатства за здравствените и социјални услуги, координацијата и механизмите за управување, како и упатства за правосудните и полициски услуги.

Упатствата за неопходни правосудни услуги треба да се читаат поврзано со Модул 1: Преглед и Вовед, кој ги дефинира принципите, заедничките карактеристики и основните елементи што се применуваат во сите неопходни услуги. Исто така овие упатства ги надополнуваат упатствата за здравствените услуги (Модул 2), социјалните услуги (Модул 4) и координацијата и управувањето со координацијата (Модул 5).

жртвите и за лицата кои преживеале насилство. Правосудните системи и сите чинители во рамките на системот мора да бидат одговорни во однос на исполнувањето на своите обврски. Целта на **модулот правда и полиција** (Модул 3) во Пакетот неопходни услуги е да им помогне на земјите да обезбедат квалитетен одговор како дел од холистички, сеопфатен и мултисекторски пристап кон справување со насилството врз жените.

И покрај досегашниот напредок и унапредувањето на правните рамки и системите на правда, одговорот на полицијата и правосудниот сектор има значајни слабости и често не функционира на нивото што е потребно за да се одговори на тежината, природата и степенот на родово базираното насилство; да ги заштити благосостојбата и безбедноста на жртвите и лицата кои преживеале насилство и да обезбеди пристап на жените до правдата. Различни студии ширум целиот свет упатуваат на тоа дека поголемиот дел од сторителите не се соочуваат со правни последици.¹ Само мал дел од случаите на насилство врз жените се пријавува во полицијата и уште помал процент од пријавените случаи завршуваат со обвиненија против сторителот, а во уште помал дел од тие случаи има осудителна пресуда.² Во случаите во кои жените избираат да не ја

1 Johnson, H., Ollus, N. and Nevala, S. (2008) *Violence Against Women Survey: An International Perspective* (HEUNI) at p. 146; Lovett, J. and UN Women (2013) Why do some men use violence against women and how we can prevent it? Quantitative findings from the United Nations Multi-country Study on Men and Violence in Asia and the Pacific (UN Women, UNFPA, UNDP and UN Volunteers).

2 Johnson, H., Ollus, N. and Nevala, S. (2008) *Violence Against Women Survey: An International Perspective* (HEUNI) на стр. 146. Генерално, помалку од 20% од жените го пријавиле во полиција последниот случај на насилство што го доживеале, што значи дека повеќе од 80% од случаите на насилство врз жени не влегуваат во правосудниот систем. Физичкото насилство од страна на лица кои не се партнери се пријавува повеќе споредено со пријавувањето сексуално насилство (физичките напади опфаќаат од 15% до 27%, а сексуалното насилство од 4% до 13%). Веројатноста дека ќе се поведе обвинение против сторителот е меѓу 1% и 7% од сите пријавени случаи. Веројатноста дека случаите ќе завршат со осудителна пресуда е само 1% до 5%. Најновата студија за национално репрезентативни студии во 28 земји на Европската Унија покажува дека само 14% од жените контактирале со полицијата како резултат на сериозен акт на насилство, откако наполниле 15 години. Види European Union Agency for Fundamental Rights (2014) *Violence against Women: an EU-wide survey* (Luxembourg). Види, исто така: Lovett, J. and Kelly, L. (2009) *Different systems, similar outcomes? Tracking attrition in reported rape cases across Europe*. Child and Women Abuse Unit, London Metropolitan University; Triggs, S. Mossman, J.J. and Kingi, V. (2009) *Responding to sexual violence: Attrition in the New Zealand criminal justice system*. New Zealand Ministry of Women's Affairs; and Vetten, L. Jewkes, R. Sigsworth, R., Christofides, N., Loots, L. and Dunseith, O. (2008) *Tracing Justice: The Attrition of Rape Cases through the Criminal Justice System in Gauteng*. Johannesburg: Tshwaranang Legal Advocacy Centre, the South African Medical Research Council, and the Centre for the Study of Violence and Reconciliation.

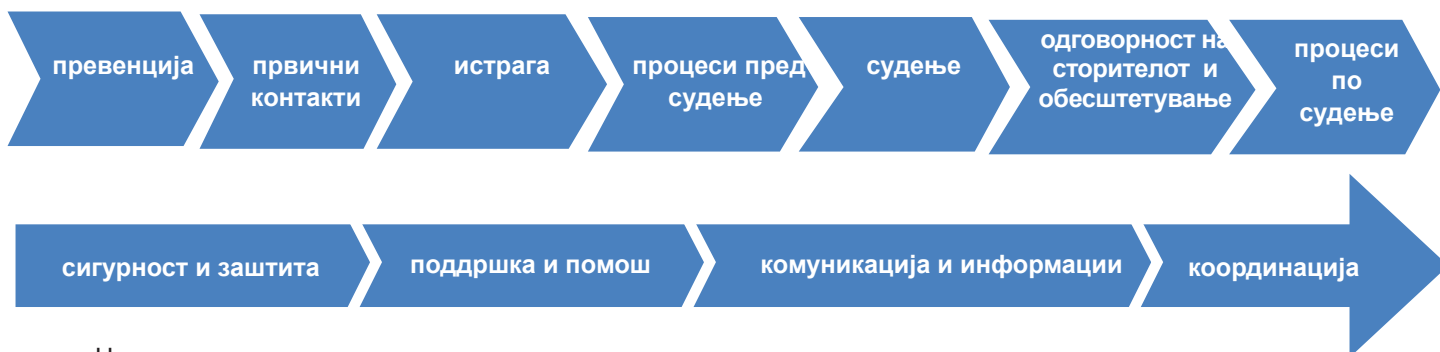
бараат правдата преку кривичниот систем, туку одлучуваат да преземат активности во рамките на граѓанското, семејното и/или управното право, жените може да се соочат со скапи, сложени и долги правни процеси, со ограничена или без правна помош и со неуспехот на граѓанските и семејни судови да ја земат предвид историјата на насилство кога одлучуваат за старателство и пристап до децата.³

Со цел да се одговори на различните потреби и искуства на жените и девојките, овој Модул пропишува дека широк опсег на правни опции треба да им се достапни на жртвите и лицата кои преживеале насилство. Модулот ги опфаќа аспектите на релевантните правни области: кривично-правна материја, граѓанско-правна материја (како што се тужби за повреда на личноста/прекршоци), материја од семејното право (како што се развод, старателство над деца и издржување) и управно-правна материја (како што се државните шеми за обесштетување во кривичните предмети)⁴. Модулот може да се применува и во земјите што имаат различна правна традиција: обичајно право, граѓанско право и религиозно засновани правосудни традиции. Жените и девојките кои искусуваат родово базирано насилство, исто така, можат да дојдат во контакт со правосудниот систем како лице што е во конфликт со законот. Посебните разгледувања во однос на жртвите и лицата кои преживеале насилство врз жените, кои се обвинети за кривични дела, се фокусираат само на жените, а не и на девојките, бидејќи тоа би вклучувало преглед на меѓународните стандарди и норми во однос на малолетничката правда, што не е во опсегот на овој документ.

3 Johnson, H. and Fraser J. (2011) *Specialized Domestic Violence Courts Do They Make Women Safer?* Community Report: Phase I (Department of Criminology, University of Ottawa) and Hudson, V., Lee Brown, D. and Nielsen, P.L. (2011) "What is the Relationship between Inequity in Family Law and Violence against Women? Approaching the Issue of Legal Enclaves" *Politics and Gender* Volume 7, Issue 4, pp 453-492.

4 Овој документ ги опфаќа четирите одделни правни области, што се карактеристични за одредени јурисдикции, додека, пак, во други, семејното право е дел од граѓанската материја.

ДИЈАГРАМ 1: КОНТИНУУМ НА ПРАВДАТА

Неопходните правосудни и полициски услуги ги опфаќаат сите интеракции на жртвите и лицата кои преживеале насилство со полицијата и правосудниот систем, почнувајќи од пријавување на случајот или првичен контакт до обезбедување соодветни правни лекови. Услугите се групирани според широките фази на правосудниот систем: превенција; првичен контакт; истрага; процеси пред судењето/сослушување; процеси на судењето/сослушувањето; одговорност на сторителот и обесштетувања и постсудски процеси. Исто така, постојат и услуги што мора да бидат достапни во

целиот правосуден систем: заштита; поддршка; комуникации и координација на секторот правда.

Со оглед на различните култури, традиции, правни системи и разновидноста на мандатите и задачите на телата/органите од правосудниот сектор и полицијата ширум светот, овој Модул го користи поширокиот термин „давател на услуги од доменот на правосудството“, бидејќи ги фокусира задачите и услужните активности на формалниот правосуден систем, наспроти фокусирањето на конкретните институции/агенции или поединци што ги обезбедуваат таквите услуги.

1.3 ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА

Обесштетување значи мерливи штети што произлегуваат од насилството и ги вклучуваат и материјалните и нематеријалните правни лекови.

Суштински елементи се карактеристиките или компонентите на неопходните услуги што се применуваат во кој било контекст и обезбедуваат ефективно функционирање на услугата.

Неопходните услуги претставуваат основен збир услуги што ги обезбедуваат здравствениот, социјалниот, полицијата и правосудниот сектор. Услугите мора, во најмала рака, да обезбедат заштита на правата, сигурноста и благосостојбата на секоја жена или девојка која искусува родово базирано насилство.

Формалните правосудни системи се во надлежност на државата и на нејзините органи. Тие вклучуваат владини регулативи и институции како што се полицијата, обвинителствата, судовите

и затворите што имаат надлежност за спроведување и примена на законите и за спроведување на санкциите предвидени за прекршување на законите.

Родово базирано насилство е „секој чин на насилство што е насочен против жената, само поради тоа што таа е жена или кое несразмерно влијае врз жените“.⁵

Првичниот контакт вклучува пријавување во полиција, документирање на пријавата, регистрација на кривичен предмет, советодавни услуги што ги даваат адвокатите, регистрирани граѓански предмети или административни барања до државните шеми за обесштетување, како и барања за одделување, старателство и/или итни/привремени

⁵ CEDAW, General Recommendation No. 19, para. 6, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>.

мерки за заштита преку кривични, граѓански, семејни судови или управни тела/механизми.

Интимно партнерско насилство е „најчестата форма на насилство што го искусуваат жените на глобално ниво... и вклучува низа принудни акти од сексуален, психолошки и физички карактер коишто се применуваат врз возрастни и адолесцентни жени од страна на нивниот сегашен или поранешен интимен партнер, без нивна согласност. Физичкото насилство вклучува намерна примена на физичка сила, моќ или оружје со цел да ѝ нанесат штети или повреди на жената. Сексуалното насилство вклучува злоупотребувачки сексуален контакт, принудување на жената да се вклучи во сексуален чин без нејзина согласност, како и обид или извршено сексуално дејство врз жена која е болна, со попреченост, ставена под притисок или под дејство на алкохол или опојни средства. Психолошкото насилство вклучува контролирање или изолирање на жената, понижување или нејзино посрамување. Економското насилство вклучува оневозможување жената да има пристап до основни ресурси, како и контрола врз нив“.⁶

Истрага опфаќа оценка на случајот и истражни активности, главно спроведени во рамките на системите за кривична правда. Тука се вклучени управување со местото на злосторството; планирање истраги, интервјуирање жртви/лица кои преживеале насилство и сведоци; собирање докази, нивна обработка и анализа; медицинско-правни испитувања; идентификација на осомничен, распит, апсење и процесуирање; како и документирање на наодите и на преземените активности.

Даватели на услуги од доменот на правосудството вклучува државни/владино службеници, судии, обвинители, полиција, правна помош, судски службеници, адвокати, параправници и персонал на социјалните служби за поддршка на жртвите.

6 Report of the Secretary-General, In-depth study on all forms of violence against women, United Nations, A/61/122/Add.1, (6 July 2006) paras. 111- 112, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf?OpenElement>.

Континуум на правдата се протега од влезот на жртвата/лицето кое преживеало насилство во системот, сè до разрешување на случајот. Движењето на една жена низ институциите се разликува во зависност од нејзините потреби. Таа може да користи различни правни можности, почнувајќи од пријавување или поднесување тужба со која понатаму се иницира кривична истрага и обвинение или ќе бара заштита и/или поведување граѓанска постапка, вклучувајќи заштитни мерки, развод и старателство над деца и/или обесштетување за лични или за други штети, вклучително од државните административни шеми, истовремено или по одредено време.

Во однос на **правната помош**, користиме дефиниција слична на дефиницијата утврдена во *Принципите и упатствата на Обединетите нации за пристап до правна помош во системите на кривична правда (United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems)* која се однесува на правен совет, помош и застапување на жртвите и на лицата кои преживеале насилство, без трошоци за оние без доволно средства или кога интересите на правдата го бараат тоа. Правната помош, исто така, вклучува и пристап до правни информации.

Правната услуга вклучува правна помош, како и правни услуги што ги даваат обвинителите за жртвите, особено како што е случај во некои јурисдикции, кога жртвата нема издвоена положба во кривичната постапка.

Медицинско-правните докази, под овој термин се подразбира, како што е дефинирано од страна на Светската здравствена организација, „евидентирани надворешни и аногенитални повреди и емоционална состојба, како и примероци земени од телото или облеката на жртвата единствено за правни цели. Таквите докази вклучуваат плунка, семена течност, влакна од коса, пубични влакна, крв, урина, други влакна, траги и почва“.⁷

7 Du Mont, Janice and D. White (2007), “The uses and impacts of medico-legal evidence in sexual assault cases: A Global Review (WHO: Geneva).

Непартнерско сексуално насилство „се однесува на насилство извршено од страна на роднина, пријател, познајник, сосед, колега или непознато лице“⁸. Тоа вклучува принуда за извршување какво било несакано сексуално дејство, сексуално вознемирување и насилство извршено врз жените и девојките, честопати од страна на сторител што им е познат, вклучително и на јавни места, во училиште, на работното место и во заедницата.

Постсудски процеси вклучуваат корекции што се однесуваат на заштитата на жртвата/лицето кое преживеало насилство, намалувајќи го ризикот од повторно извршување на делото, од страна на сторителот и рехабилитација на сторителот. Исто така, терминот ги опфаќа услугите за превенција и одговор за жените кои се задржани во поправните установи, како и за жените во притвор кои претрпеле насилство.

Процедури пред судење/процес на сослушување во предмети од кривичната материја вклучуваат рочишта за кауциско ослободување, прелиминарно сослушување, селекција на обвиненија, одлука за кривично гонење и подготовка за кривично судење. Во граѓанската и семејната материја тие вклучуваат привремени налози за старателство или издршка на деца, постапки за обезбедување докази во граѓански предмети и подготовка за судење или сослушување. Во материја од управното право, како што се шемите за обесштетување за повреди од кривични дела, усвоено е дека овие постапки може да се водат во отсуство на кривични и/или граѓански предмети или како нивно дополние и вклучува обезбедување придружна документација за пријавите.

Превентивни мерки од перспектива на давателот на правосудни услуги, се однесуваат на оние активности што првенствено се фокусирани на интервенции за прекинување на насилството и за спречување насилство во иднина, како и за охрабрување на жените и девојките да го пријавуваат насилството заради сопствена безбедност.

Упатства за квалитет ги поддржуваат испораката и имплементацијата на суштинските елементи на неопходните услуги, за да бидат ефективни и со доволен квалитет да одговорат на потребите на жените и девојките. Упатствата за квалитет обезбедуваат патоказ како услугите да бидат испорачани врз основа на пристап базиран врз човековите права, културно-сензитивен и пристап за зајакнување на жените. Тие се засноваат и ги дополнуваат меѓународните стандарди и ги одразуваат прифатените најдобри практики во справувањето со родово базираното насилство.

Обесштетување значи да се отстранат, колку што е можно, сите последици од незаконитото постапување и повторно да се воспостави состојба што, најверојатно, би постоела ако тој чин не бил извршен. Обесштетувањето опфаќа два аспекта: процедурален и суштински.⁹ Под процедурален аспект се подразбира процесот во кој аргументираните барања за штетното дело се разгледуваат и за нив одлучуваат надлежните органи, без оглед дали се работи за управни или за судски, тој треба во фокусот да ги стави потребите на жената, да биде достапен, пристапен и приспособен на специфичните потреби и приоритети на различни жени. Процедурите, исто така, треба да се спротивстават на традиционалните пречки на кои се наидува во пристапот до институциите што доделуваат отштета. Од суштински аспект, правните лекови се состојат од резултатите од постапките и, пошироко, од мерките за обесштетување што им се гарантираат на жртвите. Ова вклучува разгледување ефективни начини да се обесштетат жртвите за претрпените штети, вклучително во прекршочното право, осигурување, фондови за жртви и државни шеми за обесштетување и вклучително неекономски загуби што генерално понегативно влијаат врз жените отколку врз мажите. Постојат многу форми на обесштетување, вклучувајќи: реституција; надоместок; јавно признавање на фактите и прифаќање на одговорноста; кривично гонење на сторителите; враќање на достоинството на жртвата преку разни напори

8 Report of the Secretary-General, In-depth study on all forms of violence against women, United Nations, A/61/122/Add.1, (6 July 2006) paragraph 128.

9 Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Rashida Manjoo, A/HRC/14/22, 19 April 2010

и гаранции дека нема да се повтори делото. Иако поимот обесштетување може да вклучува и елементи на ресторативна правда и потреба да се адресираат претходно постоечките нееднаквости, неправди, предрасуди или други општествени перцепции и практики што овозможиле да се случи насилство врз жените, нема договор за тоа како да се интегрираат структурните трансформативни обесштетувања во неопходните правосудни услуги. Мерките за обесштетување треба да обезбедат дека правните лекови се сеопфатни и меѓусебно не се исклучуваат.

Терминот реституција се дефинира како мерки за враќање на жртвата во нејзината првобитна состојба пред да се случи насилството.

Процес на судење/сослушување вклучува изведување докази и осудителна пресуда или судска одлука, во граѓанска материја, како и поднесување докази до управен одбор и донесување конечна одлука на одборот.

Термините **жртва/лице кое преживеало насилство** се однесува на жени и девојки коишто искусиле или искусуваат родово базирано насилство, одразувајќи ја терминологијата што се користи во правните процеси, како и кога овие жени и девојки бараат да имаат пристап до неопходни услуги.¹⁰

Насилство врз жените значи „секаков чин на родово базирано насилство кој резултира со, или има веројатност да резултира со физички, сексуални или психолошки штетни последици или страдање на жените, вклучувајќи и закани од каков

било вид, принуда или неосновано лишување од слобода, без оглед на тоа дали се случуваат во јавност или во приватниот живот“.¹¹

10 Студија на Генералниот секретар на Обединетите нации (2006) за насилство врз жените A / 61/122 / Add.1 (United Nations (2006) Secretary-General's Study on Violence against Women A/61/122/Add.1) ја забележува тековната дебата за термините „жртва“ и „лице кое преживеало насилство“. Некои сугерираат дека изразот „жртва“ треба да се избегнува, бидејќи тоа подразбира пасивност, слабост и вродена ранливост и не ја признава реалната отпорност на жените и нивните можности. За други, терминот „лице кое преживеало насилство“ е проблематичен бидејќи го негира чувството на виктимизација кај жените кои биле цел на насилен криминал. Затоа, овие упатства го користат терминот „жртва/лице кое преживеало насилство“.

11 United nations 1993, Declaration on the Elimination of all forms of Violence Against Women, United nations: Geneva, Article 1.

РАМКА НА ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ

2.1. Општа рамка

Рамката на упатства за обезбедување квалитетни, неопходни, правосудни и полициски услуги вклучува четири меѓусебно поврзани компоненти:

- **Принципи** кои го поткрепуваат обезбедувањето на сите неопходни услуги.
- **Заеднички карактеристики** што опишуваат низа активности и пристапи што се заеднички во сите области и што го поддржуваат ефективното функционирање и испорака на услугите.
- **Неопходни услуги** што поставуваат апсолутен минимум на услуги што се потребни за осигурување на човековите права, безбедноста и благосостојбата на секоја жена, девојка или дете кои искусиле интимно партнерско насилство и/или непартнерско сексуално насилство.
- **Основни елементи** што мора да бидат воспоставени за да се овозможи испорака на квалитетни услуги во сите неопходни услуги и активности.

Пакет неопходни услуги: Дијаграм на целокупната рамка

Принципи	Пристап базиран врз права	Унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените	Соодветни на културата и возраста
	Пристап фокусиран на жртвата/лицето кое преживеало насилство	Безбедноста е најважна	Одговорност на сторителите

Заеднички карактеристики	Достапност	Пристапност
	Приспособливост	Соодветност
	Приоритет на безбедноста	Информирана согласност и доверливост
	Собирање податоци и ракување со информации	Ефективна комуникација
	Поврзување со други сектори и институции преку упатување и координација	

Неопходни услуги и активности	Здравство	Правда и полициско работење	Социјални услуги
	<ol style="list-style-type: none"> Идентификација на лицата кои преживеале интимно партнерско насилство Примарна поддршка Грижа за повредените и итна медицинска помош Преглед и третман во случај на сексуален напад Процена и грижа за менталното здравје Документација (медицинско-правна) 	<ol style="list-style-type: none"> Превенција Првичен контакт Процена/истрага Процеси пред судење Судски процеси Одговорност на извршителите и обесштетување Процеси по судење Безбедност и заштита Помош и поддршка Комуникација и информации Координација на правосудниот сектор 	<ol style="list-style-type: none"> Информирање во кризни состојби Советување во кризни состојби Линии за помош Сместување на безбедна локација Материјална и финансиска помош Издавање, обновување, замена на документи за лична идентификација Правни и информации за правата, совети и застапување, вклучувајќи и во плуралните правни системи Психосоцијална поддршка и советување Поддршка со фокус на жените Услуги за деца за секое дете жртва на насилство Информации за заедницата, едукација и комуникација со заедницата Помош за економска независност, закрепнување и самостојност

Координација и управување со координација	
Национално ниво: неопходни активности	Локално ниво: неопходни активности
<ol style="list-style-type: none"> Креирање закони и политики Распределба на ресурси Дефинирање стандарди за воспоставување координирани одговори на локално ниво Инклузивни пристапи кон координирани одговори Овозможување развој на капацитетите на носителите на политики и одлуки, за координирани одговори на насилството врз жените и девојките Следење и евалуација на координацијата на национално и на локално ниво 	<ol style="list-style-type: none"> Создавање формални структури за локална координација и управување со координација Имплементација на координација и управување со координацијата

Основни елементи	Сеопфатна законодавна и правна рамка	Надзор над управувањето и отчетност	Ресурси и финансирање
	Обука и развој на човечки ресурси	Родово сензитивни политики и практики	Следење и евалуација

2.2 ПОСЕБНИ ОДЛИКИ НА РАМКАТА, СПЕЦИФИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ

Принципи

При примена на сеопфатните принципи, давателите на правосудни услуги треба да го имаат предвид следното:

- Динамиката на нееднаквостите меѓу жените и мажите создава родово специфични ранливости, како што е економската и правна зависност, кои меѓу другото, влијаат врз користењето на правосудни услуги од страна на жените, создава пречки за пристап до правда, па дури и резултира со тоа одредени правни лекови негативно да влијаат врз жените (односно казни во случај на интимно партнерско насилство).
- Правосудните служби и полицијата не треба да ги загрозуваат правата на жените и девојките, не треба да применуваат присила и треба да бидат засновани врз родово трансформативен пристап.
- Пристапот што е фокусиран на жените, при испорачувањето на правосудни и полициски услуги, ги става во јадрото на сите правосудни услуги, потребите и состојбите на жените и девојките, наместо целите на правосудните тела/органи. Ова значи приоритизирање на безбедноста на жените, зајакнување и закрепнување; третирање на секоја жена со почит; поддржување и нивно информирање во текот на правниот процес.
- Барањето одговорност од сторителите значи правосудните органи и полицијата да го поддржат и да го олеснат учеството на жртвата и лицето кое преживеало насилство во правниот процес, да го промовираат нејзиниот капацитет за дејствување или користење на својата моќ, истовремено обезбедувајќи товарот во барањето на правда да не биде ставен врз жената, туку врз државата.

Општи карактеристики

При примена на сеопфатните принципи, давателите на правосудни услуги треба да го имаат предвид следното:

- Неуспехот за континуирано и конзистентно разгледување на прашањата за заштита и поддршка, низ целокупниот правен процес, може да доведе до катастрофални резултати.
- Систематската, навремена, јасна и ефективна комуникација, координација на услуги, упатување и механизмите меѓу правосудните и другите даватели на услуги се клучни за одржувањето на безбедноста и заштитата на жртвите, и за осигурување дека жртвата/лицето кое преживеало насилство ќе ги добие услугите и поддршката што ги заслужува

Основни елементи

При примената на сеопфатните принципи, давателите на правосудни услуги треба да го имаат предвид следното:

- Рамка на кривично право со која се криминализираат сите форми на насилство врз жените, како и кривични, граѓански, семејни и управни правни рамки што осигуруваат ефикасна превенција, заштита, кривично гонење, пресудување и обезбедување правни лекови во согласност со меѓународните стандарди.
- Во однос на обуката и развојот на човечки ресурси, за спроведување истраги, кривичното гонење и судење за предмети на насилство врз жените, кои честопати се комплексни работи, потребни се стручно знаење, вештини и способности. Правосудните служби треба да ја разгледаат можноста за испорака на правосудни услуги преку специјализирани и мултидисциплинарни единици во рамките на правосудниот сектор (т.е. специјализирани судови за семејно насилство, специјализирани обвинителства за родово базирани насилство, единици за семејно насилство во рамките на полицијата што ќе се состојат од полициски службеници и социјални работници).

ПОГЛАВЈЕ 3:

УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 1. ПРЕВЕНЦИЈА

Важно е давателите на правосудни услуги да ги поддржуваат иницијативите и организациите што бараат еднаквост на жените; да ја подигнуваат јавната свест за насилството врз жените, причините за насилството и последиците врз жените, нивните семејства и заедници, како и казните за сторителите; и да овозможат достапност на информациите за услугите и за начинот на пристап до нив. Развојот и промоцијата на институционални култури засновани врз родова еднаквост и родова одговорност и обезбедувањето услуги се клучни за превенција.¹

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
1.1 Промовирање и поддршка за организации и иницијативи кои работат во насока на спречување на насилството и зголемување на еднаквоста на жените	<ul style="list-style-type: none"> • Да се бараат и да се воспостават врски и заеднички да се работи со организациите на долгорочни стратегии во насока на прекинување на насилството и на зголемување на еднаквоста на жените:<ul style="list-style-type: none"> • Да се ангажираат клучни организации (како што се образовните институции), специфични групи (на пример, женски групи, мажи и момчиња, родители, деца и млади луѓе) и медиуми за да застапуваат и да преземат акции за намалување на насилството врз жените и девојките. • Да се демонстрира родова одговорност:<ul style="list-style-type: none"> • да се разгледаат влијанијата и последиците од политиките, процедурите и практиките за жените и мажите во организацијата, како и за жените, мажите и децата во заедницата. • да се зајакнат придобивките од родовата одговорност за организацијата и за заедницата на која ѝ служат • да се покаже дека жените се вреднувани како вработени во правосудниот систем и дека придонесите што ги даваат за организацијата се важни за испорачувањето на квалитетни услуги. • Да се осигура дека е востановена и се спроведува политика на нулта толеранција за насилство врз кое било лице, вклучувајќи ги и жртвите/лицата кои преживеале насилство врз жени, за сите вработени во организацијата:<ul style="list-style-type: none"> • да се дефинираат санкции за непочитување на оваа политика и да се осигура обука и воспоставување процеси коишто обезбедуваат спроведување на политиката.

<p>1.2 Да се поддржат напорите за подигнување на свеста и промовирање на неприфатливоста на насилството што го вршат мажите и момчињата врз жените</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се придонесе за развој и имплементација на стратегии за преиспитување на културните и општествени норми, ставови и однесувања што придонесуваат за прифатливоста на насилството врз жените и девојките: <ul style="list-style-type: none"> • да се искористат сите расположливи ресурси, вклучувајќи ги медиумите и јавните лица, доколку е соодветно, за пренесување на пораката дека насилството е неприфатливо и неоправдано. • Да се афирмира дека мажите и момчињата се значаен дел од решението за справување со насилството врз жените и девојките. • Соработка со други чинители, за да се зголеми довербата на јавноста во способноста на правосудниот систем ефикасно да одговори на насилството врз жените: <ul style="list-style-type: none"> • јавно да се засили и да се демонстрира посветеноста на пристапот, што се фокусира на потребите на жртвите/лицата кои преживеале насилство, во чија суштина се безбедноста, заштитата и доверливоста на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нејзиното семејство и другите, како и одговорност на сторителот.
<p>1.3 Запирање на насилството и спречување идно насилство врз жените</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се чува точна евиденција и анализа на пријавените случаи на насилство врз жените за да се идентификуваат тенденциите на пријавување на случаите во полициските служби. • Да се промовираат и да се прибираат податоци, со цел подобро разбирање на распространетоста на различните типови насилство врз жените, во земјата и во локалните јурисдикции. • Анализа на националните репрезентативни податоци за насилство врз жени (доколку се достапни), со цел подобро да се разберат нивоата на насилство во општеството. Ова може да се спореди со бројот на пријавени случаи во полицијата и во другите служби, со цел подобро да се разбере и да се одговори на прашањето зошто бројот на пријавени случаи во службите е низок. • Врз основа на анализата, да се преземат мерки за спречување понатамошно насилство преку: <ul style="list-style-type: none"> • рана интервенција • брз одговор и одвојување на жртвата/лицето кое преживеало насилство и другите лица од насилство и • приведување и отстранување на сторителот од местото на насилство.
<p>1.4 Да се охрабрат жените да пријават насилство извршено врз нив</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Активно охрабрување да се пријавува насилство: <ul style="list-style-type: none"> • преку обезбедување информации до заедницата за посветеноста на полицијата за ефективен одговор на насилството врз жените и девојките • преку давање гаранции дека полицијата може да биде контактирана 24 часа на ден, 365 дена во годината • преку работа со други даватели на услуги и со заедницата за да се осигури дека првата врата е вистинската врата за пријавување случаи на насилство, без оглед на тоа дали се пријавува: <ul style="list-style-type: none"> - директно на полицијата - до давателите на здравствени услуги - до давателите на социјални услуги - до судските службеници. • Стремење да се зголеми довербата на жените да пријавуваат, преку брз и соодветен одговор на пријавените акти на насилство врз жените. <ul style="list-style-type: none"> • Да се осигураат политики и практики што предвидуваат жртвата/лицето кое преживеало насилство да има придонес во одлучувањето дали да се продолжи со истрага или со судски процес.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 2. ПРВИЧЕН КОНТАКТ

Позитивното првично искуство од контактот со правосудниот систем е од клучно значење за жртвите/лицата кои преживеале насилство. Услугите мора да бидат достапни и пристапни за сите жени. Но најзначајно, при првичниот контакт мора да ѝ се покаже на жртвата/лицето кое преживеало насилство дека правосудниот систем и давателите на правосудни услуги се посветени на нејзиното здравје и безбедност, сериозно го земаат предвид пријавеното насилство и сакаат да се осигурат дека жената ќе добие поддршка во текот на сите постапки во правосудниот систем.²

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
2.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none"> • Обезбедување достапност на правосудните и полициските услуги на секоја жртва/лице кое преживеало насилство, без оглед на местото на живеење, националноста, етничката припадност, класата, мигрантскиот или статусот на бегалец, статусот на домородец, возраста, религијата, јазикот и нивото на писменост, сексуалната ориентација, брачниот статус, попреченоста или други карактеристики што треба да се земат предвид.
2.2 Пристапност	<ul style="list-style-type: none"> • Обезбедување пристап до полициските услуги подразбира:<ul style="list-style-type: none"> • достапност 24 часа дневно, 365 дена во годината • географска пристапност, а каде што не може да се овозможи географска пристапност, да постои механизам што ќе им овозможи на жртвите/лицата кои преживеале насилство безбедно да контактираат/пристапат до полицијата преку други достапни средства • лесно применливи и ги задоволуваат потребите на различни целни групи, вклучително, на пример, неписмени лица, лица со попреченост на видот или лица без државјанство и престој<ul style="list-style-type: none"> - постапките и насоките се достапни во повеќе формати за да се зголеми пристапноста (на пример, пишани, електронски, усни, преку медиумите, преку телефон) • ознаките ги задоволуваат потребите на различните групи • може да се испорачаат во најголема мера, имајќи ги предвид јазичните потреби на корисникот. • Да се осигури безбедност во просториите на правосудните тела/органи и да се обезбеди простор што ќе биде соодветен за жените и за децата<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури дека полициските услуги ќе бидат бесплатни и дека:<ul style="list-style-type: none"> - пристапот до услугите нема да значи дополнително финансиско или административно оптоварување на жртвата/лицето кое преживеало насилство - се преземени сите чекори за да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство имаат пристап до услугите со надоместок (како што се медицински прегледи, услугите за психолошка поддршка).

2.3 Одговорност

- Да се осигури дека жртвата/лицето кое претрпело насилство може да пријави во секое време и на место што е безбедно, приватно и прифатливо за неа:
- Се вложуваат напори да се ограничи бројот на лица со кои жртвата/лицето кое преживеало насилство ќе комуницира и да се намалат случаите кога жртвата/лицето кое преживеало насилство ќе мора да ја прераскажува случката за насилството, со што ќе се намали секундарната виктимизација³
- Да се осигури дека жртвата/лицето кое преживеало насилство и/или родителот/старателот/законскиот застапник, во случаи кога жртвата е девојка:
  - има можност да одлучи дали да се вклучи во правни постапки
  - е информиран/а за да може да донесе соодветна одлука
  - не е казнет/а поради тоа што не соработува кога нејзината безбедност не може да се гарантира или кога не може да се спречи секундарната виктимизација.
- Да се овозможи достапност на обучени даватели на услуги што ќе ѝ помогнат на жртвата при поднесувањето на пријавата за случајот на насилство.
- Да се обезбеди евидентирање на сите пријавени случаи на насилство врз жените, без оглед на тоа дали тие се кривично дело или не:
  - сите прибавени информации и пријави се чуваат во доверливост и се складираат на сигурно место.
- Да се обезбеди итна акција кога жртвата/лицето кое преживеало насилство пријавува случај на насилство врз неа.
  - Да се обезбеди дека давателите на правосудни услуги, кога се среќаваат со жртва/лице кое преживеало насилство:
    - не осудуваат, сочувствуваат и поддржуваат
    - ја водат постапката на начин што:
      - ја има предвид и ја спречува секундарната виктимизација
      - одговара на загриженоста на жртвата/лицето кое претрпело насилство, но без наметливост
      - ја гарантира приватноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
  - Да ѝ се овозможи на жртвата/лицето кое преживеало насилство можност:
    - да ја раскаже својата приказна, да биде сослушана и точно да се евидентира нејзината приказна
    - да може да каже за влијанието на насилството врз неа.
  - Да се осигури дека девојките жртви/лицата кои преживеале насилство можат да ги изразат своите гледишта и загриженоста согласно нивните можности, возраста, интелектуалната зрелост и развојните капацитети.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 3. ИСТРАГА

Од суштинско значење е истрагите за кривични дела на интимно партнерско и сексуално насилство врз жените да се започнат навреме, да се спроведуваат на професионален начин, да ги задоволат доказните и истражните барања и да се исцрпат сите достапни средства за идентификација и приведување на осомниченот. Во текот на процесите треба да се осигурат безбедноста, сигурноста и достоинството на жената.

Овие упатства се надополнети со Неопходните здравствени услуги број 6 – Документација (медицинско-правна) што се подетално дадени во Модулот за здравство, особено 6.2 Собирање и документирање форензички примероци и 6.3 Обезбедување писмени докази и присуство во судот.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
3.1 Случаите на насилство врз жените имаат висок приоритет за истрага	<ul style="list-style-type: none"> • Да постои политика што предвидува, давателите на правосудни услуги кога примаат пријава за насилство треба:<ul style="list-style-type: none"> • да ѝ ги објаснат на жртвата/лицето кое преживеало насилство истражните и правните процеси, нејзините права и услугите што ѝ се на располагање во текот на правниот процес • веднаш да започнат со истрага која е сензитивна кон жртвата • да се осигура непосредна истрага по пријавите и последователни активности. • Да се осигури дека преземените правосудни акции нема да предизвикаат дополнителни штети. Треба да се има предвид следното:<ul style="list-style-type: none"> • контекстот на жртвата/лицето кое преживеало насилство • физичката и менталната траума што ја искусила • потенцијалните влијанија што нејзиниот акт на пријавување може да ги има врз неа, врз нејзиното семејство и врз други релевантни лица. • Да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство нема да се соочат со пречки или одолжувања, нема да биде побарано од нив да сочекаат со пријавувањето или на кој било друг начин да бидат попречени во нивните напори за пријавување на случајот во правосудните органи. • Да се осигури дека осомничените ќе бидат колку што е можно побрзо приведени. • Да се осигури дека од осомничените се бара да се подложат на мерките што се спроведуваат за заштита на жртвите.
3.2 Исполнување на медицинските и психосоцијалните потреби на жртвите/лицата кои преживеале насилство	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди дека одговорот на правосудството за време на истрагата ќе биде фокусиран на потребите на жртвата/лицето кое преживеало насилство, имајќи го предвид контекстот на жртвата/лицето кое преживеало насилство, физичката и менталната траума што ја доживеала и нејзините медицински и социјални потреби:<ul style="list-style-type: none"> • давателите на правосудни услуги соодветно реагираат на проблемите што бараат итен медицински одговор • да се осигури дека стручни медицински лица ќе ги третираат медицинските и психолошките потреби • давателите на правосудни услуги го олеснуваат пристапот до медицинска помош и медицинско-правни испитувања.

3.3 Да се приберат релевантни информации и докази од жртвата/лицето кое преживеало насилство и од сведоците

- Да се обезбеди земање изјава на жртвите:
  - навремено и на професионален, неосудувачки начин, сензитивен кон жртвата
  - точно да се евидентира изјавата, да ѝ се прочита на жртвата/лицето кое преживеало насилство, а таа да ја потврди содржината
  - изјавата да се земе само еднаш, за да се намали влијанието врз жртвата/лицето кое претрпело насилство и за да се спречи секундарна виктимизација.
- Ако е потребно, да се обезбеди медицинско-правно испитување.⁴ Да се осигури спроведување и евидентирање на медицинско-правното испитување:
  - навремено
  - на родово сензитивен начин, земајќи ги предвид посебните потреби и перспективи на жртвата/лицето кое преживеало насилство, да се почитува нејзиното достоинство и интегритетот и да се избегне наметнување додека се применуваат стандардите за собирање форензички докази
  - онаму каде што е можно, да се осигури дека давателот на правосудни услуги ја придружува жртвата/лицето кое претрпело насилство во медицинска установа поради испитувањето.
- Да се осигури дека ќе се соберат сите докази, што може да обезбедат кредибилитет на наводите и тоа да се направи на начин што ќе овозможи почитување на достоинството на жртвата/лицето кое преживеало насилство. Ова вклучува:
  - промовирање докази што се фокусираат на кредибилитетот на наводите, наместо на кредибилитетот на жртвата/лицето кое преживеало насилство
  - да се разгледа дали се потребни форензички испитувања и доколку се потребни, да се направат навреме.
- Да се осигури навремено излегување на терен на локацијата/местото на настанот:
  - да се разгледа местото и да се заштитат доказите што се наоѓаат на локацијата
  - ако се потврди веродостојноста на локацијата, тогаш се врши темелно испитување на местото на настанот:
    - се собираат, се складираат и се обработуваат докази, согласно низата барања за доказен материјал
    - се организира анализа на докази од местото и од жртвата
    - се разгледаат извештаите од анализата на доказите и тие се користат за утврдување на следните чекори
  - врз основа на наодите, се спроведуваат дополнителни истраги и се преземаат активности за завршување на предметот.
- Кога се работи со девојки жртви/лица кои преживеале насилство, да се осигури услугите да бидат приспособени на уникатните барања според возраста на девојката и да се обезбеди:
  - просториите за сослушување и самото сослушување да бидат соодветни за деца
  - постапките да бидат приспособени за деца
  - во сите активности што се планираат и што се спроведуваат треба да се вклучи родителот на детето што не е сторител, старателот, правниот застапник или соодветен орган за заштита на децата
  - да се осигури дека медицинските, психосоцијалните и услугите за поддршка на жртвите се соодветни за возраста
- Да се чува доверливоста и да се ограничи откривањето информации поврзани со девојката.
- Да се осигури дека сведоците и други лица кои може да имаат релевантни информации се идентификувани и интервјуирани колку што е можно побрзо:
  - да се направи обид да се потврди исказот на жртвата/лицето кое преживеало насилство и да се евидентираат исказот и наодите.

3.4 Да се спроведе темелна истрага	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури идентификување на осомничениот, да се земе исказ од него и, кога е потребно, да се приведе. • Да се обезбеди комплетирање и ревидирање на целосен и добро документиран извештај што ќе содржи детали за спроведените истраги и за преземените активности: <ul style="list-style-type: none"> • извештаите треба да ги разгледува висок службеник или супервизор, за да се осигури дека се преземени и се евидентирани сите потребни чекори • обезбедување копија од извештајот, за да може да ја користат истражните органи и обвинителите за какви било последователни активности • другите релевантни даватели на услуги треба да добијат копија од извештајот.
3.5 Обезбедување професионална отчетност во текот на истрагата	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури воспоставување организациска отчетност, што ќе се одржува во текот на истражниот процес: <ul style="list-style-type: none"> • постар истражител или супервизор: <ul style="list-style-type: none"> - треба да обезбеди соодветна процена на предметот, подготовка и спроведување план за истрага, истрагите да бидат соодветно координирани, како и континуирано следење и евалуирање на активностите и на наодите - истражителите треба да бидат отчетни за своите дејства во текот на истражниот процес • организацијата обезбедува распределување на работните задачи за: <ul style="list-style-type: none"> - спроведување континуирани кривични анализи за да се идентификуваат знаци на зголемување на насилството и извештајот да ги содржи историјата и тенденциите на насилство - да обезбеди истрагите да бидат темелни и да ги задоволат барањата во врска со доказниот материјал - да се осигури дека услугите се испорачани согласно на потребите на жртвата/лицето кое преживеало насилство. • да се воспостави транспарентен и одговорен систем за управување со жалби на жртви, за да се адресираат проблемите при испорака на услугите: <ul style="list-style-type: none"> - системот е лесно пристапен и лесно достапен за сите жртви/лица кои преживеале насилство и се следи континуирано.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 4. ПОСТАПКИ ПРЕД СУДЕЊЕ

Кривични, граѓански, семејни и управни процеси пред судење/сослушување, кои се непристрасни и чувствителни на специфичните потреби на жртвите и лицата кои преживеале интимно партнерско и сексуално насилство, се од суштинско значење за да се гарантираат нивните права. Неопходните услуги од доменот на кривичната правда, во постапките пред судењето, ја отсликуваат меѓународната обврска на државата и нејзините даватели на правосудни услуги, во извршувањето на примарната одговорност за истрага и покренување кривично гонење, истовремено имајќи предвид колку е важно зајакнувањето на жртвите и лицата кои преживеале насилство, да може да носат информирани одлуки, во поглед на нивните интеракции со кривичниот правосуден систем. Неопходните услуги за постапки пред судењето/сослушувањето во делот услуги од граѓанската материја, семејното и управното право ја нагласуваат важноста на навременоста, достапноста и процедурите што се поедноставени и лесни за користење.

ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
4.1 Координирани и интегрирани пристапи за предмети од кривичната, семејната и управната материја	<ul style="list-style-type: none"> • Проактивно да се бараат информации за други релевантни тековни судски постапки (кривична, граѓанска, семејна, управна материја). • Да се провери дали има налози за заштита и поддршка, и тие информации да им се обезбедат на судовите. • Кога е соодветно, да се споделуваат и да се користат информации од други постапки во рамките на правниот систем.

4.2 Примарна одговорност за покренување кривично гонење

- Да се обезбеди дека примарната одговорност за покренување кривично гонење е на давателот на правосудни услуги, а не на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
- Политиките за кривичен прогон треба да ги овозможуваат правата на жртвите. Ова значи:
  - да се информира жртвата/лицето кое преживеало насилство за сите одлуки во врска со кривичното гонење, освен ако таа не посочи дека не сака вакви информации;
  - да ѝ се овозможи на жртвата/лицето кое преживеало насилство да ја раскаже својата приказна и да биде сослушана пред да се донесат одлуки во врска со кривичното гонење.
- Да се земат предвид политики во прилог на кривично гонење.
- Да се обезбеди собирање на сите достапни докази кога се разгледува основаноста на предметот при носење на одлуката за кривично гонење. Ова значи:
  - да се промовира прибирање докази што се фокусираат на кредибилитетот на наводите, наместо на кредибилитетот на жртвата/лицето кое преживеало насилство
  - да се осигури навремено прибирање медицинско-правни и форензички докази во соодветни случаи
  - да се осигури дека одлуката да не се продолжи со постапување по предметот, нема да се заснова единствено врз фактот дека не постои медицинско-правен извештај или дека извештајот е неубедлив
  - да се земат предвид комплементарните упатства од Модулот за здравство (неопходна услуга бр. 7).
- Да се осигури дека одлуките за прекин на постапката ги носат искусни обвинители/судии.
- Да се намалат бариерите што поставуваат непотребен притисок врз жртвата/лицето кое преживеало насилство да се повлече од обвинението. Ова значи:
  - да се има предвид и да се одговори на потенцијалниот конфликт меѓу целите на кривичното правосудство и желбите на жртвата/лицето кое преживеало насилство
  - да се даде значителна тежина на ставовите на жртвата/лицето кое преживеало насилство во кривичната постапка.

4.3 Правилно обвинение и брзо одобрување на обвинението

- Да се осигури брзо носење на одлуката, во врска со точното обвинение и одобрување на обвинението, и таа да се заснова врз примена на правични постапки и доказни стандарди:
  - да се спроведат сите потребни последователни истраги за да се потврдат обвиненијата
  - жртвата/лицето кое преживеало насилство и/или родителот/старателот/законскиот застапник, во случај кога жртва е девојка, треба да се информираат за одлуката и таа да им се објасни.
- Да се осигури дека одлуката за обвинението е соодветна на тежината на кривичното дело.
- Да се гледа на насилството врз жените како отежнувачки или одлучувачки фактор во одлучувањето дали гонењето е во јавен интерес.

<p>4.4 Пристапни, достапни и поедноставени постапки за пристап до правда</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди пристапност до правните постапки од граѓанското, семејното и управното право (семеен суд, барање за отштета, процедура за откривање докажен материјал пред судењето). Во најмала мера, тоа значи: <ul style="list-style-type: none"> • достапност на постапките од граѓанското, семејното и управното право • постапките се едноставни и лесни за користење. • да се обезбеди широк опсег бесплатна правна помош во предмети од граѓанската, семејната и управната правна материја, каде што тужителот/барателот е жртва/лице кое преживеало насилство врз жени (правни информации, правен совет, правна помош и правно застапување) • широко толкување на квалификуваноста на правната помош (на пример, ако при одобрување правна помош, средствата се пресметуваат врз основа на приходот на домаќинството или семејството, а наводниот сторител е член на семејството или жртвата/лицето кое преживеало насилство нема еднаков пристап до семејниот приход, тогаш само приходот на жртвата/лицето кое преживеало насилство што бара правна помош ќе се користи при процена на средствата) • постапките треба да го имаат предвид родовиот аспект, да се сензитивни кон децата и лицата кои преживеале насилство (на пример, да не му се дозволи на сторител кој не е застапуван да ѝ поставува прашања на жртвата/лицето кое преживеало насилство во постапката за откривање докази). • Треба да се осигури дека сите предмети од семејното право се проверуваат, дали содржат елементи на семејно насилство и да се третираат на посебен начин.
<p>4.5 Приоритизација на случаите</p>	<p>Во предмети од областа на кривичната правда:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Треба да се воспостават брзи постапки што можат да идентификуваат предмети што вклучуваат насилство врз жените и да бидат ставени во распоредот на судовите како приоритети, вклучувајќи ги и рочиштата за определување кауција, прелиминарни сослушувања и за судење. • Во случај кога жртвите се девојки, судењата треба да се спроведат во најкраток можен рок, освен ако одложувањата се во најдобар интерес на детето. <p>Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Треба да се обезбеди навременост на постапките за да се обезбеди навремена претсудска постапка и судења: <ul style="list-style-type: none"> • случаите на насилство врз жените треба да бидат приоритет • приоритизација на предметите во распоредот за работа во судовите.
<p>4.6 Примена на правични постапки и стандарди за докажен материјал во сите претсудски процеси</p>	<p>Во предмети од областа на кривичната правда:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се применува правична распределба на товарот и на доказните стандарди. • Да се комплетира целокупното прибирање основни докази пред да се донесат одлуки во врска со предметот: <ul style="list-style-type: none"> • колку што е можно побрзо да се обезбеди јасен и целосен исказ од жртвата • да се прегледаат сите други докази. • Да се намали одложувањето во сите фази на одлучувањето во обвинителските постапки: <ul style="list-style-type: none"> • да се ограничи бројот на продолжувања/одложувања на предметот • да се дозволат само разумни одложувања, земајќи го предвид влијанието врз жртвата/лицето кое преживеало насилство. <p>Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Процедурите за управување со случаи пред судењето обезбедуваат прибирање на сите релевантни информации. Ова може да вклучува: <ul style="list-style-type: none"> • психосоцијалниот контекст на насилството • медицински, форензички и други релевантни извештаи и информации.

4.7 Процеси пред судење, насочени кон жртвите/лицата кои преживеале насилство, ориентирани кон нивно зајакнување и базирани врз човековите права

- Треба да се осигури дека сите даватели на услуги ќе ја поддржат и нема да ја осудуваат жртвата.
- Треба да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство се чувствуваат безбедни во комуникацијата со давателите на правосудни услуги.
- Да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство имаат можност за целосно учество.
- Да се обезбеди процесите пред судењето да го потврдат она што се случило со жртвата/лицето кое преживеало насилство:
  - жртвата/лицето кое преживеало насилство чувствува дека нејзиниот исказ за случајот на насилство се зема сериозно
  - нејзината жалба се смета за веродостојна и валидна, освен ако нема јасни индикации за спротивното
  - фокусот се става на веродостојноста на наводите, наместо на кредибилитетот на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
- Треба да се осигури дека сите жртви/лицата кои преживеале насилство се третирали со почит. Ова вклучува третман што:
  - спречува секундарна виктимизација
  - е соодветен на возраста.
- Да се обезбеди дека во текот на процесите пред судењето се земаат предвид единствените потреби и гледишта на жртвите/лицата кои преживеале насилство, се почитуваат нивното достоинство и интегритетот и се намалува навлегувањето во нивните животи.
- Да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство имаат чувство дека ќе бидат ислушани:
  - таа има можност да ја раскаже својата приказна, да биде ислушана и да може да каже како насилството влијаело врз неа, доколку сака.
  - да се обезбеди средина во која жртвата/лицето кое преживеало насилство ќе се чувствува безбедно да го даде исказот во приватност/ доверливост и со достоинство.
- Да се осигури дека жртвата/лицето кое преживеало насилство има контрола да одлучува дали да се вклучи во правниот процес, ќе биде обезбедена со информации за да донесе информирани одлуки и ќе има можност да се повлече од судскиот процес.
- Предсудските рочишта за ослободување/определување кауција мора да го земат предвид ризикот за жртвата/лицето кое преживеало насилство и да ја имаат предвид нејзината безбедност:
  - кога постои значителен ризик од насилство или загриженост дека осомничениот нема да ги почитува определените услови за пуштање на слобода, треба да се земе предвид определување на притвор во очекување на судење
  - жртвата/лицето кое преживеало насилство е информирана за пуштање на слобода пред судењето или за условите за ослободување со кауција и на кого треба да се јави ако се прекршат условите.

4.8 Подготвеност за судење

- Да се обезбеди координација на сите клучни даватели на услуги (полиција, даватели на здравствени услуги итн.).
- Да се обезбеди присуство на клучните сведоци. Ова вклучува:
  - лоцирање на жртвите, сведоците и осомничените и нивно известување дека треба да се појават во судот.
- Да се обезбеди изјавите, анализите и доказите да бидат собрани, усогласени и достапни на судот и да се обезбедат дополнителни изјави.
- Да се осигури дека давателите на правосудни услуги се компетентни да изнесуваат докази пред судот на етички, објективен и на професионален начин.
- Да се промовира обезбедување докази со цел осигурување на веродостојноста на наводите, наместо само фокусирање на веродостојноста на жалителот.
- Да се осигурат соодветни услуги за жртвата/лицето кое преживеало насилство да добие поддршка, да се запознае со судот и да се подготви за судската постапка.

4.9 Да не се принудува на медијација, алтернативно решавање спорови во случаите кои вклучуваат насилство врз жени

- Да се овозможи медијација или ресторативна правда единствено само во случај кога има воспоставени постапки што ќе гарантираат дека нема да се употребува присила, притисок или заплашување.⁵ Минималните барања вклучуваат:
  - процесот мора да понуди исти или поголеми мерки за заштита на безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство, какви што нуди кривичниот судски процес
  - сторителот ја прифатил одговорноста
  - давателот на правосудни услуги одобрува
  - медијаторите се обучени и квалификувани
  - потврдена процена на ризикот утврдила дека жената не е во висок ризик
  - жртвата/лицето кое преживеало насилство е целосно информирана за процесот и таа одобрува медијација
  - жртвата/лицето кое преживеало насилство се согласува да учествува.

4.10 Посебни согледувања во случај кога жртвите/лицата кои преживеале насилство се осомничени или обвинети за криминално однесување

- Во моментот на првичен одговор и собирање докази, да се утврди дали постојат знаци дека осомничениот може да биде жртва/лице кое преживеало насилство врз жени:
  - да се земе предвид специфичната ранливост на обвинетата жена при распитот и пред да се донесат одлуки во врска со притвор или лишување од слобода
  - да се соберат докази и да се подготви предметот имајќи го предвид контекстот на насилството што таа го искусила, на пример, доказ што може да поддржи тврдeње за самоодбрана
  - спроведена е анализа на контекстот, вклучувајќи испитување на целата врска меѓу обвинетиот и подносителот на жалба и мотивот и намерата на обвинетиот да користи насилство
- Треба да се препознае дека насилството врз жените подразбира траење, и епизодата на насилство извршена од жртвата/лицето кое преживеало насилство бара истрага за околностите околу агесијата, елементите и околностите на траењето на таквото насилство; емоционалното и психолошкото влијание врз осомничената жртва и како може овие работи да влијаат врз нејзиното однесување, земајќи предвид дека треба:
  - да се направи психолошко испитување за да се утврди менталната состојба на осомничената и кои фактори може да бидат поврзани со насилното однесување, како што се претходни инциденти на насилство
  - да се направи процена на ризикот за да се открие дали има ризик-фактори кај осомничената, да се види дали агесијата била реакција на некои околности што довеле до агесија или, пак агесијата била дел од некаква ментална замисла што била изградена со текот на времето.
- Во јурисдикции каде што се дозволени двојни обвиненија и двете страни на семејно насилство можат да бидат обвинети за кривично дело, се анализира која страна е доминантен агресор.⁶ Да се има предвид:
  - повреди здобиени од напад или одбрана
  - закани од една кон друга страна или против член на семејството
  - историја на семејно насилство меѓу нив, вклучувајќи и претходни повици кон полицијата, обвиненија, мерки за заштита.
- Пред рочиштето за кауција треба да се земе предвид следното:
  - дали судот ги има сите релевантни информации, вклучувајќи го и контекстот во кој обвинетата жртва/лице кое преживеало од насилство врз жени го сторил насилството
  - кога се разгледуваат условите за кауција, таквите услови да не упатуваат на предрасуди кон жртвата/лицето кое преживеало насилство во сите граѓански и семејни судски постапки, на пример влијанието врз непроменет статус поврзан со старателство врз детето
  - кога се разгледуваат условите за кауција, треба да се осигури дека условите за кауција нема да ја изложат обвинетата жртва/лице кое преживеало насилство на натамошно насилство.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 5. СУДЕЊЕ/ ПРОЦЕСИ НА СОСЛУШУВАЊЕ

Жртвите и лицата кои преживеале интимно партнерско насилство и сексуално насилство што се вклучени во судските граѓански и кривични процеси може да се чувствуваат ранливи, преоптоварени од непознавањето на правниот систем или повторно да бидат жртви преку нечувствителен или дискриминаторски третман на давателите на правосудните услуги. Меѓународните норми и стандарди повикуваат на мерки за спречување понатамошни тешкотии и трауми што можат да произлезат од присуството на самиот процес и да обезбедат судските процеси да ја унапредат соработката на лицата кои преживеале насилство, да ги промовираат нејзините права и капацитет во текот на судењето, истовремено обезбедувајќи дека во кривичните предмети товарот на докажување е на страната на државата. Правосудните услуги што се сметаат за клучни за време на судските процеси ги одразуваат меѓународно договорените модел-стратегии, вклучувајќи обезбедување пријателска и поволна средина за лицата кои преживеале насилство во правниот процес, за да се чувствуваат безбедно и за да може удобно да ги пребродат своите искуства; процедури за намалување на повторната виктимизација; и примената на правилата за докажување на недискриминаторски начин.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ

УПАТСТВА

5.1 Безбедна и пријателска средина во судницата

- Дозволете присуство што ѝ е поддршка на жртвата, како што е член на семејството, пријател или професионално обучено лице за поддршка, да биде со жртвата/лицето кое преживеало насилство за време на судењето. Во случај кога жртвата е девојка, треба да се преземат мерки за назначување специјалисти и членови на семејството што ќе ја придружуваат девојката, како и старател за заштита на законските интереси на девојката.
- Треба да се обезбеди пријатна и соодветна средина во судницата и во чекалните.
- Отстранете ги сите непотребни лица, вклучувајќи го и наводниот сторител додека жртвата/сведокот ги презентира своите докази .
- Да се преземат соодветни мерки за да се обезбеди дека нема директен контакт меѓу жртвата/лицето кое преживеало насилство и обвинетиот, користејќи судски налози за забрана за приближување или судот да нареди притвор пред судењето.
- Да се известат соодветни органи во случај на или при сомневање за повреда на жртвата/лицето кое преживеало насилство или постои ризик дека ќе биде повредена за време на процесот на судење или сослушување.

5.2 Заштита на приватноста, интегритетот и достоинството

- Да се искористат достапните мерки што можат да ги заштитат приватноста, интегритетот и достоинството на жртвата/лицето кое преживеало насилство, вклучувајќи:
  - ограничување или забрана за присуство на јавноста на судењето, на пример, судења затворени за јавноста
  - да се ограничи објавувањето лични податоци за жртвите/лицата кои преживеале насилство од страна на медиумите.
- Да се приговара или да не се дозволат неточни искази или обиди да се наруши безбедноста на сведоците (како што се прашања што би можеле да го откријат идентитетот на сведоците).
- Отстранете ги сите информации за идентификација, како што се имињата и адресите од јавните записи на судот или користете псевдоним за жртвата/лицето кое преживеало насилство.
- Во случај кога жртвата е девојка, преземете соодветни мерки за:
  - да се сочува доверливоста и да се ограничи откривањето на информациите во врска со идентитетот на девојката и вклученоста во процесот
  - да се исклучат јавноста и медиумите од судницата за време на сведочењето на девојката според одредбите од националното законодавство.

<p>5.3 Можност за целосно учество</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Треба да се користат и/или, каде што е можно, да се овозможат достапни мерки што можат да го олеснат сведочењето на жртвата/лицето кое преживеало насилство во текот на судењето/расправата: <ul style="list-style-type: none"> • мерки што ќе ѝ овозможат на жртвата да сведочи на начин што ќе се избегне контакт со обвинетиот, на пример, монитори, исказ зад затворени врати, телевизија со затворено коло (CCTV). • Да се воспостават пристапи за управување со предметите што ќе ѝ овозможат на жртвата/лицето кое преживеало насилство можност целосно да учествува во постапката со минимална секундарна виктимизација: <ul style="list-style-type: none"> • да се намалат непотребни одолжувања • да се промовираат практики што ќе овозможат договор за работите што не го засегаат спорот пред почетокот на судењето/сослушувањето. • Да се преземат пристапи и начини за намалување на стресот на жртвата/лицето кое преживеало насилство: <ul style="list-style-type: none"> • ограничување на нејзините докази само на оние кои се релевантни • овозможување краток прекин кога таа е премногу вознемирена, за да продолжи • да се идентификуваат опции за да се избегне или да се минимизира директно испитување на жртвата/лицето кое преживеало насилство од страна на обвинетиот, каде што е можно • ако е дозволено, испитувањето да се спроведе преку посредник • ако е дозволено, користете интервју со видеоснимање како главен доказ. • Во случај кога жртвата е девојка, да се користат процедури соодветни за деца, вклучувајќи соодветност на просториите за сослушување, модифицирани судски средини и да се преземат мерки за да се обезбеди дека сослушувањата и разговорите се ограничени и се закажуваат во период од денот соодветен за возраста на девојчето и одделно од обвинетиот.
<p>5.4 Можност да се дадат детали за влијанието на кривичното дело</p>	<ul style="list-style-type: none"> • На жртвата/лицето кое преживеало насилство треба да ѝ се даде можност да даде детали за влијанието на кривичното дело ако сака да го стори тоа. • Да се овозможат различни опции таа да ги достави информациите на судењето.
<p>5.5 Недискриминаторско толкување и примена на доказните правила</p>	<p>Во предмети од областа на кривичната правда,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди сите релевантни докази да се изнесат пред судот: <ul style="list-style-type: none"> • да се разгледа можноста да можат вешти лица со соодветно искуство да дадат информации за динамиката и сложеноста на насилството врз жените и девојките. • Жалбите се сметаат за веродостојни и валидни, освен ако нема јасни индикации за спротивното. • Да се преземат чекори за ублажување на потенцијалното влијание на постојните дискриминаторски доказни правила и постапки: <ul style="list-style-type: none"> • да се приговара или да не се дозволи какво било неправично, непотребно повторливо или агресивно и дискриминаторско испрашување од страна на одбраната • да се приговара или да не се дозволува испрашување што се заснова врз митови или стереотипи • да се приговара или да не се дозволуваат прашања во врска со сексуалната историја на жртвата/лицето кое преживеало насилство кога тоа не е поврзано со случајот.

5.5 Недискриминаторско толкување и примена на доказните правила

- Да не се дозволува носење неповолен заклучок исклучиво поради задоцнето пријавување на случајот или кога тој воопшто не е пријавен.
- Ако одбраната бара да презентира компромитирачки докази, осигурајте да се преземат следните чекори:
  - да се побара барањето на одбраната да биде направено во писмена форма
  - да се обезбеди таквото барање да се направи пред судењето и да се дозволи за време на судењето, во случај кога одбраната може да прикаже исклучителни околности (дека не биле информирани до самиот почеток на судењето)
  - да ѝ се обезбеди на жртвата/лицето кое преживеало насилство можност преку застапување да ги изрази своите загриженост и аргументи против дискриминаторските докази.
- Да се осигури примена на правилата (особено родово засновани правила за кауциско ослободување) и принципите на одбраната да не ги дискриминираат жените или да се толкуваат на начин што им овозможува на сторителите на насилство врз жените да избегнат кривична одговорност.

Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:

- Да се обезбеди граѓанските и семејни судови да ги имаат сите релевантни информации, вклучувајќи:
  - психосоцијалниот контекст на насилството
  - да се земе предвид повикување вешто лице.
- Да се обезбеди граѓанските и семејните судови да не носат неповолни заклучоци во поглед на одлуката на жртвата/лицето кое преживеало насилство, да избегне натамошно насилство, или да се обезбеди најдобриот интерес за детето, како на пример:
  - во предметите за старателство над деца, да се разбере однесувањето на жртвата/лицето кое преживеало насилство во контекст на интимно партнерско насилство. На пример, одлуката на жената за напуштање на домот или преземањето други заштитни мерки не треба да влијае врз нејзините граѓански постапки
  - да се осигури дека последиците од интимното партнерско насилство, како што се суицидни мисли на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нема неповолно да влијаат врз нејзиниот граѓански или семеен правен предмет
  - да се осигури дека сведочењето на децата во сослушувањата за старателство врз детето, се разбира во контекст на деца што сведочат за интимно партнерско насилство врз нивната мајка, и во тој контекст да се разгледува секое тврдење од таткото дека мајката го предизвикува проблемот на релација родител-дете.

5.6 Посебни согледувања за жртвите/лицата кои преживеале насилство што се обвинети за кривични дела

- Во текот на кривичните судења треба да се земе предвид следното:
  - судот располага со сите релевантни информации, вклучувајќи го и социјалниот контекст во кој обвинетата жртва/лице кое преживеало насилство го искусила насилството
  - какви било тврдења за самоодбрана од страна на жени што биле жртви/лица кои преживеале насилство
  - при казнувањето на обвинетата жртва/лице кое преживеало насилство треба да се земе предвид влијанието од насилството врз обвинетата.
- Да се преземат чекори за ублажување на потенцијалното влијание на постојните дискриминирачки правила за докажување и процедури:
  - да се приговара или да не се дозволат неправични, непотребно повторливи, агресивни и дискриминаторски сослушувања од страна на обвинителството.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 6. ОДГОВОРНОСТ НА СТОРИТЕЛОТ И ОБЕСШТЕТУВАЊА

Поголемиот дел сторители на интимно партнерско насилство и сексуално насилство не се соочуваат со правни последици. Кога се повикува на нивна одговорност, многу често санкциите, без оглед на тоа дали се кривични, граѓански или управни, се многу ниски. Освен тоа, обесштетувањата што ги добиваат жените од сторителот и/или од државата во однос на насилството често не соодветствуваат со реалната штета што ја претрпеле жените и девојките, особено кога се примениле принуда, заплашување и употреба или закана од насилство. Од перспектива на лицата кои преживеале насилство, одговорноста и обесштетувањата може да значат: кривична осуда, граѓански обесштетувања, државни надоместоци и јавна осуда за насилството, како и надомест на штета, бидејќи државата не обезбедила неопходни правосудни услуги. Неопходните услуги во врска со одговорноста и обесштетувањето ја отсликуваат меѓународната обврска за должно внимание при наметнувањето соодветни санкции за сторителите што се одговорни за своите постапки и при обезбедувањето правични и ефективни правни лекови за лицата кои преживеале насилство, за штетата или за загубата што ја претрпеле.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ

УПАТСТВА

6.1 Резултатите на правдата соодветствуваат на тежината на кривичното дело и се фокусирани на безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство

- Во предмети од областа на кривичната правда,
- Треба да се осигурат казни политики што обезбедуваат доследни казни, пропорционални со тежината на кривичното дело и што ги исполнуваат целите за:
    - осудување и одвраќање од насилството врз жените
    - спречување насилно однесување
    - промовирање на безбедноста на жртвите и на заедницата
    - земање предвид на влијанието врз жртвите/лицата кои преживеале насилство и семејството.
  - Треба да се земат предвид отежнувачките фактори за целите на изрекувањето казни, на пример, повторување насилни акти, злоупотреба на позиција на доверба или овластување, извршување насилство врз брачен другар или врз лице во блиска врска со сторителот и извршување насилство врз лице под 18-годишна возраст.
  - Информирајте ги жртвите/лицата кои преживеале насилство за ослободувањето на сторителот.
- Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:
- Да се осигури дека судските одлуки во семејно-правните предмети што вклучуваат насилство врз жените ги земаат предвид влијанијата врз жртвата/лицето кое преживеало насилство и нејзиното семејство, особено врз децата на жртвата и врз другите релевантни лица.
  - Правилата за процена на штетата во граѓанските пресуди треба да се толкуваат на недискриминаторски начин.
  - Избегнувајте, каде што е можно, примена на премногу строги или несоодветни правила и толкувања на каузалните врски, при процената на штетите и несоодветни доказни стандарди и постапки за квантификување на штетите што може да има негативно различно влијание врз жените и девојките.
  - Да се обезбедат навремени, ефективни, родово сензитивни и соодветни за возраста, граѓански правни лекови за различните штети што ги претрпеле жените и девојките.

6.2 Учество на жртви/лица кои преживеале насилство на рочишта за изрекување казни, во соодветни јурисдикции

- Да им се даде можност на жртвите/лицата кои преживеале насилство да му кажат на судот за физичката и психолошката штета и влијанието на виктимизацијата за време на рочиштето за изрекување казни.
- Да им се овозможи на жртвите/лицата кои преживеале насилство да имаат улога во изрекувањето казни, преку широка низа методи што одговараат на индивидуалните потреби (на пример, писмени или усни изјави за влијанието врз жртвите, извештаи за влијанието врз жртвите направени од експерти, како што се социјални работници).
- Треба да се осигури дека постапките ќе бидат едноставни, достапни и бесплатни.
- Треба да се приспособи временскиот план на процесот согласно потребите на жртвата и нејзиното закрепнување.
- Во случај кога жртвите се девојки, да се осигураат постапки кои се соодветни за работа со деца.

6.3 Достапни и пристапни опции за обесштетувања

Во предмети од областа на кривичната правда,

- Каде е применливо, треба да се осигури дека обесштетувањата се земени предвид во кривичните предмети:
  - реституцијата се смета како дел од рочиштето за изрекување казна
  - реституцијата и финансиската компензација за штети, направени на жртвата/лицето кое преживеало насилство да имаат приоритет пред глоби и казни, да не ја спречуваат жртвата да користи граѓански или други правни лекови
  - реституцијата и финансискиот надоместок не се користат како замена за затворски казни.

Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:

- Во јурисдикциите каде што е дозволено, да се обезбеди надоместок од страна на државата, независно од какви било кривични постапки. Шемите за надоместок треба:
  - да обезбедат навремена компензација на жртвата/лицето кое преживеало насилство
  - да имаат едноставни постапки за аплицирање
  - да не се наплаќа надоместок за барањето за компензација
  - да се стават на располагање, каде што е можно, правна помош и други форми на правна асистенција.
- Постојните граѓанско-правни и други некривични правни лекови треба да бидат достапни и пристапни:
  - апликацијата или граѓански тужби или други некривични барања треба да бидат колку што е можно поедноставни и лесни за користење
  - каде што е можно, треба да се обезбеди достапна правна помош и други форми на правна асистенција.

<p>6.4 Обесштетувања што ги покриваат последиците и штетите што ги претрпела жртвата/лицето кое преживеало насилство</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури дека пресметките на штетата на жртвата/лицето кое преживеало насилство и трошоците настанати како резултат на насилството ќе бидат дефинирани во што е можно поширок опсег и со цел да бидат трансформативни, наместо едноставно само да ги враќаат жртвите во состојба во која се наоѓале пред насилството, како и да ги поправат нееднаквостите што жртвите ги направиле ранливи на насилство. • Треба да се земе предвид: <ul style="list-style-type: none"> • да се проценат физичката и психолошката штета, вклучувајќи ги и репутацијата или достоинството, болката, страдањето и емоционалната вознемиреност, губењето на уживањето во животот • изгубените можности, вклучително вработување, пензија, образование и социјални бенефиции, вклучувајќи и загуба на потенцијалот за заработување • да се проценат штетите што целосно ги земаат предвид неплатените домашни и активностите за неа од страна на жртвата • да се проценат штетите што целосно ја земаат предвид ситуацијата на девојката жртва, вклучувајќи ги трошоците за социјално и образовно закрепнување/реинтеграција • трошоци за правни, медицински, психолошки и социјални услуги • реалните трошоци при барањето правда и други услуги, како резултат на, или поврзани со искуствата од насилството, вклучувајќи го и транспортот.
<p>6.5 Извршување на правните лекови</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди ефикасно извршување на правните лекови. • Да се донесат мерки за следење на ефективното извршување на правните лекови.
<p>6.6 Надоместување кога неопходните правосудни услуги не се овозможени, нарушени, неразумно се одложуваат или не се обезбедуваат, како резултат на небрежност</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди надоместок за широк спектар штети предизвикани од необезбедување, запоставување или неразумно одложување на правдата: <ul style="list-style-type: none"> • обесштетување за изгубените плати, средства за живот и други трошоци предизвикани од невозможувањето или одлагањето • обесштетување за емоционална, психолошка штета и губење на уживањето во животот предизвикани од одбивањето или одолжувањето • реалните трошоци при барање такво обесштетување, вклучувајќи и превоз. • Треба да се обезбеди надомест на штета за дополнително насилство што го претрпела жртвата/лицето кое преживеало насилство како резултат на фактот што државата не овозможила услуга или неразумно ја одложила. • Процесот на барање надомест на штета од државата треба да биде едноставен, бесплатен и безбеден: <ul style="list-style-type: none"> • да обезбеди дека жалбата нема да го попречи пристапот на жртвите/лицето кое преживеало насилство до правосудни услуги • жалбите мора да се решаваат навремено.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 7. ПОСТАПКИ ПО СУДЕЊЕ

Правосудниот систем може да игра важна улога во спречувањето насилство во иднина, пренесувајќи силна порака до заедницата дека насилството врз жените нема да се толерира, но и во неговата улога за обезбедување одговорност и рехабилитација на сторителите и намалување на рецидивизмот. Меѓународните норми и стандарди ги повикуваат државите да воспостават и да ги евалуираат третманот и програмите за реинтеграција/рехабилитација за сторителите што ѝ даваат приоритет на безбедноста на жртвите, како и да обезбедат следење на нивната усогласеност. Овие стандарди, исто така, ги повикуваат државите да обезбедат постоење соодветни мерки за елиминирање на насилството врз жените што се лишени од слобода поради некоја причина.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
<p>7.1 Интервенции што го спречуваат повторното престапништво се фокусираат на жртвите/лицата кои преживеале насилство</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Кога се наредува рехабилитациски третман за сторителите, да се осигури дека програмата за третман ќе ги намали можностите за рецидивизам и ќе ја промовира безбедноста на жртвите/лицата кои преживеале насилство.⁷ • Да се обезбеди процена на соодветноста на сторителите пред да бидат прифатени во програмата за рехабилитација и да постои континуирана процена на ризикот со безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство како приоритет. Ова значи: <ul style="list-style-type: none"> • консултација со жртвите/лицата кои преживеале насилство во моментот кога се врши проценувањето при разгледување на можностите за рехабилитација, како и за тековните процени на ризикот • информирање на жртвите/лицата кои преживеале насилство за сите одлуки во постапките по судењето. • Осигурете се дека рехабилитацијата е дел од осудата, а не алтернатива на кривичната санкција. • Да се обезбеди надзор над програмите за рехабилитација. • Да се обезбедат соодветни последици за сторителите што не ги завршуваат задоволително своите програми.
<p>7.2 Превенција и одговор на насилство врз жени што се лишени од слобода поради некоја причина</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат услуги за да се одговори и да се спречи насилството врз жените што се лишени од слобода поради некоја причина. • Да се обезбедат услуги за жени лишени од слобода, што доживеале насилство пред лишувањето. • Идентификување и спречување натамошна виктимизација на женски затвореници за време на посетите од страна на интимни или поранешни интимни партнери кои ги злоупотребувале. • Да се обезбедат превентивни мерки од страна на поправните органи: <ul style="list-style-type: none"> • периодичните инспекции на затворите да се вршат со одбегнување интимност или контакт со телата, при што треба да бидат вклучени и женски членови • претресот на женски затвореници да се врши само од женски персонал • да се олесни контактот со надворешниот свет, семејството и/или децата, според нејзиниот избор • сегрегација на затворската популација врз основа на пол и возрасни/ малолетни лица. • Да се обезбедат посебни мерки за заштита на жените што се лишени од слобода со нивните деца. • Да се обезбеди достапна поддршка и мерки за надомест на штета, за насилството што се случува во текот на лишувањето од слобода: <ul style="list-style-type: none"> • информации за правото на жртва/лицето кое преживеало насилство да поднесе жалба и за чекорите и постапките што треба да се преземат • процесот на жалба да биде едноставен, безбеден и доверлив • да има пристап до правна помош • да има непосредна и долгорочна заштита од каква било форма на одмазда • да има пристап до психолошка поддршка или советување • да се испитаат сите пријави за насилство поднесени од затворениците од страна на надлежните и независни органи, со целосно почитување на принципот на доверливост.
<p>7.3 Намалување на изложеноста на насилство на женски престапници лишени од слобода и услуги по престанокот на лишувањето од слобода</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат услуги во текот и по лишувањето од слобода, за жените престапнички, за да се намали нивната изложеност на насилство. • Програмите за рехабилитација и реинтеграција треба да вклучуваат програми за вештини, стручното оспособување и градење на капацитетите, за да се осигури дека жени престапнички што се жртви на насилство можат да ги избегнат поранешните насилни средини. • Да се осигури дека давателите на специфично прилагодени пробациски и други услуги се свесни за динамиката на родово базираното насилство. • Координација и интеграција на услугите за поддршка на жените што се ослободени од затвор.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 8. БЕЗБЕДНОСТ И ЗАШТИТА

Мерките за заштита на жените што искусиле интимно партнерско насилство и сексуално насилство се од клучно значење за запирање на насилството и за спречување повторување, ескалација и закани од насилство. Жените имаат право да живеат слободни од насилство и без страв од насилство. Ова значи дека мерките за заштита треба да бидат достапни независно од какво било покренување кривични, граѓански или семејно-правни постапки, да бидат дизајнирани за да ги зајакнат жените во нивниот пристап до правдата и да им овозможат безбедно да се вклучат во судскиот процес.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
<p>8.1 Пристап до неодложни, итни и долгорочни заштитни мерки</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат неодложни и итни мерки за заштита⁸ достапни за сите жртви/лица кои преживеале насилство, кои се: <ul style="list-style-type: none"> • достапни бесплатно • процедурите за аплицирање се едноставни и пријателски за корисникот • давателите на правосудни услуги се должни да помогнат во пополнувањето на барањето • судовите се достапни по работното време • во случај кога е можно, да се дозволат <i>ex parte</i> наредби/мерки • да постои брза постапка/брз пристап до соодветни судови. • Да се осигури заштитата да биде специфично приспособена на потребите на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нејзиното семејство и другите релевантни лица: <ul style="list-style-type: none"> • давателите на правосудни услуги да предвидат најширок спектар мерки за заштита достапни за жртвите. • Да се осигури дека мерките за заштита не зависат од покренување кривични, граѓански или семејни правни постапки. • Да се обезбеди дека доказните правила во постапките за определување мерки за заштита не се толкуваат на рестриктивен или дискриминаторски начин. • Да се обезбеди брза услуга за налози за заштита. • Да се обезбеди, при каква било промена на мерките за заштита, да се даде приоритет на безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
<p>8.2 Извршување на мерките за заштита</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат јасно дефинирани улоги и одговорности за извршување на мерките за заштита (како што се мерките за заштита и слични судски налози против и/или услови за ослободување/кауција за сторителите): <ul style="list-style-type: none"> • мерките за заштита се веднаш применливи • судовите да праќаат примерок од мерките за заштита до полицијата • примероците на мерките за заштита да се споделуваат и службениците и персоналот за достава да имаат лесен пристап до нив. • Да се обезбеди соодветно следење на мерките за заштита: <ul style="list-style-type: none"> • во ситуации кога осомничениот е лишен од слобода, треба да се информира персоналот на установата за мерките за заштита и да се побара од нив внимателно да ги следат сите надворешни комуникации, за да спречат прекршување (на пример, телефон, електронска пошта). • Треба да се овозможи веднаш и брзо да се одговори на секое прекршување: <ul style="list-style-type: none"> • прекршителот да биде приведен и изведен пред судовите • прекршувањата на наредбите да се земаат предвид сериозно, каде што е можно да бидат кривично гонети сторителите и да бидат соодветно казнети од судовите • жртвите/лицата кои преживеале насилство никогаш не се сметаат за одговорни за кршење на мерките за заштита, како што се смета сторителот кој е предмет на мерките. • Давателите на правосудни услуги се држат одговорни за дејствување или неактивност во спроведувањето на мерките за заштита.

8.3 Процена на ризик	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди процената на ризикот да биде поддржана со навремено собирање разузнавачки информации: <ul style="list-style-type: none"> • информациите треба да се прибираат од повеќе извори • да се земе предвид гледиштето на жртвата/лицето кое преживеало насилство за потенцијалната закана • да се развијат и да се имплементираат стратегии за елиминирање или за намалување на ризикот за жртвите/лицата кои преживеале насилство. • Да се обезбеди континуирана процена на ризикот која ги идентификува промените во ранливоста на жртвата/лицето кое преживеало насилство и да се преземат соодветни мерки за да се осигури дека жртвата ќе остане безбедна. • Да се осигури дека процените на ризикот ќе се споделат со релевантните даватели на правосудни услуги за да можат да ги користат при одлучувањето. • Да се осигури дека процените на ризикот ќе вклучуваат минимум процена на: <ul style="list-style-type: none"> • ризик од смртност и ризик од повторено насилство • ниво или степен на штета на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нејзиното семејство или други релевантни лица • претходна виктимизација • заканите на кои таа е изложена и присуство или закана за употреба на оружје • доказ за ескалацијата на насилството или заплашување • статусот на врската.
8.4 Планирање на безбедноста	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди навремено развивање, имплементација и евалуација на соодветни планови за безбедност: <ul style="list-style-type: none"> • плановите за безбедност се засноваат врз процена на ризикот. • Треба да се работи со жртвата/лицето кое преживеало насилство: <ul style="list-style-type: none"> • за да ги идентификува опциите и расположливите ресурси • за да планира како ќе се заштити себеси, нејзиното семејство и другите релевантни во различни услови и околности. • Плановите за безбедност се разгледуваат и се ажурираат на тековна основа.
8.5 Давање приоритет на грижата за безбедноста во сите одлуки	<ul style="list-style-type: none"> • Одржувањето на безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нејзиното семејство и релевантните други лица е примарен фокус на сите акции на правдата. • Да се обезбеди дека сите потребни информации, вклучувајќи ја и процената на ризикот, ќе се земат предвид пред да се донесат одлуки што се однесуваат на апсењето, лишување од слобода, условите за ослободување, пробација или условниот отпуст на сторителот. Релевантните информации вклучуваат: <ul style="list-style-type: none"> • дали постои историја на насилство • страв на жртвата/лицето кое преживеало насилство од идно насилство и основа за тој страв • мислење на жртвата/лицето кое преживеало насилство за веројатноста дека насилникот ќе ги почитува условите за ослободување • какви било закани и/или ескалација на насилството. • Секоја одлука во врска со ослободувањето на осомничениот или сторителот мора да го земе предвид ризикот за жртвата/лицето кое преживеало насилство и да ја земе предвид нејзината безбедност: <ul style="list-style-type: none"> • кога постои доволен ризик од насилство или загриженост дека осомничениот нема да ги почитува поставените услови за ослободување, треба да се разгледа можноста за определување притвор во очекување на судењето.

8.6 Координирани мерки за заштита	<ul style="list-style-type: none"> • Кога се иницирани други правни постапки, мерките за заштита треба да се координираат помеѓу кривичните, граѓанските, семејните и/или управните постапки: <ul style="list-style-type: none"> • размислете за создавање систем за регистрација на мерки за заштита со цел да се обезбеди дека сите даватели на правосудни услуги ќе имаат брз пристап до релевантните информации • да се обезбеди информацијата да може да се разменува законски и безбедно, да се заштити доверливоста на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
8.7 Координирани услуги за заштита и поддршка	<ul style="list-style-type: none"> • Работа со други даватели на услуги за развивање и имплементирање интегрирани протоколи и ефикасни мрежи за упатување за: <ul style="list-style-type: none"> • организирање и надгледување на извршувањето итни мерки • институционализирање на координираните напори • развивање стандарди за услуги за упатување. • Да се обезбедат мерки за поддршка, како што се детска поддршка или алиментација, достапни за да ѝ се помогне на жртвата/лицето кое преживеало насилство безбедно да го изгради својот живот.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 9. ПОДДРШКА И ПОМОШ

Клучен елемент во гарантирањето на пристапот до правда за сите жени е обезбедувањето услуги за поддршка и помош во текот на правниот процес. Меѓународните норми и стандарди се однесуваат на важноста на правната помош, практичните, точни и сеопфатни информации, услугите за поддршка на жртви и сведоци и потребата за поддршка надвор од правосудниот сектор (како што се здравствениот сектор, засолништа, социјални услуги, советување).⁹ Овие услуги можат да ги зајакнат жените, овозможувајќи им да направат свои информирани одлуки врз основа на познавање на нивните права и правните опции.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
9.1 Практични, точни, достапни и сеопфатни информации	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди широк спектар информации, вклучувајќи, во најмала мера: <ul style="list-style-type: none"> • јасен опис на правните постапки на различни јазици и формати за да се задоволат потребите на различните групи жени • улоги и одговорности на релевантните чинители во секторот правда • релевантни информации за правата и правни лекови, вклучувајќи реституција и компензација • информации за тоа како и каде да пристапат до правна помош и до совети • информации за видовите достапни услуги за поддршка и даватели на услуги, и како да им пристапат • достапни мерки за заштита. • Да ѝ се обезбеди навремена информација за случајот на жртвата/лицето кое преживеало насилство. Ова ги вклучува: <ul style="list-style-type: none"> • нејзината улога и можности за учество во постапките • распоредот, напредокот и завршницата на постапките • сите наредби против осомничениот/сторителот. • Треба да се осигури дека ознаките во сите канцеларии на правосудниот сектор ќе ги задоволуваат потребите на различни целни групи.

9.2 Правни услуги

Во предмети од областа на кривичната правда:

- Во јурисдикциите каде што жртвата/лицето кое преживеало насилство нема статус/положба во кривични предмети, правните услуги ги обезбедува обвинителството.
- Во јурисдикциите каде што жртвата/лицето кое преживеало насилство има положба во кривични предмети, правните услуги се достапни, а за оние без доволно средства или кога тоа го бараат интересите на правдата, правни услуги се обезбедуваат без трошоци (правна помош):
  - правните услуги може да вклучуваат правни информации, правен совет, правна помош и правно застапување
  - административните постапки за добивање правна помош да бидат бесплатни и едноставни
  - ако во постапката за одобрување правна помош средствата се пресметуваат врз основа на приходот на домаќинството или семејството, а наводниот сторител е член на семејството или жртвата/лицето кое преживеало насилство нема еднаков пристап до семејниот приход, само приходот на жртвата/лицето кое преживеало насилство што аплицира за правна помош се користи при процена на средствата.

Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:

- Да се обезбеди достапност на правни услуги.
- Да се обезбеди широк спектар правни услуги: правни информации, правни совети, правна помош и правно застапување.
- Да се обезбедат бесплатни и едноставни административни процеси за добивање правна помош.
- Ако во постапката за одобрување правна помош средствата се пресметуваат врз основа на приходот на семејното домаќинство, а наводниот сторител е член на семејството или жртвата/лицето кое преживеало насилство нема еднаков пристап до семејниот приход, само приходот на жртвата/лицето кое преживеало насилство што аплицира за правна помош се користи при процена на средствата.

Во ситуации во кои жртвите/лицата кои преживеале насилство се обвинети за кривично дело:

- Да се осигури дека обвинетата жртва/лицето кое преживеало насилство има пристап до правна помош, веднаш при првичниот контакт со системот на кривичната правда.
- Да се обезбеди пристап до правна помош на жртвите/лицата кои преживеале насилство обвинети за насилство и коишто се вклучени во предмети од граѓанското/семејното право.

9.3 Услуги за поддршка на жртвите и на сведоците

- Да се обезбеди широк спектар услуги за поддршка на жртвите/лицата кои преживеале насилство. Таквите услуги може да вклучуваат:
  - информации и совети
  - емоционална и психолошка поддршка
  - практична помош (на пример, превоз до судот и назад)
  - судска подготовка и поддршка
  - заштита од секундарна виктимизација.
- Обезбедување услуги за поддршка што се достапни и пристапни:
  - бесплатна услуга за поддршка
  - услугите за поддршка се географски достапни и каде што не се географски достапни, постои механизам за да им се овозможи на жртвите/лицата кои преживеале насилство пристап до ресурси со користење алтернативни методи.
- Обезбедување навремени услуги за поддршка низ целото времетраење на процесот.
- Да се осигури дека услугите за поддршка ќе бидат приспособени на индивидуалните потреби на жртвите/лицата кои преживеале насилство.
- Да се обезбедат услуги за поддршка што ќе бидат соодветни за децата, за девојки жртви и за жени жртви придружувани од деца кога пристапуваат до услуги за поддршка.
- Треба да се осигури дека лицата за поддршка се професионалци или волонтери, што се обучени за сложеноста на насилството врз жените и за правосудните системи.

9.4 Упатување до давателите на здравствени и социјални услуги	<ul style="list-style-type: none"> • Да се соработува со други даватели на услуги за да се развијат и да се имплементираат интегрирани протоколи и ефикасни мрежи за упатување за: <ul style="list-style-type: none"> • да ги поврзат жртвите/лицата кои преживеале насилство со потребните здравствени и социјални услуги (на пример, засолништа, медицинска и психолошка заштита) • институционализирање координирани напори • развивање стандарди за услуги на упатување.
--	---

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 10. КОМУНИКАЦИЈА

Комуникацијата е клучна тема низ целиот правосуден систем. Жртвата/лицето кое преживеало насилство треба да знае дека е ислушана и дека се разбрани нејзините променливи потреби за правда. Информациите и начинот на кој се соопштуваат може да ја охрабрат жртвата да донесе информирани одлуки во врска со нејзиното вклучување во правосудниот систем. Управувањето со информации и комуникација меѓу различните институции што обезбедуваат правосудни услуги и секторите кои не се во рамки на правосудниот сектор, особено давањето приоритет на доверливоста и приватноста, може да придонесе за намалување на ризиците со кои се соочуваат жртвите кога бараат правда.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
--------------------	----------

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
10.1 Едноставни и достапни информации за правосудните услуги	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури дека се обезбедени соодветни и навремени информации за достапните услуги, на начин што ги има предвид потребите на разните целни групи. Информациите може да вклучуваат: <ul style="list-style-type: none"> • јасен опис на правните процедури • јасен опис на соодветните улоги и одговорности на релевантните актери во секторот правда • достапни механизми за правда, постапки и правни лекови • информации за конкретниот случај на жртвата/лицето кое преживеало насилство. • Да се обезбеди дека информациите се доставуваат на начин што ги има предвид потребите на различни целни групи: <ul style="list-style-type: none"> • да бидат достапни, колку што е можно, на јазикот на корисникот • да бидат достапни во повеќе формати (на пример, устен, писмен, електронски) • да бидат соодветни за корисникот и на едноставен јазик. • Да се осигури дека ознаките во сите канцеларии на правосудниот сектор ги задоволуваат потребите на различни целни групи.

10.2
Комуникацијата
ги промовира
достоинството и
почитувањето на
жртвата/лицето
кое преживеало
насилство

- Целата комуникација меѓу давателите на правосудни услуги и жртвите/лицата кои преживеале насилство и/или родителите, старателот и правниот застапник:
  - е неосудувачка, сочувствителна и поддржувачка
  - потврдува што се случило со жртвата/лицето кое преживеало насилство во текот на целиот процес. Значајно е:
    - жртвата/лицето кое преживеало насилство да чувствува дека нејзината пријава за насилството е сфатена сериозно
    - нејзината жалба да се смета за веродостојна и валидна, освен ако не е јасно индицирано спротивното
    - таа се третира со почит и дека заслужува најдобар можен одговор
  - обезбедува почитување
  - не придонесува за секундарна виктимизација
  - е соодветна на возраста.
- Треба да се осигури дека жртвата/лицето кое преживеало насилство чувствува дека се слуша нејзиниот глас. Ова значи дека таа има можност:
  - да ја раскаже својата приказна
  - да биде ислушана и нејзината приказна точно да се евидентира
  - да има позитивно искуство во работата со давателот на правосудни услуги
  - да може да каже како насилството влијаело врз неа.
- Да се осигури дека при комуникацијата се користи едноставен јазик, што е внимателно објаснет.
- Да се обезбеди заштита на приватноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
- Да се обезбеди одржување на доверливоста на сите обезбедени информации и да се ограничи откривањето информации во врска со идентитетот и вклученоста на жртвата во процесот.

10.3 **Континуирана**
комуникација со
жртвата/лицето
кое преживеало
насилство

- Да се обезбеди одржување редовна комуникација со жртвата/лицето кое преживеало насилство во текот на судскиот процес, имајќи предвид дека таа може да биде во значителен ризик за продолжување на насилството од страна на сторителот:
  - ризикот врз жртвата/лицето кое преживеало насилство ги дефинира видот и обемот на потребната комуникација
  - потребно е да се обезбеди гласовен или личен контакт во случај кога:
    - има каква било промена на нивото на ризик на кој е изложена
    - осомничениот е уапсен, избегал, се разгледува можноста за ослободување, тој е ослободен или ослободен со кауција или на условен отпуст
    - рочиштето во судот е закажано или е променето.
  - да се потврди дека жртвата/лицето кое преживеало насилство е способно да пристапи до потребните услуги за поддршка.
- Да се осигури дека има назначен давател на правосудни услуги да ги следи жртвите/лицата кои преживеале насилство, да им дава информации за контакт во итни случаи, во случаи кога се очекува или реално се случува насилство или прекршување на мерките за заштита.
- Да се осигури постоење механизам за известувања, од страна на полицијата до жртвите/лицата кои преживеале насилство и/или нивниот правен тим, за да се овозможи непречено одвивање на правните процеси.

10.4 Редовна и ефективна комуникација помеѓу правосудните тела и органи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди ефективна размена на информации меѓу давателите на правосудни услуги: <ul style="list-style-type: none"> • информациите се споделуваат согласно барањата за приватност и доверливост • откривањето информации служи за целта за која се добиени или подготвени или за употреба, што е во согласност со таа цел • секогаш кога е можно, од жртвата/лицето кое преживеало насилство и/или родителите/старателите и законскиот застапник се бара да дадат согласност. • Да се промовира ефективен проток на информации: <ul style="list-style-type: none"> • да се развијат протоколи и механизми за упатување/патеки што промовираат навремен и ефикасен проток на информации меѓу давателите на правосудни услуги.
10.5 Комуникација од страна на правосудните органи со други институции	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури дека информациите се споделуваат согласно барањата за приватност и доверливост. • Секогаш кога е можно, од жртвата/лицето кое преживеало насилство се бара информирана согласност за откривање информации.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 11. КООРДИНАЦИЈА МЕЃУ ПРАВОСУДНИТЕ ОРГАНИ

Имајќи ги предвид различните мандати на секој правосуден орган и различните задачи на различни даватели на правосудни услуги, од суштинско значење е да постои координиран одговор за да се обезбеди дека неопходните правосудни и полициски услуги ќе бидат обезбедувани квалитетно и ефикасно и ќе обезбедуваат најдобар резултат за жртвите/лицата кои преживеале насилство. Координацијата поставува транспарентни стандарди и очекувања од секој правосуден орган и придонесува за подобри комуникации и врски помеѓу различните правосудни тела/органи и даватели на услуги. Од гледна точка на жртвата/лицето кое преживеало насилство, координацијата на неопходните услуги значи дека таа ќе најде на исто разбирање за нејзините права и за нејзината ситуација и ќе добие ист, висок квалитет на услуги од сите даватели на правосудни услуги. Давателите на правосудните услуги се значајни членови на мултидисциплинарни механизми за координација, разработени во Модул 5 – Координација и управување.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
11.1 Координација меѓу телата и органите од правосудниот сектор	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат интегрирани и координирани одговори на правосудството значи: <ul style="list-style-type: none"> • широка вклученост на засегнатите страни • доследно и споделено разбирање на насилството врз жените • заедничка филозофска рамка за одговор кон насилството врз жените меѓу вклучените тела и органи • одговорност на сите вклучени институции <ul style="list-style-type: none"> - јасни цели и показатели за успех - постојано следење и процена на влијанието • методи за размена на информации во рамките на законските барања за приватност и доверливост. • Да се осигури дека реализирањето на координацијата е со цел да се постигнат најдобри резултати за жртвите/лицата кои преживеале насилство. • Да се обезбеди доследен и координиран пристап кон: <ul style="list-style-type: none"> • управување со случаи • процена на ризик • планирање на безбедноста.

ПОГЛАВЈЕ 4:

АЛАТКИ И ИЗВОРИ

UNODC, Strengthening Crime Prevention and Criminal Justice Response to Violence against Women, available at www.unodc.org/documents/justice-andprison-reform/Strengthening_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_Response_to_Violence_against_Women.pdf.

- UNODC, Handbook and Training Curriculum on Effective Police Responses to Violence against Women, available at www.unodc.org/documents/justice-andprison-reform/hb_eff_police_responses.pdf.
- UNODC and UNICEF, Handbook for Professionals and Policymakers on Justice in matters involving child victims and witnesses of crime, available at www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/hb_justice_in_matters_professionals.pdf.
- UNODC, Handbook on effective prosecution responses to violence against women and girls, available at https://www.unodc.org/documents/justice-andprison-reform/14-02565_Ebook_new.pdf.
- UN Women, Handbook for National Action Plans on Violence against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/handbook-for-nap-on-vaw.pdf.
- UN Women, Handbook for Legislation on Violence against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf.
- UN Women, the various modules and information in the Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, available at www.endvawnow.org.
- Cusack, S. Eliminating judicial stereotyping: Equal access to justice for women in gender-based violence cases, available at www.ohchr.org/EN/ISSUES/Women/WRGS/Pages/Documentation.aspx.

(Забелешки)

- 1 Неопходните услуги поврзани со превенцијата се дополнуваат со модел-стратегии за превенција на криминал, кои се договор на Генералното собрание на ОН во надоградените модел стратегии и практични мерки за елиминација на насилството врз жените во областа на превенцијата на криминалот и кривичната правда (Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice), резолуција на Генералното собрание 65/228, анекс, (General Assembly resolution 65/228, annex) како и Упатството на Обединетите нации за резолуција 2002/13 на Економско-социјалниот совет за спречување на криминалот, анекс (United Nations Guidelines for the Prevention of Crime Economic and Social Council resolution 2002/13, annex).
- 2 Неопходните услуги и упатства што се однесуваат на девојки жртви се изградени врз меѓународните стандарди и нормативи што биле договорени од страна на Економско-социјалниот совет на Обединетите нации во Упатствата за правда во прашања што вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела, Резолуција на ЕЗСОК 2005/20 (Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime (ECOSOC Resolution 2005/20).
- 3 „Секундарна виктимизација“ е виктимизација што не се појавува како директен резултат на кривично дело, туку како несоодветен одговор на институциите и поединците на жртвата.
- 4 Светската здравствена организација има развиено упатства за медицинско-правна заштита за жртвите на сексуално насилство СЗО (2004) (Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence), Упатства за медицинско-правна заштита за жртвите на сексуално насилство, Женева (Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence). Треба да се избегнува прекумерно потпирање на медицинско-правни докази, бидејќи не даваат конечни наоди во сите случаи што вклучуваат интимно партнерско насилство и сексуално насилство. Таквите случаи вклучуваат одложување на известувањето; жртвата/лицето кое преживеало насилство ги компромитира доказите со миене, а одредени форми на насилство, како што е психолошкото интимно партнерско насилство, не може да продуцира форензички докази.
- 5 Употребата на практики за медијација или практики на ресторативна правда за решавање на проблемите со насилството врз жените е комплицирана поради многу причини, но главно поради тоа што веќе постои нееднаква врска меѓу жртвата/лицето кое преживеало насилство и сторителот, што честопати се продолжува и се експлоатира во такви процеси. Иако се дадени упатства во врска со овој процес, нивната употреба треба внимателно да се разгледа, земајќи ги предвид динамиката на интимно партнерско насилство, прашањата за моќ и загриженоста за безбедноста.
- 6 Анализата за доминантниот агресор е анализа направена за да се идентификува страната што е најзначаен или главен агресор. Семејното насилство често вклучува серија контроли и заплашувачки тактики, што ги употребува насилникот за постигнување моќ и контрола врз жртвата, и може или не мора да вклучува физичко насилство. Жртвите на семејно насилство може да бидат свесни и да реагираат на суптилни индикатори за однесување на насилникот, што навлегува во злоупотреба, и затоа реагираат на тој начин што во некои ситуации, во семејното насилство, доминантниот агресор можеби не е првиот што ќе употреби насилство во одреден инцидент. Предизвикот во оценувањето на овие прекурзори кон насилството е тоа што тие често не доведуваат до физичко насилство.
- 7 На Глобалниот консултативен состанок се дискутираше за карактеристиките што треба да се земат предвид при планирањето програми за рехабилитација/интервенција за спречување на повторното престапување и приоритизирање на безбедноста на жртвите. Консензусот не беше да се влезе во такви детали во Неопходните услуги, туку да се осврне на работата на UN Women во Прирачникот за национални акциски планови (Handbook on National Action Plans) и План за акција на УНОДЦ: План за имплементација на системите за кривична правда за спречување и одговор на

насилството врз жени и девојки (Blueprint for Action: An Implementation Plan for Criminal Justice System to Prevent and Respond to Violence against Women and Girls). Таквите карактеристики за овие програми вклучуваат: соодветно финансирање; обучен кадар за да се обезбеди навремено следење и итно спроведување; акредитиран со организација, што поддржува повратни информации од жртвите за тоа дали насилството продолжува; посветен на работа во рамките на една родова структурна анализа на насилството врз жените, наспроти едноставна или индивидуализирана парадигма за управување со лутина; и посветеност да не се ангажираат во каква било врска или медијација.

- 8 Мерките за заштита се опишани како итни, ургентни или подолготрајни. Итните мерки се однесуваат на оние мерки што можат да се добијат *ex parte*, без известување на сторителот, без да се бара собирање целосни докази и за кои се одлучува врз основа на баланс на веројатности. Ургентни мерки се оние што се спроведуваат на суд без одлагање, како на пример, преку брза постапка, но одлуките се засноваат врз целосно сослушување на доказите. Итните мерки генерално се за краткорочни мерки за заштита, додека пак ургентните мерки за заштита се определуваат вообичаено на подолг временски рок. Подолготрајните мерки за заштита обично бараат целосна расправа што ќе му овозможи на сторителот да биде сослушан.

- 9 Принципите и упатствата на Обединетите нации за пристап до правна помош во системите за кривична правда (The United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, GA res 67/187, annex), Стратегиите и практичните мерки за елиминација на насилството врз жените во областа на превенцијата на криминалот и правда (Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice) и Декларацијата на Обединетите нации за основни принципи за правда за жртви на криминал и злоупотреба на моќ (United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, GA res 40/34, annex). Освен овие меѓународни стандарди, Упатствата на Обединетите нации за правда во прашања што вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела се од особена важност кога се работи со девојки жртви (United Nation Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime are of particular importance when dealing with girl victims, ECOSOC res 2005/20).

Модул 4

СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ

Пакет неопходни услуги за
жени и девојки изложени на насилство
*Суштински елементи и упатства
за квалитет*

Овој документ беше изработен со финансиска поддршка на Европската Унија во рамките на регионалната програма на ЕУ и UN Women „Спречување на насилството врз жените во Западен Балкан и Турција: Имплементирање на норми – промена на ставови“. Неговата содржина е единствена одговорност на ЕХО Едукативно хуманитарна организација - Штип и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија. Иако се направени сите напори за да се обезбеди висок стандард на точност при преводот на оригиналниот текст, овој превод не е уреден според официјалните стандарди за објавување и има за цел да служи само како работен превод. Наведените агенции на ООН што земаа учество, не прифаќаат одговорност за какви било недоразбирања кои произлегуваат од можни грешки како резултат на преводот на овој документ.

Модул 4

Социјални услуги

ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ ОПФАКА 5 МОДУЛИ:

Модул 1. Преглед и вовед	Модул 2. Здравство	Модул 3. Правда и полиција	Модул 4. Социјални услуги	Модул 5. Координација и управување со координацијата
<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во пакетот неопходни услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Контекст 1.3 Цел и опфат 1.4 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните здравствени услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните правосудни и полициски услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните социјални услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во координацијата на неопходните услуги и активности за управување</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>
<p>Поглавје 2</p> <p>Општи принципи, карактеристики и основни елементи</p> <p>2.1 Принципи 2.2 Заеднички карактеристики на квалитетни неопходни услуги 2.3 Основни елементи</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p>
<p>Поглавје 3</p> <p>Како да се користи оваа алатка</p> <p>3.1 Рамка на упатства за неопходни услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходни активности за координација и управување</p> <p>3.1 Упатства за координација на национално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги 3.2 Упатства за координација на локално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги</p>
<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>

БЛАГОДАРНОСТ

Овие упатства не би биле возможни без:

Храброста на многу жени кои искусиле насилство, кои прозбореле за нивните искуства, активистите/-ките, особено од женските организации ширум светот, кои се заложиле за обезбедување соодветни услуги и поддршка на жените што биле изложени на насилство.

Напорите на владите коишто преземаат активности за прекинување на насилството врз жените преку законодавни реформи, иницијативи за политики и преку имплементирање програми за превенција и одговор на насилството.

Главните донатори за Заедничката програма на ОН за неопходни услуги за жени и девојки изложени на насилство, владите на Австралија и на Шпанија.

Меѓусекторски практичари, истражувачи, владини претставници што присуствуваа и учествуваа на Глобалната стручна консултација за координација и управување со неопходните услуги за одговор на насилството врз жените и девојките, кои придонесоа за развојот на овие Упатства (информации за учесниците се достапни на www.endvawnow.org и кликнете на Essential Services).

Континуирана посветеност на системот на ОН да развие програми и активности како одговор на насилството врз жените. Агенциите на Обединетите нации, ангажирани во поддршката за приспособување и/или развој на овие упатства, кои ги споделија своето време и знаење за да се осигурат дека ќе продолжиме да го подобруваме обезбедувањето услуги за жени и девојки изложени на насилство. Им се заблагодаруваме на претставниците на агенциите за нивната посветеност и за придонесот: Тања Фара (Tania Farha) и Риет Гронен (Riet Groenen) од (UN Women), Луис Мора (Luis Mora) и Упала Деви (Upala Devi) (УНФПА), како и учеството и придонесот на колегите од УНИЦЕФ, г-ѓа Тереза Килбане (Ms Theresa Kilbane), г-ѓа Кларис Да Силва е Паула (Ms Clarice Da Silva e Paula) и г. Питер Грос (Mr Peter Gross).

Консултантите кои помогнаа во изработката и/или прилагодувањето на упатствата, г-ѓа Џенис Ват (Ms Janice Watt) и г-ѓа Сју Финукан (Ms Sue Finucane).

СОДРЖИНА

ПОГЛАВЈЕ 1. ВОВЕД ВО НЕОПХОДНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ **6**

1.1 **ВОВЕД** 6

1.2 **ЦЕЛ И ОПФАТ** 7

1.3 **ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА** 7

ПОГЛАВЈЕ 2. РАМКА НА ПАКЕТОТ ЗА НЕОПХОДНИТЕ УСЛУГИ **10**

2.1 **ОПШТА РАМКА** 10

2.2 **ПОСЕБНИ ОДЛИКИ НА РАМКАТА СПЕЦИФИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ** 12

ПОГЛАВЈЕ 3. УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ **13**

3.1 **УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ** 13

3.2 **УПАТСТВА ЗА ОСНОВНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ СПЕЦИФИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ** 20

ПОГЛАВЈЕ 4: АЛАТКИ И ИЗВОРИ **22**

ПОГЛАВЈЕ 1:

ВОВЕД

1.1 ВОВЕД

Овие упатства за неопходни социјални услуги имаат цел да обезбедат насоки за дизајнот, имплементацијата и прегледот на квалитетот на одговорот на социјалните услуги за жените изложени на сите форми на родово базирано насилство. Упатствата се фокусираат на земјите со ниски до средни приходи во стабилни услови. Исто така, може да се применат и во високоразвиени земји.

Овие упатства се дел од Пакетот неопходни услуги, чија цел е на сите жени и девојки кои искусиле родово базирано насилство да им обезбеди подобар пристап до низа неопходни квалитетни и координирани мултисекторски услуги.

Пакетот неопходни услуги ги одразува виталните компоненти на координиран мултисекторски одговор за жени и девојки изложени на насилство и вклучува упатства за здравствени услуги, правосудните и полициски услуги, координација и механизми на управување, како и услуги од социјалниот сектор.

Упатствата за неопходни социјални услуги треба да се читаат поврзано со Модул 1: Преглед и Вовед, кој ги поставува принципите, општите карактеристики и основните елементи што се применуваат за сите неопходни услуги. Упатствата, исто така, се комплементарни на упатствата за здравствени услуги (Модул 2), секторот правда и полиција (Модул 3) и координација и управување на координацијата (Модул 5).

Квалитетни социјални услуги

Обезбедувањето квалитетни социјални услуги претставува витална компонента на координираниот мултисекторски одговор на жените и девојките изложени на насилство. Социјалните услуги опфаќаат низа услуги што се клучни за поддршка на правата, безбедноста и добросостојбата на жените и девојки кои искусуваат насилство, вклучително и информации во кризни состојби, телефонски линии за помош, безбедно сместување, информации за правата и советување. Истражувањата и практиката покажуваат дека начинот на кој се обезбедуваат услугите има значајно влијание за нивната ефективност.¹

Клучно за одржувањето на безбедноста на жените и девојките е разбирањето на родовата природа на насилството врз жени и девојки, неговите причини и последици и обезбедувањето услуги преку зајакнување на жените. Ова опфаќа гаранција дека услугите се фокусирани на жените, приспособени за децата, не осудуваат, ги поддржуваат жените и децата да размислат за сетот избори што им се достапни и ги поддржуваат нивните одлуки.

1 <http://www.popcouncil.org/research/expanding-the-evidence-base-on-comprehensive-care-for-survivors-of-sexual-v> See also: Arango, D, et al, *Interventions To Prevent Or Reduce Violence Against Women And Girls: A Systematic Review Of Reviews*, Women's Voice and Agency Research Series, 2014, No.10, The World Bank, and Issues No. 6 December 2006; *Services for victim/survivors of sexual assault Identifying needs, interventions and provision of services in Australia* Jill Astbury <http://www.aifs.gov.au/acssa/pubs/issue/i6.html>.

1.2. ЦЕЛ И ОПФАТ НА УПАТСТВОТО

Упатствата се дизајнирани за да послужат како практична алатка за помош на земјите во исполнување на нивните широки меѓународни обврски за сузбивање и превенција на насилството врз жените и девојките.

Упатствата имаат цел да обезбедат насока во обезбедувањето на неопходните социјални услуги за сите жени и девојки во најразлични околности и ситуации.

Упатствата ги дефинираат минималните услови за сет неопходни социјални услуги што заедно обезбедуваат квалитетен одговор.

Со опфатот на овие упатства за неопходни социјални услуги најмногу се опфатени оние услуги што даваат одговор на потребите на жените и девојките. Иако упатствата може да се применливи и

за други форми на насилство врз жени, тие главно беа развиени за да одговорат на потребите на оние жени и девојки што претрпеле интимно партнерско насилство, непартнерско сексуално насилство, вклучувајќи ги и посебните потреби на девојките што станале мајки и на нивните деца. Фокусот првенствено е ставен на давањето одговор на насилството врз жени и девојки (и нивните деца) откако насилството се случило, како и на преземањето дејствија уште при појава на првични знаци на насилство или интервенирањето за да се превенира повторното случување на насилството.

Упатствата се надополнети со заложбите на УНИЦЕФ, кои, меѓу другото, работат на обезбедување живот без насилство за децата. Постојат значајни насоки и одговори развиени за децата жртви на насилство.

1.3. ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА

Координацијата е централен елемент на одговорот на насилството врз жените и девојките. Координацијата се бара од меѓународните стандарди, со цел обезбедување сеопфатен, мултидисциплинарен, координиран, систематски и одржлив одговор на насилството врз жените и девојките. Тоа е процес што е регулиран со закони и со политики и подразбира заеднички напори од мултидисциплинарни тимови, персонал и институции од сите релевантни сектори за спроведување на законите, политиките, протоколите и договорите, како и за обезбедување комуникација и соработка за спречување и одговор на насилството врз жените и девојките. Координацијата се одвива на национално ниво меѓу министерствата што имаат улога во справувањето со овој вид насилство, помеѓу давателите на услуги на локално ниво, засегнатите страни и во некои земји со средно ниво на управување помеѓу националното и локално ниво. Координацијата исто така се одвива меѓу различните нивоа на власт.

Суштински елементи се карактеристиките или компонентите на неопходните услуги што се применуваат во кој било контекст и што обезбедуваат ефективно функционирање на услугата.

Неопходните услуги претставуваат основен збир услуги што ги обезбедуваат здравствениот, социјалниот, полицијата и правосудниот сектор. Услугите мора во најмала рака, да обезбедат заштита на правата, безбедноста и благосостојбата на секоја жена или девојка која искусува родо-во-базирано насилство.

Родово базираното насилство претставува „секој чин на насилство што е насочено против жената само поради тоа што таа е жена или кое несразмерно влијае врз жените“.²

Управување со координацијата има две главни компоненти. Првата компонента е создавање

---

2 CEDAW, General Recommendation No. 19, para. 6.

закони и политики потребни за спроведување и поддршка на координацијата на неопходните услуги за елиминирање или справување со насилството врз жените и девојките. Втората компонента е процесот на повикување на одговорност на засегнатите страни за извршување на нивните обврски во нивниот координиран одговор на насилството врз жените и девојките, како и континуиран надзор, следење и евалуација на тој координиран одговор. Управувањето се врши на национално и на локално ниво.

Интимно партнерско насилство е „најчеста форма на насилство што го искусуваат жените на глобално ниво... и вклучува низа принудни акти од сексуален, психолошки и физички карактер коишто се применуваат врз возрасни или адолесцентни жени од страна на нивниот сегашен или поранешен интимен партнер, а без нивна согласност. Физичкото насилство вклучува намерна примена на физичка сила, моќ или оружје со цел да ѝ се нанесат штети или повреди на жената. Сексуалното насилство вклучува злоупотребувачки сексуален контакт, принудување на жената на сексуален чин без нејзина согласност и обид или извршено сексуално дејство врз жена што е болна, со попреченост, ставена под притисок или под дејство на алкохол или други опојни средства. Психолошкото насилство вклучува контролирање или изолирање на жената, понижување или нејзино посрамување. Економското насилство вклучува оневозможување на жената да има пристап до основни ресурси и контрола врз нив.³

Мултидисциплинарни тимови за одговор се групи на засегнати страни што се обврзни да дејствуваат координирано за да одговорат на насилството врз жени и девојки во рамките на една заедница. Овие тимови се фокусирани на обезбедување ефективен одговор на индивидуални случаи и можат да придонесат за креирање политики.

Непартнерско сексуално насилство „се однесува на насилство извршено од страна на роднина,

пријател, познајник, сосед, колега или непознато лице“.⁴ Тоа вклучува принуда за извршување какво било несакано сексуално дејство, сексуално вознемирување и насилство извршено врз жените и девојките, честопати од страна на сторител што им е познат, вклучително и на јавни места, во училиште, на работното место или во заедницата.

Упатствата за квалитет ја поддржуваат испораката и имплементацијата на суштинските елементи на неопходните услуги за да се обезбеди нивна ефективност и потребен квалитет да одговорат на потребите на жените и девојките. Упатствата за квалитет даваат насоки за начинот на обезбедување на услугите во рамки на пристапот заснован врз човековите права, културната сензитивност и зајакнувањето на жените. Тие се засноваат врз, и ги надополнуваат меѓународните стандарди и ги одразуваат најдобро прифатените практики во справувањето со родово базираното насилство.

Секторот за социјални услуги обезбедува низа услуги за поддршка со цел подобрување на општата добросостојба и зајакнување на одредена популација во општеството. Тие можат да бидат општи или да обезбедуваат поконкретен одговор на одредено прашање, на пример, да пружаат одговор на жените и девојките кои искусуваат насилство. Социјалните услуги за жените и девојките што искусиле насилство опфаќаат услуги обезбедени или финансирани од владата (познати како јавни услуги) или обезбедени од страна на други чинители од граѓанскиот сектор и заедницата, вклучувајќи ги и невладините организации и верските организации.

Социјалните услуги што даваат одговор на насилството врз жените и девојките имаат посебен фокус на жените и девојките жртви на насилство.

Тие се неопходни во помагањето на жените при закрепнување од насилството, нивното зајакнување и спречување повторно појавување на насилството, а во некои случаи дејствуваат во одредени сегменти од општеството или заедницата со цел промена на ставовите и перцепциите за

3 UN Secretary-General's Study, *supra* note 1, paras. 111- 112.

4 *Ibid.* at para. 128.

насилството. Тие опфаќаат, но не се ограничени на обезбедување психосоцијално советување, финансиска помош, информации за кризни ситуации, безбедно сместување, правна помош и услуги за застапување, поддршка за домување и вработување за жените и девојките жртви кои искусуваат насилство.

Засегнати страни се сите владини институции и граѓански организации кои имаат улога во справувањето со насилството врз жените и девојките на сите нивоа на власта и граѓанското општество. Клучните засегнати страни, меѓу другото, опфаќаат жртви и лица кои преживеале насилство и нивните застапници, социјалните служби, здравствениот сектор, давателите на правна помош, полицијата, јавните обвинители, судиите, институциите за заштита на децата и образовно-воспитниот сектор.

Термините жртва/лице кое преживеало насилство се однесуваат на жени или девојки кои искусиле или искусуваат родово базирано насилство, одразувајќи ја терминологијата што се користи во правните процеси, како и кога овие жени и девојки бараат да имаат пристап до неопходни услуги.⁵

Насилство врз жени значи секаков чин на родово базирано насилство кој резултира со или има веројатност да резултира со физички, сексуални или психолошки штетни последици или страдање на жените, вклучувајќи и закани од каков било вид, принуда или неоправдано лишување од слобода, без оглед на тоа дали се случува во јавниот или во приватниот живот.⁶

---

5 Студијата на генералниот секретар на ОН, белешка 1, ја забележува тековната дебата за термините „жртва“ и „лице кое преживеало насилство“. Некои сугерираат дека изразот „жртва“ треба да се избегнува, бидејќи тоа подразбира пасивност, слабост и вродена ранливост и не ја препознава реалната отпорност на жените и нивните можности. За други, терминот „лице кое преживеало насилство“ е проблематичен, бидејќи го негира чувството на виктимизација што го доживуваат жените кои биле цел на насилен криминал. Затоа, овие упатства ги користат термините „жртва/лице кое преживеало насилство“.

6 Declaration on the Elimination of Violence Against Women, Article 1.

ПОГЛАВЈЕ 2:

РАМКА НА ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ

2.1 ОПШТА РАМКА

Рамката на упатства за испорачување квалитетни неопходни социјални услуги опфаќа четири меѓусебно поврзани компоненти:

- **Принципи** што ја поддржуваат испораката на сите неопходни услуги.
- **Општи карактеристики** што опишуваат низа активности и пристапи што се заеднички за сите области и што ги поддржуваат ефективното функционирање и испораката на услугите.
- **Неопходните услуги** ги поставуваат апсолутно минималните услуги што се бараат за обезбедување на човековите права, сигурноста и благосостојбата на секоја жена, девојка или дете што искусиле интимно партнерско насилство или непартнерско сексуално насилство.
- **Основни елементи** што мора да се воспостават за да поддржат испораката на секоја неопходна услуга.

Пакет неопходни услуги: Дијаграм на целокупната рамка

Принципи	Пристап базиран врз права	Унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените	Соодветни на културата и возраста
	Пристап фокусиран на жртвата/лицето кое преживеало насилство	Безбедноста е најважна	Одговорност на сторителите

Заеднички Карактеристики	Достапност	Пристапност
	Приспособливост	Соодветност
	Приоритет на безбедноста	Информирана согласност и доверливост
	Собирање на податоци и ракување со информации	Ефективна комуникација
	Поврзување со други сектори и институции преку упатување и координација	

Неопходни услуги и активности	Здравство	Правда и полициско работење	Социјални услуги
	<ol style="list-style-type: none"> Идентификација на лицата кои преживеале интимно партнерско насилство Примарна поддршка Грижа за повредените и итна медицинска помош Преглед и третман во случај на сексуален напад Процена и грижа за менталното здравје Документација (медицинско-правна) 	<ol style="list-style-type: none"> Превенција Првичен контакт Процена/истрага Процеси пред судење Судски процеси Одговорност на извршителите и обесштетување Процеси по судење Безбедност и заштита Помош и поддршка Комуникација и информации Координација на правосудниот сектор 	<ol style="list-style-type: none"> Информирање во кризни состојби Советување во кризни состојби Линии за помош Сместување на безбедна локација Материјална и финансиска помош Издавање, обновување, замена на документи за лична идентификација Правни и информации за правата, совети и застапување, вклучувајќи и во плуралните правни системи Психосоцијална поддршка и советување Поддршка со фокус на жените Услуги за деца за секое дете жртва на насилство Информации за заедницата, едукација и комуникација со заедницата Помош за економска независност, закрепнување и самостојност

Координација и управување со координација	
Национално ниво: неопходни активности	Локално ниво: неопходни активности
<ol style="list-style-type: none"> Креирање закони и политики Распределба на ресурси Дефинирање стандарди за воспоставување координирани одговори на локално ниво Инклузивни пристапи кон координирани одговори Овозможување развој на капацитетите на носителите на политики и одлуки, за координирани одговори на насилството врз жените и девојките Следење и евалуација на координацијата на национално и на локално ниво 	<ol style="list-style-type: none"> Создавање формални структури за локална координација и управување со координација Имплементација на координација и управување со координацијата

Основни елементи	Сеопфатна законодавна и правна рамка	Надзор над управувањето и отчетност	Ресурси и финансирање
	Обука и развој на човечки ресурси	Родово сензитивни политики и практики	Следење и евалуација

2.2

ПОСЕБНИ ОДЛИКИ НА РАМКАТА СПЕЦИФИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ

Неопходните социјални услуги се исто така поддржани од важни основни елементи што имаат особена примена во социјалните услуги, а тоа опфаќа:

- Упатување
- Процена на ризик и управување со ризик

- Соодветно обучен персонал и развој на работната сила
- Системска координација и одговорност

Во делот 3.2 има Упатства за овие основни елементи.

ПОГЛАВЈЕ 3:

УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ

3.1

УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 1. ИНФОРМИРАЊЕ ВО КРИЗНИ СОСТОЈБИ

Пристапот до навремени, јасно прецизни информации во состојби на криза, за секоја жена и девојка што искусила или искусува физичко, сексуално или друг вид насилство на кое било место и во кое било време – дење или ноќе, е од витално значење за таа да се поддржи да пристапи до услугите за помош, како и за нејзина безбедност.

Информирањето во состојби на криза опфаќа информации за правата на жените и девојките, опсегот и видот на достапните услуги, кои се даваат на неосудувачки и необвинувачки начин. Информациите мора да бидат достапни на тој начин што ќе им се овозможи на жените и девојките да ги разгледаат достапните можности и да направат сопствен избор. Информациите во состојби на криза мора да бидат достапни за жените и децата што преживеале насилство и за нивните пријатели и семејството, колеги, полиција и здравствени работници што имаат улога во помагање на жените и девојките безбедно да пристапат до услугите кога така ќе одлучат.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
1.1 Содржина на информациите	<ul style="list-style-type: none"> • Информациите во кризни состојби треба да бидат јасни, концизни и прецизни. • Информациите во кризни состојби треба да препознаат и да упатуваат на низа постоечки услуги достапни за жени и деца.
1.2 Обезбедување информации	<ul style="list-style-type: none"> • Информациите во кризни состојби треба да бидат широко достапни и пристапни за сите жени и деца • Информациите треба да бидат понудени во различни форми со цел да се обезбеди дека ќе бидат соодветни и за:<ul style="list-style-type: none"> • жени и деца што страдаат од повеќе форми на дискриминација • жени и деца со попречености • деца • Треба да се обезбеди широка дистрибуција на информации што се културно сензитивни преку различни и релевантни медиуми, на различни локации и опкружувања насекаде низ регионот/земјата.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 2. СОВЕТУВАЊЕ ВО КРИЗНИ СОСТОЈБИ

Советувањето во кризни состојби е од суштинско значење кога им се помага жените и девојките да остварат моментална безбедност, да се разбере нивното искуство, да се потврдат нивните права и да се елиминираат чувствата на вина и срам.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
2.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none"> • Советувањето во кризни состојби треба да биде бесплатно. • Жените и девојките треба да бидат сослушани и да им се верува. • На жените и девојките треба да им се понудат низа можности, вклучително:<ul style="list-style-type: none"> • непосреден пристап до сигурно и безбедно сместување • непосреден пристап до итни и безбедни медицински услуги како што се болници⁷ • можност за повторен контакт со давателите на услуги, дури и во случај жената да одлучи да не прифати ниту една од понудените можности • Да се осигури дека жените и девојките се поддржани за да донесат информирани одлуки.
2.2 Важност	<ul style="list-style-type: none"> • Советувањето во кризни состојби треба да биде соодветно за различните форми на насилство што ги искусила жената/девојката.
2.3 Пристапност	<ul style="list-style-type: none"> • Советувањето во кризни состојби треба да биде обезбедено на различни начини, вклучително лично, преку телефон, мобилен телефон или електронска пошта. • Советувањето во кризни состојби треба да биде обезбедено на различни локации и во различни опкружувања.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 3. ТЕЛЕФОНСКИ ЛИНИИ ЗА ПОМОШ

Телефонските линии за помош овозможуваат неопходна врска до информации, советување и услуги на поддршка за жените и девојките што искусуваат насилство. Телефонските линии функционираат засебно, но и заедно со полициски или други линии за итна помош.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
3.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none"> • Треба да се овозможи телефонските линии за помош да бидат бесплатни. • Треба да се овозможи телефонските линии за помош да бидат достапни 24/7, седум дена во неделата или најмалку четири часа на ден, вклучително и во викенди и празници. • Вработените на телефонските линии за помош треба да имаат соодветно знаење, вештини и соодветна обука. • Телефонските линии за помош треба да следат протокол за поврзување со другите социјални услуги, здравствени и правни служби за да одговорат на индивидуалните околности во кои се наоѓаат жените и девојките. • Телефонските линии за помош, кога е неопходно, треба да имаат пристап до финансиски средства, доколку е потребно да се обезбеди сигурноста на жените и девојките:<ul style="list-style-type: none"> • да се овозможи итен превоз на жената или девојката до безбедно сместување, независно од локацијата • обезбедување итни основни средства за лична и здравствена нега, вклучително храна и облека, директно или преку локални услуги • поврзување со итни и соодветни полициски служби или правосудството, кога тоа е потребно или неопходно.
3.2 Пристапност	<ul style="list-style-type: none"> • Треба прецизно да се дистрибуираат информации за услугите и нивното работно време преку соодветни комуникациски канали. • Треба да се обезбеди телефонските услуги да бидат достапни и преку мобилен телефон.

7 See: *Responding to intimate partner and sexual violence against women, World Health Organization Policy and Clinical Guidelines* (http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85240/1/9789241548595_eng.pdf?ua=1) and the supporting clinical instructions for practitioners developed as part of this Joint Programme, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/136101/1/WHO_RHR_14.26_eng.pdf?ua=1

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 4. СМЕСТУВАЊЕ НА БЕЗБЕДНА ЛОКАЦИЈА

Многу жени и девојки се принудени веднаш да ги напуштат своите живеалишта со цел да бидат безбедни. Навремен пристап до сигурни куќи, засолништа, шелтер-центри за жени и други безбедни простории кои можат да обезбедат моментална сигурна и безбедна можност за сместување. Освен моменталното безбедно сместување, на жените и девојките можно е да им биде потребна поддршка за обезбедување сместување на среден и на долг рок.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
4.1 Сигурни куќи, засолништа и шелтер-центри за жени	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди сигурно и безбедно итно сместување сè додека не е отстранета непосредната опасност. • Да се воведат безбедносни мерки, вклучително:<ul style="list-style-type: none"> • доверлива локација (онаму каде што е можно) • персонал што ќе се грижи за безбедноста • безбедносни системи. • Да се обезбеди протокол за пристапување за лицата што влегуваат и излегуваат од локацијата за безбедно сместување. • Основните потреби за сместување да се обезбедат бесплатно. • Да постои протокол за непридружувани деца, вклучително и алтернатива за грижа на подолг период, онаму каде што е неопходно и соодветно, согласно постојната национална легислатива и меѓународните стандарди. • Сместувањето треба да биде пристапно и за жени и за девојки со попречености.
4.2 Реакција	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди простор во рамките на објектот за сместување, што гарантира приватност и доверливост за жените и девојките. • Сместувањето да ги адресира потребите на децата и да биде соодветно за деца. • Да се обезбеди процена на итните потреби. • Во консултација со жените и децата, да се направи индивидуализиран план за нивна поддршка.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 5. МАТЕРИЈАЛНА И ФИНАНСИСКА ПОМОШ

За време на непосредниот период на криза треба да се претпостави дека жените и девојките имаат мал или воопшто немаат пристап до материјални средства. Материјалната и финансиската помош опфаќаат поддршка и средства за да се овозможи пристап до информации и советување во кризи состојби, сместување и храна.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
5.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да се овозможи поддршка за задоволување на итните основни индивидуални потреби на секоја жена и девојка, вклучително и пристап до итен транспорт, храна, сместување на безбедна локација, кои ќе бидат бесплатно обезбедени. • Да се обезбеди помош што одговара на потребите на секое дете одделно. • Да се обезбеди нематеријална и друга непарична помош, како што се основни средствата за лична и здравствена употреба. • Да се олесни пристапот до социјална заштита, како што се паричните трансфери и доколку е можно, да се обезбедат во најкраток можен рок.
5.2 Пристапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат низа средства за жените и девојките со цел безбедно да пристапат до материјални средства и финансиска помош.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 6. ПОДГОТОВКА, ОБНОВА, ЗАМЕНА НА ЛИЧНИ ДОКУМЕНТИ

Личните документи им требаат на жените и девојките за да можат да патуваат, да го задржат вработувањето или да бараат друго, да имаат пристап до достапни државни бенефиции и социјални услуги, да имаат пристап до банковни сметки и друго. Поради тоа што многу жени и девојки што искусуваат насилство мора да побегнат без овие документи, со цел да останат безбедни, ним ќе им биде потребна помош за подготовка, обнова или замена на нивните лични документи.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
6.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да им се помогне на жените и девојките да го утврдат или повторно да го утврдат својот идентитет во согласност со локалните правни одредби или меѓународните протоколи, доколку е потребно. • Доколку е потребно, да се оствари контакт со соодветните претставништва за надворешни работи/конзуларни претставништва. • Да им се помогне бесплатно да ги изготват, да ги обноват или да ги заменат личните документи.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 7. ПРАВНИ И ИНФОРМАЦИИ ЗА ПРАВАТА, СОВЕТ И ЗАСТАПУВАЊЕ, ВКЛУЧИТЕЛНО И ВО ПЛУРАЛНИ ПРАВНИ СИСТЕМИ

Многу жени и девојки веројатно е дека имаат ограничено познавање за нивните права и можности што им се достапни. Прецизни и навремени информации за законите за стапување во брак или развод, старателство врз деца, доверување и чување деца, миграциски статус и помош низ можностите што ги нуди правниот систем и полицијата се важни во заштитата на безбедноста на жените и девојките.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
7.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат информации за правата на жените и девојките. • Да се обезбедат јасни и прецизни информации во врска со:<ul style="list-style-type: none"> • достапните безбедносни мерки што можат да спречат иден напад од страна на наводниот сторител • процедурите и роковите од националниот правен систем или судската практика • достапната поддршка, онаму каде што се започнати правни постапки или постапки за примена на правни лекови. • Да се обезбедат информации и совети што опфаќаат упатување до неопходните услуги во согласност со потребите на жената/девојката. • Бесплатно да се обезбедат информации за правата, застапување и советување • Да се обезбеди правно застапување од името на жената и девојката, доколку тоа се бара од нивна страна. • Да се документираат сите правни совети со цел да ѝ се помогне на жената или девојката доколку во иднина се појави потреба да се покрене некаква постапка.
7.2 Пристапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди навремена информација, совет или застапување како можност да им се помогне на жените и девојките за моменталната безбедност, во случаите кога се бара забрана за приближување на сторителот до жртвата. • Да се обезбедат пишани информации (на јазик разбирлив за жената жртва), усни, и/или во форма што е позната и разбирлива за жената. • Да се обезбеди информација и совет, зависно од достапноста на жената/девојката, што значи во време и на локација што ѝ одговараат на жената/девојката.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 8. ПСИХОСОЦИЈАЛНА ПОДДРШКА И СОВЕТУВАЊЕ

Специјализираното советување може во огромна мера да го подобри општото здравје на жените и девојките, во насока на подобрување на нивниот пристап до образование и вработување.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
8.1 Индивидуално и групно советување	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди индивидуално и групно советување, онаму каде што е потребно, од страна на професионалци, специјално обучени за работа со жени и девојки што искусуваат насилство. • Да се обезбеди пристап за жените и девојките до минимален број сеанси за поддршка/советување. • Да се земе предвид обезбедување групна поддршка. • Советувањето да се одвива со претходни сознанија за доживеаното насилство. • Да се обезбеди советување што е засновано врз човековите права и културолошки сензитивно.
8.2 Пристапност	<ul style="list-style-type: none"> • Советувањето/поддршката треба да биде обезбедено бесплатно. • Да се обезбеди можност за транспорт за да се поддржат жените да присуствуваат на сеансите. • Да се прилагоди времето на советување да ѝ одговара на жената/девојката.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 9. ПОДДРШКА ФОКУСИРАНА НА ЖЕНИТЕ

Снаоѓањето низ големиот број достапни услуги, можности и решенија може да влијае заплашувачки врз жените и девојките што искусуваат интимно партнерско насилство и непартнерско сексуално насилство. Стручната помош од обучен кадар може да им помогне на жените и девојките во пристапот до најсоодветни услуги за да можат да направат информиран избор во однос на тоа која опција е најдобра за нивната безбедност, зајакнување и поддршка за нивните права.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
9.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди поддршка фокусирана на жените и децата, којашто е достапна за жените и девојките, што ќе помогне подобро да се снајдат во системот. • Да се обезбеди вработените да бидат обучени за да работат од името на жените и девојките и да ги застапуваат нивните најдобри интереси. • Вработените да ги почитуваат искажаните желби и донесените одлуки на жените и девојките. • Застапувањето од името на жените и девојките да биде извршено со нивна изречна согласност и информираност.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 10. УСЛУГИ ЗА ДЕЦА, ЗА СЕКОЕ ДЕТЕ ЗАСЕГНАТО ОД НАСИЛСТВО

Последиците од директно или индиректно насилство може да имаат разорно влијание врз децата. Децата имаат право на пристап до услуги што се соодветни за нивната возраст, сензитивни и приспособени.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
10.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди психосоцијална поддршка и советување што ги зема предвид правата и потребите на децата. • Да се обезбеди индивидуален план за заштита на секое дете. • Услугите за деца да бидат бесплатни. • Да се олесни пристапот до итна и долгорочна алтернативна грижа, доколку е потребно, со или без родител/негувател, како што е соодветно, во согласност со Упатствата за алтернативна грижа за деца грижа за деца. • Да се олесни пристапот до застапување за деца, онаму каде што е потребно, на пример, (законски) застапник, доколку детето е без придружба. • Да се обезбеди навремено упатување до неопходните услуги и олеснет пристап до нив, на пример услуги за детска заштита, со цел да се адресираат прашања поврзани со старателството, здравствената заштита и образованието.
10.2 Пристапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат услуги што се соодветни за возраста и што се наменети за децата во согласност со меѓународните стандарди. • Да се обезбеди обука за вработените за постапки што се приспособени и наменети за децата.

НЕОПХОДНИ УСЛУГИ: 11. ИНФОРМИРАЊЕ, ЕДУКАЦИЈА И РАБОТА ВО ЗАЕДНИЦАТА

Граѓанските организации, женските групи, верските заедници и лидерите во заедницата често имаат клучна улога во мобилизирањето на локалната заедница и напорите да се подигне свеста за појавата на насилството врз жените и девојките, како и во улогата да се поттикне заедницата да одговори и да го спречи насилството.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
11.1 Информирање на локалната заедница	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди дека информациите за заедницата опфаќаат и информации за правата на жените и девојките и за опсегот на достапни услуги за нивна поддршка. • Информациите за заедницата најмалку треба да содржат:<ul style="list-style-type: none"> • каде да се обратат за помош • кои услуги се достапни и како да пристапат до нив • што да очекуваат, вклучително информации за сечија улога, одговорност и доверливост • Информациите за заедницата да бидат изготвени и дистрибуирани во различни форми, на различни локации и на културолошки соодветен и сензитивен начин. На пример, информациите треба:<ul style="list-style-type: none"> • да бидат достапни на локалниот/-те јазик/-ци • да содржат објаснување преку слики.

11.2 Едукација и мобилизација на заедницата	<ul style="list-style-type: none"> • Едукацијата на заедницата треба да биде редовна и прецизна. • Едукацијата на заедницата треба да опфаќа информации за правата на жените и девојките. • Да се цели кон специфични групи какви што се верски или лидери на заедницата и постари лица, со цел да го поддржат обезбедувањето на услугите. • Да се обезбеди соодветна обука за мажите што застапуваат женски човекови права, да дејствуваат како пример и како системска поддршка. • Да се работи со семејствата со цел да се обезбеди поддршка и пристап до услугите за жени и девојки. • Да се работи со локални асоцијации, медиуми, училишта, локални спортски клубови, да се подготват едукативни пораки и стратегии за дистрибуирање на пораките на заедницата. • Да се развијат јасни протоколи за поддршка на безбедноста на жените во случај кога ќе ги контактираат медиумите со цел да ја раскажат својата приказна.
11.3 Работа на терен во заедницата	<ul style="list-style-type: none"> • Услугите треба да ги идентификуваат тешко достапните и ранливи групи и да ги разберат нивните специфични потреби. • Да се создадат посебни информации и едукација за заедницата за специфичните потреби на тешко достапните, ранливи и маргинализирани групи. • Информациите и едукацијата на заедницата да се испорачуваат на соодветен начин за тешко достапните, ранливи и маргинализирани групи.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 12. ПОМОШ ЗА ЕКОНОМСКА НЕЗАВИСНОСТ, ЗАКРЕПНУВАЊЕ И САМОСТОЈНОСТ

Познато е дека со преживеаното насилство се оставаат долгорочни последици за здравјето и добросостојбата на жените и девојките и со него значително се влијае врз нивната способност целосно да учествуваат во сите сфери во општеството. На жените и девојките можеби ќе им биде потребна долгорочна поддршка за нивно закрепнување, со цел да можат да водат продуктивен живот.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
12.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди доволно поддршка за холистичко закрепнување за минимум шест месеци. • Да се олесни пристапот до помош и социјална заштита, доколку има потреба. • Да се олесни пристапот до стручни обуки. • Да се обезбеди пристап до можност за создавање приходи, какви што се малите грантови за започнување бизнис.
12.2 Пристапност	<ul style="list-style-type: none"> • Да се поддржи безбедна реинтеграција на жените и девојките/децата во заедницата, каде што е соодветно, согласно нивните изразени желби и потреби.

3.2

УПАТСТВА ЗА ОСНОВНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ КАРАКТЕРИСТИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ

УПАТУВАЊЕ	
Опис	Стандарди
<p>Чекорите за упатување им помагаат на жените и девојките да добијат навремени и соодветни услуги за поддршка. Процесите на упатување мора да вклучуваат стандарди за добивање информирана согласност.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Службите имаат протоколи и спогодби во однос на процесите на упатување кај релевантните даватели на социјални, здравствени и правосудни услуги, вклучително и јасните должности во рамките на секоја служба. • Службите имаат процедури за меѓусебно споделување информации и упатување, кои се конзистентни, им се познати на вработените, и тие се јасно споделени со жените и девојките. • Службите имаат механизми за координација и следење на ефективоста на процесите на упатување. • Службите упатуваат кон даватели на услуги кои се специјализирани за деца, доколку е потребно и како што е соодветно.
ПРОЦЕНА НА РИЗИК И УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИК	
Опис	Стандарди
<p>Жените и девојките се соочуваат со многу ризици за нивната моментална и понатамошна безбедност. Овие ризици се специфични, зависно од индивидуалните околности на секоја жена или девојка.</p> <p>Преку процената и управување со ризикот, нивото на ризик може да се намали. Најдобрите практики за проценка и управување со ризик опфаќаат усогласени и координирани пристапи во рамки на и помеѓу социјалните, здравствените и правни системи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Службите користат алатки за проценка и управување со ризик, создадени посебно како одговор на интимно партнерско насилство и непартнерско сексуално насилство. • Службите редовно и доследно ги проценуваат индивидуалните ризици за секоја жена и девојка. • Службите користат низа можности, решенија и безбедносни мерки за проценка и управување со ризик, со цел поддршка на безбедноста на жените и девојките. • За жените и девојките треба да постои индивидуален план, заснован на проценка на силните страни, што опфаќа стратегии за управување со ризик. • Службите функционираат во соработка со други институции, вклучително даватели на здравствени и правосудни услуги, со цел координација на пристапите за проценка на ризик и негово управување.

СООДВЕТНО ОБУЧЕН ПЕРСОНАЛ И РАЗВОЈ НА РАБОТНАТА СИЛА

Опис	Стандарди
<p>Вработените и волонтерите треба да имаат специјализирани вештини и знаење за да можат соодветно да одговорат на потребите на жените и девојките кои искусуваат насилство.</p> <p>На вработените им се потребни можности за да ги развиваат нивните вештини и стручност и за да ги следат најновите професионални стандарди.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Вработените и волонтерите демонстрираат разбирање на прашањата за преваленцата, природата и причините за насилство врз жените и девојките. • Вработените и волонтерите демонстрираат разбирање и искуство во „најдобрите практики“, како одговор на насилството што го искусуваат жените и девојките. • Вработените и волонтерите демонстрираат разбирање за соодветни и сензитивни одговори кон децата кои искусиле насилство. • На вработените и волонтерите треба да им биде обезбедена воведна и континуирана обука и професионален развој. • На вработените и волонтерите треба да им бидат обезбедени континуирана поддршка и надзор. • Програмите за обука треба да опфаќаат модули за самозаштита за вработените и волонтерите. • Службите треба да обезбедат работна атмосфера, што е безбедна и што обезбедува поддршка и почит.

КООРДИНАЦИЈА НА СИСТЕМОТ И ОДГОВОРНОСТ

Опис	Стандарди
<p>Интегрираниот, мултисекторски или системски пристап на испорачување на услугите, доведува до поврзување на бројните служби и организации кои имаат заеднички цели, за обезбедување подобро координирани одговори на насилството врз жените и девојките и заштита на децата.</p> <p>Давателите на социјални услуги треба да работат заедно со давателите на здравствени и правосудни услуги, за да испорачаат квалитетни одговори на потребите на жените и девојките.</p> <p>Давателите на социјалните услуги имаат овластувања и одговорност во рамки на поширокиот систем услуги.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Службите функционираат на тој начин што соработуваат и даваат поддршка на други социјални, здравствени, полициски и правни служби. • Службите развиваат и редовно ги ревидираат протоколите, меморандумите за соработка и договорите, кои јасно ги документираат улогите и одговорностите на секоја институција. • Службите предвидуваат вклучување и на други социјални, здравствени и правни служби во развојот на работната сила, обуките, следењето и евалуацијата на активностите. • Службите документираат и се залагаат за правата на жените и девојките и за системски подобрувања и одговорност.

ПОГЛАВЈЕ 4.

АЛАТКИ И ИЗВОРИ

Away From Violence: Guidelines for Setting Up and Running A Women's Refuge, 2004, WAVE Co-ordination Office, Austrian Women's Shelter Network, Vienna

Centre for Excellence for looked after children in Scotland, Moving Forward: Implementing the Guidelines for Alternative Care for Children 2012, http://www.unicef.org/protection/files/Moving_Forward_Implementing_the_Guidelines_English.pdf

Centre for Enquiry Into Health and Allied Themes (2012): Ethical Guidelines for Counselling Women Facing Domestic Violence. India.

Department of Social Development, Republic of South Africa (2008): 'Shelters for Victims of Domestic Violence' in Minimum Standards for Service Delivery in Victim Empowerment.

Establishing Gender-based Violence Standard Operating Procedures (SOPs) for multisectoral and inter-organisational prevention and response to gender-based violence in humanitarian settings <http://gbvaor.net/wp-content/uploads/sites/3/2012/10/Establishing-Gender-based-Standard-Operating-Procedures-SOPs-for-Multi-sectoral-and-Inter-organisational-Prevention-and-Response-to-Genderbased-Violence-in-Humanitarian-Settings-ENGLISH.doc>

Local Government Association, Women's Aid et al. (UK): 'Standards and Services' in Vision for Services for Children and Young People Affected by Domestic Violence. (Pp. 13)

UN Women, Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women and Girls <http://www.endvawnow.org/en/>

Модул 5

КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА

Пакет неопходни услуги за
жени и девојки изложени на насилство
*Суштински елементи и упатства
за квалитет*

Овој документ беше изработен со финансиска поддршка на Европската Унија во рамките на регионалната програма на ЕУ и UN Women „Спречување на насилството врз жените во Западен Балкан и Турција: Имплементирање на норми – промена на ставови“. Неговата содржина е единствена одговорност на ЕХО Едукативно хуманитарна организација - Штип и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија. Иако се направени сите напори за да се обезбеди висок стандард на точност при преводот на оригиналниот текст, овој превод не е уреден според официјалните стандарди за објавување и има за цел да служи само како работен превод. Наведените агенции на ООН што земаа учество, не прифаќаат одговорност за какви било недоразбирања кои произлегуваат од можни грешки како резултат на преводот на овој документ.

МОДУЛ 5

КООРДИНАЦИЈА И
УПРАВУВАЊЕ СО
КООРДИНАЦИЈАТА

ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ ОПФАКА 5 МОДУЛИ:

Модул 1. Преглед и вовед	Модул 2. Здравство	Модул 3. Правда и полиција	Модул 4. Социјални услуги	Модул 5. Координација и управување со координацијата
<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во пакетот неопходни услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Контекст 1.3 Цел и опфат 1.4 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните здравствени услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните правосудни и полициски услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните социјални услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во координацијата на неопходните услуги и активности за управување</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>
<p>Поглавје 2</p> <p>Општи принципи, карактеристики и основни елементи</p> <p>2.1 Принципи 2.2 Заеднички карактеристики на квалитетни неопходни услуги 2.3 Основни елементи</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p>
<p>Поглавје 3</p> <p>Како да се користи оваа алатка</p> <p>3.1 Рамка на упатства за неопходни услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходни активности за координација и управување</p> <p>3.1 Упатства за координација на национално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги 3.2 Упатства за координација на локално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги</p>
<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>

БЛАГОДАРНОСТ

Овие упатства не би биле можни без:

Храброста на многу жени кои искусиле насилство и кои прозбореле за нивните искуства, и активистите/ките, особено од женските организации ширум светот, кои се заложиле за обезбедување соодветни услуги и поддршка на жените што биле изложени на насилство.

Напорите на владите што преземаат активности за прекинување на насилството врз жените преку законодавни реформи, иницијативи за политики и имплементирање програми за превенција и одговор на насилството.

Главните донатори за Заедничката програма на ОН за неопходни услуги за жени и девојки изложени на насилство, владите на Австралија и на Шпанија.

Меѓусекторски практичари, истражувачи, владини претставници што присуствуваа и учествуваа на Глобалната стручна консултација за координација и управување со неопходните услуги за одговор на насилството врз жените и девојките, која придонесе за развојот на овие Упатства (информации за учесниците се достапни на www.endvawpow.org и кликнете на Essential Services).

Континуираната посветеност на системот на ОН да развие програми и активности како одговор на насилството врз жените. Агенциите на Обединетите нации, ангажирани во поддршката за приспособување и/или развојот на овие упатства, кои ги споделија своето време и знаење за да се осигурат дека ќе продолжиме да го подобруваме обезбедувањето услуги за жени и девојки изложени на насилство. Им се заблагодаруваме на претставниците на агенциите за нивната посветеност и за придонесот: Тања Фара (Tania Farha) и Риет Гронен (Riet Groenen) (UN Women), Луис Мора (Luis Mora) и Упала Деви (Upala Devi) (УНФПА), Свен Фејфир (Sven Pfeifer) (UNODC) и Авни Амин (Avni Amin) и Клаудија Гарсија Морено (Claudia Garcia Moreno) (СЗО).

Консултантите што помогнаа во развојот и/или адаптацијата на упатствата, г-ѓа Шерил Томас (Ms. Cheryl Thomas) и г-ѓа Хелен Рубинштајн (Ms. Helen Rubinstein).

СОДРЖИНА

ПОГЛАВЈЕ 1. ВОВЕД	6
1.1 ВОВЕД	6
1.2 ЦЕЛ И ОПФАТ НА УПАТСТВАТА	6
1.3 ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА	7
1.4 ВАЖНОСТА НА КООРДИНАЦИЈАТА И УПРАВУВАЊЕТО	9
1.5 ЗАЕДНИЧКИ КОМПОНЕНТИ НА КООРДИНИРАН ОДГОВОР	11

ПОГЛАВЈЕ 2. РАМКА НА УПАТСТВА ЗА ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ	12
--	-----------

ПОГЛАВЈЕ 3. УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИ АКТИВНОСТИ ЗА КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА	14
3.1 УПАТСТВА ЗА НАЦИОНАЛНАТА КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА НА НЕОПХОДНИТЕ УСЛУГИ	15
3.2 УПАТСТВА ЗА КООРДИНАЦИЈА НА ЛОКАЛНО НИВО И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА НА НЕОПХОДНИТЕ УСЛУГИ	19

ПОГЛАВЈЕ 4: АЛАТКИ И ИЗВОРИ	22
------------------------------------	-----------

ПОГЛАВЈЕ 1:

ВОВЕД

1.1 ВОВЕД

Овие упатства за неопходните акции за координација и управување со координацијата имаат за цел да обезбедат насоки за заемно дејствување на давателите на неопходните услуги, формално и неформално за да се обезбеди сеопфатен одговор кој е насочен кон потребите на жените и децата (кога е потребно), за сите жени и девојки. Упатствата се фокусираат на земјите со ниски до средни приходи во стабилни услови. Тие, исто така, може да се применуваат и во земјите со високи приходи.

Упатствата се дел од пакетот неопходни услуги чија цел е да им овозможи на сите жени и девојки кои искусиле родово базирано насилство подобар пристап до сет неопходни квалитетни и координирани мултисекторски услуги.

Пакетот неопходни услуги ги рефлектира виталните компоненти на координираните мултисекторски одговори за жените и девојките жртви на насилство и вклучува насоки за здравствените, правосудни, полициски и социјални услуги, како и механизми за координација и управување.

Упатствата за неопходните активности за координација и управување со координацијата треба да се

1.2. ЦЕЛ И ОПФАТ НА УПАТСТВОТА

Целта на Упатствата е да ги поддржи земјите во обезбедување услуги за сите жени и девојки кои се жртви и кои преживеале насилство во низа околности и ситуации.¹Со упатствата се предвидува услугите од сите сектори да бидат координирани и управувани на начин на кој ќе обезбедат сеопфатен одговор, земајќи ги предвид

¹ Елементите, стандардите за квалитет и упатствата не се однесуваат на услови при хуманитарни активности, за кои е потребно да се земат предвид други фактори.

читаат поврзано со Модул 1: Преглед и Вовед, кои ги поставуваат принципите, заедничките карактеристики и основните елементи што се применуваат за сите неопходни услуги. Упатствата, исто така, се комплементарни со упатствата за здравствениот сектор (Модул 2), секторот правда и полиција (Модул 3) и координацијата на социјалните услуги (Модул 4).

Координација и управување со координацијата

Постоењето кохезивен, мултидисциплинарен, меѓуинституционален пристап за одговор на насилството врз жените и девојките е од суштинско значење за заштитата на жртвите и лицата, кои преживеале интимно партнерско насилство и непартнерското сексуално насилство за да се заштитат од понатамошни штетни последици кои може да настанат при одговорот на насилството. Координираните системи можат да имаат поголемо влијание во одговорот на насилството, како и поголема ефикасност, во споредба со институции што работат изолирано. Овие упатства за координација и управување со координацијата на неопходните услуги се наменети за да ги обезбедат придобивките од координираниот пристап.

потребите на жените и децата, ќе бидат отчетни кон жртвите, лицата кои преживеале насилство, како и меѓусебно.

Оваа алатка опфаќа координација и управување со координацијата на неопходните услуги на национално и на локално ниво. Во некои земји, одредени функции за координација и управување со координацијата се наоѓаат на средни нивоа на управување, меѓутоа, заради појаснување, оваа

рамка се однесува само на национално и локално ниво. Насоките се фокусираат на обезбедување кохезивен, меѓуинституционален пристап за одговор на насилството врз жените и девојките и заштита на жртвите и лицата кои преживеале насилство од понатамошни штетни последици. Иако Упатствата може да се применат и на други форми на насилство врз жените и девојките, тие првенствено се наменети за ситуации на интимно

1.3 Јазик и терминологија

Координацијата е централен елемент на одговорот на насилството врз жените и девојките. Координацијата се бара од меѓународните стандарди со цел обезбедување сеопфатен, мултидисциплинарен, координиран, систематски и одржлив одговор на насилството врз жените и девојките. Тоа е процес што е регулиран со закони и политики и подразбира заеднички напори од мултидисциплинарни тимови, персонал и институции од сите релевантни сектори за спроведување на законите, политиките, протоколите, договорите, како и обезбедување комуникација и соработка за спречување и за одговор на насилството врз жените и девојките. Координацијата се одвива на национално ниво меѓу министерствата што имаат улога во справувањето со овој вид насилство, помеѓу давателите на услуги на локално ниво, засегнатите страни и во некои земји со средно ниво на управување помеѓу националното и локалното ниво. Координацијата исто така се одвива меѓу различните нивоа на власт.

Суштински елементи се карактеристиките или компонентите на неопходните услуги што се применуваат во кој било контекст и обезбедуваат ефективно функционирање на услугата.

Неопходни услуги опфаќаат основен сет услуги што ги обезбедуваат здравствениот, социјалниот, правосудниот сектор и полицијата. Услугите мора, во најмала рака, да обезбедат заштита на правата, безбедноста и благосостојбата на секоја жена или девојка која искусува родово базирано насилство.

партнерско насилство и непартнерско сексуално насилство, вклучувајќи ги и специфичните потреби на девојчињата кои би можеле да побараат пристап до такви услуги. Фокусот е примарно ставен на одговорот на насилството врз жените и девојките (и нивните деца) по насилството, на преземањето активности во најраните фази на насилство и на интервенциите за да се спречи повторувањето на насилството.

Родово базирано насилство претставува „секој чин на насилство што е насочен против жената, само поради тоа што таа е жена или кое несразмерно влијае врз жените“.

Управувањето со координацијата има две главни компоненти. Првата компонента е создавање закони и политики потребни за спроведување и поддршка на координацијата на неопходните услуги за елиминирање или справување со насилството врз жените и девојките. Втората компонента е процесот на повикување на одговорност на засегнатите страни за извршување на нивните обврски во нивниот координиран одговор на насилството врз жените и девојките, како и континуиран надзор, следење и евалуација на тој координиран одговор. Управувањето се врши на национално и на локално ниво.²

Интимното партнерско насилство е „најчестата форма на насилство што го искусуваат жените на глобално ниво... и вклучува низа принудени акти од сексуален психолошки и физички карактер коишто се применуваат против возрасни и адолесцентни жени од страна на нивниот сегашен или поранешен интимен партнер, без нивна согласност. Физичкото насилство вклучува намерна примена на физичка сила, моќ или оружје со цел да ѝ се нанесат штети или повреди на жената. Сексуалното насилство вклучува злоупотребувачки сексуален контакт, принудување на жената да се вклучи во сексуален чин без нејзина согласност и обид или извршено сексуално дејство врз жена

2 CEDAW, General Recommendation No. 19, para. 6.

што е болна, со попреченост, ставена под притисок или под дејство на алкохол или други опојни средства. Психолошкото насилство вклучува контролирање или изолирање на жената, понижување или нејзино посрамување. Економското насилство вклучува оневозможување жената да има пристап до основни ресурси, како и контрола над основните ресурси“.³

Мултидисциплинарни тимови за одговор се групи засегнати страни што се обврзани да дејствуваат координирано за да одговорат на насилството врз жените и девојките во рамките на една заедница. Овие тимови се фокусирани на обезбедување ефективен одговор на индивидуални случаи и може да придонесат за креирање политики.

Непартнерско сексуално насилство „се однесува на насилство извршено од страна на роднина, пријател, познајник, сосед, колега или непознато лице“.⁴ Тоа вклучува принуда за извршување какво било сексуално дејство, сексуално вознемирување и насилство извршено врз жените и девојките честопати од страна на сторител што им е познат, вклучително и на јавни места, во училиште, на работното место и во заедницата.

Упатствата за квалитет ја поддржуваат испораката и имплементацијата на суштинските елементи на неопходните услуги за да се обезбеди нивна ефективност и потребен квалитет за да одговорат на потребите на жените и девојките. Упатствата за квалитет даваат насоки за начинот на обезбедување на услугите во рамките на пристапот заснован на човековите права, културната сензитивност и зајакнување на жените. Тие се засноваат врз, и ги дополнуваат меѓународните стандарди и ги одразуваат најдобро прифатените практики во справувањето со родово базираното насилство.

Засегнати страни се сите владини институции и граѓански организации кои имаат улога во

справувањето со насилството врз жените и девојките на сите нивоа на власта и граѓанското општество. Клучните засегнати страни меѓудругото ги опфаќаат жртвите и лицата кои преживеале насилство и нивните застапници, социјалните служби, здравствениот сектор, давателите на правна помош, полицијата, обвинителите, судиите, институциите за заштита на децата и воспитно-образовниот сектор.

Термините **жртва/лице кое преживеало насилство** се однесуваат на жените и девојките кои искусиле или искусуваат родово базирано насилство, одразувајќи ја терминологијата што се користи во правните процеси, како и кога овие жени и девојки бараат да имаат пристап до неопходни услуги.⁵

Насилството врз жени значи „секаков чин на родово базирано насилство кој резултира со, или има веројатност да резултира со физички, сексуални или психолошки штетни последици или страдање на жените, вклучувајќи и закани од каков било вид, принуда или неосновано лишување од слобода, без оглед на тоа дали се случуваат во јавниот или во приватниот живот“.⁶

3 Secretary-General's Study, supra note 1, paras. 111- 112.

4 Ibid. at para 128.

5 UN Secretary-General's Study, белешка 1, ја забележува тековната дебата за термините „жртва“ и „лице кое преживеало насилство“. Некои сугерираат дека изразот „жртва“ треба да се избегнува, бидејќи тоа подразбира пасивност, слабост и вродена ранливост и не ја препознава реалната отпорност на жените и нивните можности. За други, терминот „лице кое преживеало насилство“ е проблематичен, бидејќи го негира чувството на виктимизација што го доживуваат жените што биле цел на насилен криминал. Затоа, овие упатства ги користат термините „жртва/лице кое преживеало насилство“.

6 Declaration on the Elimination of Violence Against Women, Article 1.

1.4

ВАЖНОСТА НА КООРДИНАЦИЈАТА И УПРАВУВАЊЕТО

Координацијата и управувањето со координацијата се испреплетени функции што постојано меѓу-себно се дополнуваат. Координацијата може да биде формален и неформален процес што се регулира со закони и политики. Сепак, законите и политиките треба да се засноваат врз најдобрите практики развиени со користење меѓународни стандарди и норми, докази и научени лекции од директно искуство, здобиено при процесот на координација. Управувањето има одговорна функција да ги идентификува силните и слабите страни на координацијата и да доведе до измени што ќе ги зајакнат законите, политиките и практиките.

Постоенето на координиран одговор е од исклучителна важност бидејќи овозможува поефективна и поголема заштита и безбедност на жртвите/лицата кои преживеале насилство, како и поефикасно барање одговорност од сторителите, во споредба со изолираното работење од различни сектори на општеството за решавање на проблемот. Координацијата обезбедува придобивки за жртвите/лицата кои преживеале насилство, за организациите, телата/службите и институциите кои го третираат овој проблем, како и за нивните заедници.

За жртвите/лицата кои преживеале насилство, координираниот одговор резултира со зголемена безбедност, ставајќи ги во центарот на секоја интервенција или институционален одговор. Координираниот одговор им овозможува на жртвите/лицата кои преживеале насилство пристап до информирани и искусни практичари кои посветено споделуваат знаења и создаваат поддржувачка средина за нив. Координираниот одговор може да ги препознае различните потреби на жртвите/лицата кои преживеале насилство, што може да се задоволат преку заемно лоцирање на услуги и преку мрежно упатување. Споделувањето информации помеѓу телата/службите/институциите може да го намали бројот на барања за искази од страна на жртвите во врска со насилството, со што се намалува ризикот од повторно трауматизирање. Моделите за интегрирана грижа придонесуваат

кон холистички третман на психосоцијалното, сексуалното здравје и другите здравствени потреби на жртвите/лицата кои преживеале насилство. Покрај тоа, правата на жените за финансиска и социјална автономија, кои можат да го намалат ризикот од повторување на насилството и да го подобрат нивниот капацитет за бегство откако ќе се случи насилство, можат да се реализираат преку интегрирани и координирани одговори на насилството врз жените и девојките.

Координираниот одговор им користи и ги прави поефикасни институциите и телата/службите што го третираат проблемот со насилството врз жените. Со следењето на минималните стандарди, партнерските тела/служби можат да испорачуваат подоследни одговори. Јасната распределба на улогите и одговорностите придонесува секој сектор да може да напредува во областа на својата експертиза и секој професионалец да придонесува кон дополнување на работата на професионалците во другите сектори и тела/служби. Координацијата со другите сектори го зголемува капацитетот на кривичниот систем за кривично гонење на сторителите. Заедничките протоколи обезбедуваат јасни и транспарентни механизми за комуникација и отчетност помеѓу телата/службите. Координацијата значи дека жртвите/лицата кои преживеале насилство, сторителите и заедниците ќе добијат конзистентни пораки и одговори. Споделувањето на податоците помага при индивидуалното управување со предметите, обезбедува одговор кој е соодветен на проценетиот ризик, и може да послужи како извор на информации за следење и проценка на самата програма.

Координацијата резултира со поголемо влијание и опфат на програми, со помалку трошоци, преку здружување финансиски и човечки ресурси и со избегнување удвојување на напорите. Координацијата обезбедува можности за споделување ресурси, практични знаења, иновации и истражувања.

За заедниците, координацијата претставува испраќање јасни, конзистентни, унифицирани пораки дека насилството врз жените се зема сериозно предвид преку заштита и помош на жртвите/лицата кои преживеале насилство и со одвраќање и казнување на сторителите. Координацијата може да резултира во поголема свест на заедницата за достапноста на услуги за поддршка на жртвите/лицата кои преживеале насилство и да прати порака дека насилството врз жените нема да се толерира. Координацијата обезбедува повеќе можности членовите на заедницата, вклучувајќи ги и мажите и момчињата, да го слушнат гласот на жените, нивните искуства од насилството и за влијанието на насилството врз нив и нивните семејства. Стратегиите за учество на заедницата, кои го дефинираат насилството врз жените како проблем што се коси со човековите права и еднаквоста, нудат можности за соработка со останатите што работат на други прашања од областа на социјалната правда.

1.5

ЗАЕДНИЧКИ КОМПОНЕНТИ НА КООРДИНИРАНИОТ ОДГОВОР

Координираните одговори обично вклучуваат комбинација од следното	Партнерствата помеѓу секторите и тела/службите често се подобруваат со следното
<ul style="list-style-type: none"> • Рамка за мултисекторска соработка меѓу телата/службите • Координативен комитет или тело за следење на напредокот и развивање политика • Механизми за управување, работа и санкционирање на сторителите • Услуги за лица кои преживеале насилство, како што се здравствена поддршка, засолниште и застапување, вклучувајќи интеграција на правни лекови за граѓанска заштита со кривично-правниот процес 	<ul style="list-style-type: none"> • Редовни директни состаноци • Заеднички политики и протоколи изготвени од клучните тела/служби • Заедничко планирање активности и интервенции • Заедничка обука на вработените во партнерските организации/сектори • Размена на информации за лицата кои преживеале насилство и сторителите, истовремено почитувајќи ги приватноста и безбедноста • Континуирано собирање податоци за следење на напредокот и резултатите на случајот, и идентификување на добри и лоши практики
За координиран мултидисциплинарен одговор потребно е	Тело одговорно за координација може да биде
<ul style="list-style-type: none"> • Активно учество на голем број заинтересирани страни • Договор за најефикасниот начин да се одговори на насилството врз жените • Соработка, комуникација и размена на информации помеѓу тела/службите 	<ul style="list-style-type: none"> • Независно тело или специјализирана институција чија улога е координирање на клучните сектори • Коалиција на тела/служби што редовно одржуваат состаноци, вообичаено именувана како совет, комисија или работна група • Орган на високо ниво, вклучувајќи министри и/или директори на клучни институции

ПОГЛАВЈЕ 2:

РАМКА НА УПАТСТВА ЗА ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ

Рамката на упатства за испорака на квалитетни неопходни социјални услуги вклучува четири меѓусебно поврзани компоненти:

- **Принципи** што се основа за реализација на сите неопходни услуги.
- **Заеднички карактеристики** што опишуваат низа активности и пристапи што се заеднички во сите области и што го поддржуваат ефективното функционирање и испораката на услугите.
- **Неопходни услуги** што го поставуваат апсолутниот минимум на потребни услуги за да се обезбедат човековите права, безбедноста и добросостојбата на секоја жена, девојка или дете, жртва на насилство од интимен партнер и/или непартнерско сексуално насилство.
- **Основни елементи** што мора да бидат воспоставени за реализација на секоја неопходна услуга.

Пакет неопходни услуги: дијаграм на целокупната рамка

Принципи	Пристап базиран врз права	Унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените	Соодветни на културата и возраста
	Пристап фокусиран на жртвата/лицето кое преживеало насилство	Безбедноста е најважна	Одговорност на сторителите
Заеднички Карактеристики	Достапност	Пристапност	
	Приспособливост	Соодветност	
	Приоритет на безбедноста	Информирана согласност и доверливост	
	Собирање податоци и ракување со информации	Ефективна комуникација	
	Поврзување со други сектори и институции преку упатување и координација		

Неопходни услуги и активности	Здравство	Правда и полициско работење	Социјални услуги
	<ol style="list-style-type: none"> Идентификација на лицата кои преживеале интимно партнерско насилство Примарна поддршка Грижа за повредените и итна медицинска помош Преглед и третман во случај на сексуален напад Процена и грижа за менталното здравје Документација (медицинско-правна) 	<ol style="list-style-type: none"> Превенција Првичен контакт Процена/истрага Процеси пред судење Судски процеси Одговорност на извршителите и обесштетување Процеси по судење Безбедност и заштита Помош и поддршка Комуникација и информации Координација на правосудниот сектор 	<ol style="list-style-type: none"> Информирање во кризни состојби Советување во кризни состојби Линии за помош Сместување на безбедна локација Материјална и финансиска помош Издавање, обновување, замена на документи за лична идентификација Правни и информации за правата, совети и застапување, вклучувајќи и во плуралните правни системи Психосоцијална поддршка и советување Поддршка со фокус на жените Услуги за деца за секое дете жртва на насилство Информации за заедницата, едукација и комуникација со заедницата Помош за економска независност, закрепнување и самостојност

Координација и управување со координација	
Национално ниво: неопходни активности	Локално ниво: неопходни активности
<ol style="list-style-type: none"> Креирање закони и политики Распределба на ресурси Дефинирање стандарди за воспоставување координирани одговори на локално ниво Инклузивни пристапи кон координирани одговори Овозможување развој на капацитетите на носителите на политики и одлуки, за координирани одговори на насилството врз жените и девојките Следење и евалуација на координацијата на национално и на локално ниво 	<ol style="list-style-type: none"> Создавање формални структури за локална координација и управување со координација Имплементација на координација и управување со координацијата

Основни елементи	Сеопфатна законодавна и правна рамка	Надзор над управувањето и отчетност	Ресурси и финансирање
	Обука и развој на човечки ресурси	Родово сензитивни политики и практики	Следење и евалуација

ПОГЛАВЈЕ 3:

УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИ АКТИВНОСТИ ЗА КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА

Упатствата за неопходните активности за координација и управување со координацијата опфаќаат две нивоа:

- Национално ниво – активности меѓу министерствата што играат улога во решавањето на насилството врз жените и девојките.
- Локално ниво – активности меѓу засегнатите страни на локално ниво.

3.1

УПАТСТВА ЗА НАЦИОНАЛНАТА КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА НА НЕОПХОДНИТЕ УСЛУГИ

НЕОПХОДНА АКТИВНОСТ: 1. ЗАКОН И КРЕИРАЊЕ ПОЛИТИКИ

Законите и политиките засновани врз најдобрите практики и меѓународните стандарди и норми се од суштинско значење за водењето на формалните и неформалните процеси што ги поддржуваат координацијата и управувањето со координацијата. Исто така, тие треба да бидат засновани на докази и научени лекции преку директното искуство од координацијата.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
1.1 Закони и политики за одговор на насилството врз жените и девојките	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури постоење на сите закони и политики за информирано разбирање за родова еднаквост и недискриминација. • Да се осигури дека одговорите на насилството врз жените се засноваат врз пристап што е фокусиран на жртвите, стандардите за човекови права за безбедност на жртвите и одговорност на сторителите. • Справување со сите форми на насилство врз жените, преку обезбедување одговори кои се соодветни на специфичните форми на насилство. • Да се обезбеди учество – инклузивен пристап во креирањето политики преку користење на знаењата и повратни информации од жртвите/лицата кои преживеале насилство, невладините организации и другите чинители што работат директно со жртвите/лицата кои преживеале насилство и со сторителите. • Создавање и зајакнување на владините тела/служби, организации и други структури што имаат улога во одговорот на насилството врз жените. • Да се вклучи искуството на националните и локалните иницијативи за координација во креирањето на националните политики.
1.2 Закони и политики за координација на неопходните услуги на национално и на локално ниво	<ul style="list-style-type: none"> • Воспоставување правна и политичка рамка за координација, заснована врз најдобрите практики кои го вклучуваат заедничко разбирање на насилството врз жените, која може да се приспособи на потребите на земјата. • Развивање и/или ажурирање на националните акциски планови за да се утврдат механизми и буџети за координација на неопходните услуги. • Потребна е соработка меѓу телата/службите што работат на одговор на насилството врз жените. • Идентификување конкретна одговорност за координацијата на поединечни тела/служби, вклучувајќи ги женските организации. • Потребно е соодветно споделување информации помеѓу телата/службите, чии приоритети се одговорноста на сторителите и доверливоста на жртвите/лицата кои преживеале насилство. • Да се дефинираат одговорностите за обезбедување на финансиски средства. • Треба да се забрани задолжително пријавување поединечни случаи помеѓу координативните тела/служби, освен во случаи на непосредна опасност, за деца жртви или за посебна ранливост.⁷ • Потребна е оптимална достапност на правосудните, полициските, социјалните и здравствените услуги за да се задоволат потребите на жртвите и лицата кои преживеале насилство.

⁷ See World Health Organization, Responding to intimate partner violence and sexual violence against women, WHO clinical and policy guidelines, p. 40. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85240/1/9789241548595_eng.pdf.

НЕОПХОДНА АКТИВНОСТ: 2. РАСПРЕДЕЛБА НА РЕСУРСИ

За остварување на координацијата и управувањето со координацијата треба да се обезбедат ресурси за техничка експертиза, системи и процеси и овластување за извршување на потребните функции и активности.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
2.1 Соодветно финансирање и други ресурси за координација и управување со координацијата	<ul style="list-style-type: none"> • Обезбедување соодветна финансиска поддршка, персонал, експертиза и техничка поддршка на национално ниво, за да се координира креирањето на политиките. • Обезбедување доволно ресурси за национално и локално ниво за обезбедување, координирање и финансирање услуги и ефективно спроведување на законите и политиките. • Давање приоритет на финансирање и ресурси за невладините организации и граѓанското општество, за да им се овозможи нивно лидерство во обезбедувањето и координирањето на услугите. • Да се финансираат истражувања за следење и утврдување на ефективностата на механизмите за координација и резултатите од координираното испорачување услуги. • Да се обезбедат упатства за проценка на трошоците за координирање на услугите. • Да се воспостават механизми за обезбедување навремено финансирање. • Да се осигури широко учество и транспарентност во процесот на распределба на буџетот. • Да се следи трошењето на ресурси за да се промовира отчетноста. • Онаму каде што клучните ресурси сè уште не се воспоставени, треба да се обезбеди мобилизација на ресурсите.
2.2 Координација меѓу релевантните субјекти за креирање политики на национално ниво	<ul style="list-style-type: none"> • Промовирање заедничко разбирање меѓу сите даватели на неопходни услуги за причините и последиците од насилството врз жените и девојките. • Интегрирање на прашањето за насилство врз жените и девојките во сите релевантни области на политики, вклучувајќи создавање и зајакнување на ентитети од јавниот сектор што се посветени на правата на жените. • Идентификување и премостување на пречките за ефикасна координација на ниво на креирање политики и имплементација. • Усогласување на пораките во јавното образование.

НЕОПХОДНА АКТИВНОСТ: 3. ПОСТАВУВАЊЕ СТАНДАРДИ ЗА ВОСПОСТАВУВАЊЕ КООРДИНАЦИЈА НА ЛОКАЛНО НИВО

Стандардите помагаат во создавањето конзистентни механизми и процеси, што овозможуваат отчетност на координираните одговори. Тие се важни во разјаснувањето на очекувањата од координираните системи, како и од засегнатите страни вклучени во координацијата

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
<p>3.1 Стандарди за создавање локален координиран одговор</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Договор меѓу учесниците за заедничко разбирање на насилството врз жените и девојките. • Договор за примарните цели: безбедност на жртвите, одговорност на сторителот, одговорност на институцијата. • Улогата на жртвите, лицата кои преживеале насилство и нивните претставници како носители и/или примарни извори на информации во процесот, без да се создаде ризик за нивната безбедност. • Договор дека државните институции, а не жртвите/лицата кои преживеале насилство се одговорни за решавање на насилството. • Основни барања за формални протоколи/меморандуми за разбирање за локална координација, вклучувајќи механизми за соработка и координација на услугите. • Улоги и одговорности на телата/службите и лицата вклучени во координираниот одговор. • Специфични стандарди за потребите на девојките. • Обврзаност за распределба на ресурси за координација од страна на телата/службите што учествуваат. • Ефикасно користење на ресурсите преку избегнување непотребно удвојување на услугите. • Учество на сите клучни страни⁸. • Учество од недоволно застапени или маргинализирани групи. • Идентификација на лидери од заедницата, поддршка и јакнење на нивните напори. • Подигнување на свеста на заедницата за насилството врз жените и девојките и достапноста до неопходните услуги.
<p>3.2 Стандарди за отчетност на институцијата за координација</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се користат стратегии и интервенции што се безбедни, ефективни и засновани врз најдобрите практики. • Да се дефинираат улогите на телата/службите што учествуваат. • Да се спроведат внатрешни и надворешни ревизии, за да се осигури отчетност на институцијата во спроведувањето на координацијата. • Широка вклученост на засегнатите страни. • Идентификување на пречките за безбедност и услугите и потребите кои не се задоволени, врз основа на повратни информации од жртвите/лицата кои преживеале насилство. • Следење на координацијата на одговорите од страна на полицијата и правосудниот сектор, социјалните служби и здравствениот сектор. • Да се спроведуваат последователни активности за проверка на исходот на случаите, за да се подобрат одговорите (вклучително и преглед на смртни случаи за да се намали ризикот од понатамошни убиства). • Да се создаде меѓуинституционален систем за следење, за да се овозможи размена на информации помеѓу телата/службите и следење на напредокот на жртвата/лицето кое преживеало насилство низ системот. • Да се усвојат и применуваат кодекси за етичко однесување на вработените и волонтерите во телата/службите што учествуваат во координираниот одговор.
<p>3.3 Системи за евидентирање и пријавување податоци</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Треба да постои договор за користење заедничка терминологија за целата евиденција и известување. • Потребно е секоја институција да чува податоци за следење и евалуација. • Да се добие согласност од жртвите и лицата кои преживеале насилство, пред да се евидентираат податоците за лична идентификација. • Заштита на доверливоста и приватноста на жртвите/лицата кои преживеале насилство, при собирање, евидентирање и пријавување на податоците за лична идентификација. • Да се дозволи пристап до овие податоци само на поединци и на субјекти што ќе докажат дека им се потребни тие информации. • Безбедност на личните податоци. • Анонимност на податоците што се користат за следење и евалуација.

⁸ Клучните страни вклучуваат жртви/ лица кои преживеале насилство и нивните претставници, социјалните служби, здравствениот сектор, даватели на правна помош, полицијата, обвинителите и судиите. Тие можат да вклучуваат и други владини институции или организации на граѓанското општество, како што се институциите за заштита на децата и образовниот сектор.

НЕОПХОДНА АКТИВНОСТ: 4. ИНКЛУЗИВНИ ПРИСТАПИ ЗА КООРДИНИРАНИ ОДГОВОРИ

Координираните одговори мора да гарантираат дека ги земаат предвид различните искуства и потребите на жените и девојките жртви на насилство, при дефинирањето и следењето, како и преку охрабрување за нивно учество во овој вид активности.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
4.1 Механизми за учество	<ul style="list-style-type: none"> • Да се разбере како насилството врз жените и девојките влијае врз различни заедници на различни начини (особено жени и девојки жртви на повеќе форми на дискриминација) на сите нивоа на креирање политики и координација. • Развивање модели за мапирање/архивирање за да се идентификуваат маргинализираните и ранливите групи. • Да се вклучи застапеноста на маргинализираните и ранливите групи, во сите фази на креирање политики и координација (планирање, креирање политики, имплементација, следење и евалуација). • Треба да се осигури дека младите жени и девојки ќе бидат внимателно сослушани, имајќи ги предвид ранливите околности со кои се соочуваат. • Стратегиите треба да бидат приспособени на специфичните проблеми со кои се соочуваат различни групи. • Да се воочи и предвиди потенцијалниот ризик од учеството на жртвите/лицата кои преживеале насилство. • Да се анализираат податоците, за да се идентификуваат отежнувачките околности за одредени групи. • Да се дефинираат процеси за идентификување на ненамерни последици за да се обезбедат точни претпоставки и развој на процесот.

НЕОПХОДНА АКТИВНОСТ: 5. ОВОЗМОЖУВАЊЕ РАЗВОЈ НА КАПАЦИТЕТИТЕ НА НОСИТЕЛИТЕ НА ПОЛИТИКИ И ОДЛУКИ ЗА КООРДИНИРАНИ ОДГОВОРИ

На институциите, организациите и нивниот персонал им се потребни поддршка и обука за да обезбедат ефикасна координација. Заедничката или меѓусекторската обука може ефикасно да им помогне на професионалците во различни сектори, да стекнат заедничко разбирање за насилството врз жените и да имаат пристап до современи докази за ефективни одговори.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
5.1 Развој на капацитети	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат ресурси и насоки за организациска и финансиска стабилност, квалитет и раст на програмата. • Да се обезбеди обука за националните и регионалните носители на политики, за координиран одговор на насилството врз жените и девојките. • Вклучување и комбинирање на програмите за градење капацитети за координација со други тековни иницијативи за градење капацитети во секторите.
5.2 Мултидисциплинарни стандарди за обука и меѓусекторска обука	<ul style="list-style-type: none"> • Онаму каде што е можно, треба да им се овозможи на претставнички на жртвите/лицата кои преживеале насилство водечка улога во развојот и спроведување обука наменета за сите актери даватели на услуги во системот на заштита. • Спроведување на основна обука за заедничко разбирање на насилството врз жените и девојките, прифаќање на заеднички дефиниции и презентирање на начините на интервенцијата од страна на секој вклучен сектор, со кои се придонесува за подобрување на безбедноста на жртвите/лицата кои преживеале насилство. • Учење на техники на ефективна координација. • Потребно е обуката да биде редовна и континуирана, за да се осигури дека стекнатото знаење и најдобрите практики ќе бидат вклучени при справувањето со насилството врз жените и девојките.

НЕОПХОДНА АКТИВНОСТ: 6. СЛЕДЕЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА НА КООРДИНАЦИЈАТА НА НАЦИОНАЛНО И НА ЛОКАЛНО НИВО

Следењето и евалуацијата обезбедуваат можности да се разбере и да се научи како функционираат координираните системи. Споделувањето на наодите од следењето и евалуацијата, овозможува координираните одговори да се подобрат, но и да им се даде можност за заинтересираните страни да учествуваат и да донесуваат одлуки за подобрувања.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
6.1 Стандарди за следење и евалуација за национално и на локално ниво	<ul style="list-style-type: none"> • Дефинирање реални краткорочни, среднорочни и долгорочни цели. • Да се користат квалитативни и квантитативни показатели за ефикасноста на координацијата. • Дефинирање на системи за мерење на постигнувањето на целите. • Во системите за мерење да се вклучат базични податоци, за да се осигура мерливост на резултатите. • Анализа на резултатите од координираниот одговор. • Идентификување на пречките за успешна координација и можни решенија за нивно надминување. • Вклучување на научените лекции во идните политики и практики.
6.2 Споделување и известување за добрата практика и наодите од следењето и евалуацијата	<ul style="list-style-type: none"> • Да се идентификуваат најдобрите практики и научени лекции. • Да се идентификуваат проблемите и можните решенија. • Информации што се научени од локалното следење и евалуација да се вметнат во националната агенда.
6.3 Транспарентност во обезбедување на доверливоста и минимизирање на ризикот	<ul style="list-style-type: none"> • Упатствата, стандардите и политиките треба да бидат широко достапни. • Да се користи едноставен јазик во упатствата, стандардите и политиките. • Да се изготват упатства, стандарди и политики достапни на сите јазици што се користат во заедницата. • Да се овозможи резултатите од следењето и евалуацијата на процесот на координирање да бидат достапни за јавноста. • Да се овозможи наодите за влијанието на координацијата врз маргинализираните и ранливите групи да им бидат соодветно достапни на тие групи. • Да се идентификува степенот на проблемот во редовно објавените извештаи; на пример, достапноста на услугите за жртвите и лицата кои преживеале насилство, користењето услуги од жртвите/лицата кои преживеале насилство, како и за одговорноста на сторителите.

3.2

УПАТСТВА ЗА КООРДИНАЦИЈА НА ЛОКАЛНО НИВО И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА НА НЕОПХОДНИТЕ УСЛУГИ

НЕОПХОДНА АКТИВНОСТ: 1. СОЗДАВАЊЕ ФОРМАЛНА СТРУКТУРА ЗА ЛОКАЛНА КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА

Формалните структури за локална координација и управување со координацијата го поддржуваат учеството на локалните институции и организации и овозможуваат сеопфатни механизми што се разбирливи и отчетни пред засегнатите страни и заедницата.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
1.1 Стандарди за координација	<p>Формалните структури мора да се осигураат дека вклучуваат стандарди што:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Се во согласност со меѓународните стандарди за човекови права. • Го прифаќаат пристапот насочен кон жртвите/лицата кои преживеале насилство, заснован врз човековото право на жените и девојките да бидат ослободени од насилство. • Ја вклучуваат одговорноста на сторителите.

НЕОПХОДНА АКТИВНОСТ: 2. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА КООРДИНАЦИЈАТА И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА

Ефективното спроведување на координацијата на локално ниво и управувањето со координацијата треба да бидат водени од акциски план што е усогласен со стратегијата на национално ниво и што е развиен преку консултативен процес. Договорите и стандардните оперативни процедури што се споделени помеѓу организациите учеснички и се достапни за заедниците ќе ги поддржат напорите за ефективно функционирање на локалната координација.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
<p>2.1 Акциски план</p>	<p>Акциските планови на локално ниво треба:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се усогласат со законите и политиките, како и со националната стратегија и стандардите за координација и управување со координацијата. • Да ги идентификуваат локалните потреби и недостатоци. • Да бидат развиени преку консултативен процес во кој се вклучени клучните засегнати страни, особено жртвите/лицата кои преживеале насилство и нивните претставници. • Да ги идентификуваат приоритетите. • Да дефинираат конкретни активности што треба да се спроведат, вклучувајќи временски рокови, поединечни одговорности на вклучените страни, неопходни ресурси и показатели за мерење на напредокот. • Да идентификуваат можни ресурси и да преземаат напори за нивно обезбедување. • Да креираат врски со други локални чинители што го третираат насилството врз жените и девојките. • Да ги информираат сите релевантни засегнати страни што не биле вклучени во изготвувањето на акцискиот план.
<p>2.2 Договори за членство и учество на институциите во механизмите за координација</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се развијат мисија и визија за координативниот механизам за заедничко разбирање на насилството врз жените и девојките. • Да се идентификува составот на координативниот механизам (вклучувајќи ги и претставниците на правдата, социјалните служби, здравствената заштита и граѓанското општество, вклучително и маргинализирани групи и други релевантни страни). • За претставниците на телата/службите/институциите да се предвиди да имаат овластување за донесување одлуки во име на телата/службите кои ги претставуваат. • Да се дефинираат улогите и одговорностите на претставниците. • Да се дефинира структурата за претседавање и за мандатот. • Да се утврди распоред на состаноци. • Да се утврди процес на одлучување. • Да се утврди процес за решавање жалби и за обезбедување отчетност. • Да се дефинира процес на ревизија за функционирањето на координативниот механизам, вклучувајќи временски рамки за завршување на работата. • Дефинирање групни правила (на пример, доверливост). • Споделување информации со посебно идентификувани релевантни засегнати страни.

<p>2.3 Управување со предмети/процес на проверка на предметите</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Давање приоритет на безбедноста на жртвите/лицата кои преживеале насилство над зачувувањето на семејството или други цели. • Да се поттикне учество на жртвите и лицата кои преживеале насилство преку информиран избор (на пример, право да се одлучи кон кои услуги ќе се пристапи, како и дали да учествува во правните процеси). • Обезбедување пристапни услуги за жртвите/лицата кои преживеале насилство, земајќи ги предвид географската пристапност, достапноста на давателите на услуги, разбирливоста на информациите, итн. • Да се обезбеди континуирана проценка на ризик и планирање на безбедноста. • Да постои договор како ќе се одговори на ситуации на зголемен ризик. • Да се дефинира процес што ќе ги има предвид потребите на децата жртви на насилство, директно, или како резултат на насилство кон родител. • Треба да се осигури дека давателите на услуги се соодветно обучени и квалификувани. • Да се овозможи меѓусекторска обука. • Да се обезбеди брз и соодветен одговор на насилството и на прекршувањето на судските одлуки од страна на службите.
<p>2.4 Стандардни оперативни процедури на механизмите за координација</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Мапирање на локални даватели на услуги. • Заедничко разбирање и принципи на испорака на услугите меѓу давателите на услуги. • Да се утврди протокол за упатување и интеракции помеѓу давателите на услуги. • Да се спроведе меѓусекторска обука во согласност со договорените стандарди. • Воспоставување врски со трети лица (на пример, училишта). • Практикување на транспарентност, согласно одредбите за доверливост.
<p>2.5 Свеста на заедницата за насилство врз жените и девојките</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат активности за подигнување на свеста во заедницата (на пример, соопштенија за телевизија и радио, пораки од социјални медиуми, билборди, објавување извештаи).
<p>2.6 Следење и евалуација</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се идентификуваат целта, обемот и временската рамка за следење и евалуација. • Фокус на следењето и евалуацијата на функционирањето на координираниот одговор на насилство врз жените и девојките. • Усогласување со националната рамка за следење и евалуација. • Идентификување основни линии и показатели за мерење на напредокот. • Телата/службите (учесниците во координацијата) да собираат и да споделуваат податоци за кои претходно се договориле. • Развивање на капацитети и ресурси за следење и евалуација. • Да се вклучат жртвите/лицата кои преживеале насилство во процесот на следење и евалуација. • Следење на финансирањето. • Известување за наодите од следењето и евалуацијата, до национално или регионално надзорно тело. • Усогласеност со барањата за начинот и формата на известување на ентитетот од повисоко ниво.

ПОГЛАВЈЕ 4.

АЛАТКИ И ИЗВОРИ

Multi-Sectoral Programme on Violence Against Women is being implemented jointly by the Government of Bangladesh and Government of Denmark under the Ministry of Women and Children Affairs. <http://www.mspvaw.gov.bd>

„Моделот Дулут“ е начин на размислување што континуирано се развива, за тоа како една заедница може заеднички да работи во насока на спречување на семејното насилство. Уште на почетокот на 1980-тите, Дулут – мала заедница во Северна Минесота – е иноватор на начините како да се изведат сторителите пред лицето на правдата и како да се заштитат жртвите, [http:// www.theduluthmodel.org](http://www.theduluthmodel.org)

National Policy Framework Management Of Sexual Offence Matters, Department of Justice and Constitutional Development, Pretoria, South Africa. <http://www.justice.gov.za/vg/sxo/2012-draftNPF.pdf>

Programming Module on Coordinated Responses (forthcoming) - Virtual Knowledge Centre to End Violence Against Women and Girls, www.endevawnow.org (available January 2016)

Модул 6

ВОДИЧ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Пакет неопходни услуги за
жени и девојки изложени на насилство
*Суштински елементи и упатства
за квалитет*

Овој документ беше изработен со финансиска поддршка на Европската Унија во рамките на регионалната програма на ЕУ и UN Women „Спречување на насилството врз жените во Западен Балкан и Турција: Имплементирање на норми – промена на ставови“. Неговата содржина е единствена одговорност на ЕХО Едукативно хуманитарна организација - Штип и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија. Иако се направени сите напори за да се обезбеди висок стандард на точност при преводот на оригиналниот текст, овој превод не е уреден според официјалните стандарди за објавување и има за цел да служи само како работен превод. Наведените агенции на ООН што земаа учество, не прифаќаат одговорност за какви било недоразбирања кои произлегуваат од можни грешки како резултат на преводот на овој документ.

МОДУЛ 6

Водич за имплементација

ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ* ГИ СОДРЖИ СЛЕДНИТЕ МОДУЛИ:

Модул 1. Преглед и вовед	Модул 2. Здравство	Модул 3. Правда и полиција	Модул 4. Социјални услуги	Модул 5. Координација и управување со координацијата	Модул 6. Водич за имплементација
<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во пакетот неопходни услуги</p> <p>1.1 Вовед</p> <p>1.2 Контекст</p> <p>1.3 Цел и опфат</p> <p>1.4 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните здравствени услуги</p> <p>1.1 Вовед</p> <p>1.2 Цел и опфат</p> <p>1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните правосудни и полициски услуги</p> <p>1.1 Вовед</p> <p>1.2 Цел и опфат</p> <p>1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните социјални услуги</p> <p>1.1 Вовед</p> <p>1.2 Цел и опфат</p> <p>1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во координацијата на неопходните услуги и активности за управување</p> <p>1.1 Вовед</p> <p>1.2 Цел и опфат</p> <p>1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во водичот за имплементација</p> <p>1.1 Вовед</p> <p>1.2 Контекст</p> <p>1.3 Цел и опфат</p> <p>1.4 Севкупна структура на водичот за имплементација</p> <p>1.5 Јазик и терминологија</p>
<p>Поглавје 2</p> <p>Општи принципи, карактеристики и основни елементи</p> <p>2.1 Принципи</p> <p>2.2 Заеднички карактеристики на квалитетни неопходни услуги</p> <p>2.3 Основни елементи</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p> <p>2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p> <p>2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p> <p>2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p>	<p>Поглавје 2: Водич за имплементација</p> <p>Дел I: Поволна средина за поддршка на имплементацијата</p> <p>1. Сеопфатно законодавство и правни рамки</p> <p>2. Родово одговорни политики и практики</p> <p>3. Ресурси и финансирање</p> <p>4. Обука и развој на капацитетите</p> <p>5. Управување, надзор и отчетност</p> <p>6. Следење и евалуација</p>
<p>Поглавје 3</p> <p>Како да се користи оваа алатка</p> <p>3.1 Рамка на упатства за неопходни услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходни активности за координација и управување</p> <p>3.1 Упатства за координација на национално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги</p> <p>3.2 Упатства за координација на локално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги</p>	<p>Дел II: Процес на имплементација</p> <p>1. Идентификување на субјектот/ентитетот одговорен за имплементација</p> <p>2. Спроведување на процена</p> <p>3. Развивање и дефинирање на трошоците на планот за имплементација</p> <p>4. Следење и евалуација на имплементацијата</p> <p>5. Преглед на циклус и приспособување на планот за имплементација</p>
<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4:</p> <p>Прилози</p>

Овој Водич за имплементација е производ на Пакетот неопходни услуги за жени и девојки изложени на насилство: клучни елементи и упатства за квалитет. Водичот е придружен модул за имплементација наменет за да им помогне на земјите во развој и да придонесе кон имплементација на Упатствата за неопходни услуги на ниво на земјата. Исто така, тој е наменет е за да го унапреди вградувањето на Упатствата во испораката на услуги врз основа на локалните специфичности и контексти. Водичот вклучува анекс со листи за проверка што се специфични за секој услужен сектор: здравство, правда и полиција, социјални услуги и координација и управување со координацијата.

* Достапно на: <http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/12/essential-services-package-for-women-and-girls-subject-to-violence>

БЛАГОДАРНОСТ

Развојот на овие упатства не би билвозможен без:

Храброста на многу жени кои искусиле насилство и прозбореле за нивните искуства и активистите/-ките, особено од женските организации ширум светот, кои се заложиле за обезбедување соодветни услуги и поддршка за жени кои биле изложени на насилство.

Напорите на владите што преземаат активности за прекинување на насилството врз жените преку законодавни реформи, иницијативи за политики и имплемирање програми за превенција и одговор.

Главните донатори за Заедничката програма на ОН за неопходни услуги за жени и девојки изложени на насилство, владите на Австралија и на Шпанија и автономната влада на Баскискиот регион.

Континуираната посветеност на системот на ОН да развие програми и активности како одговор на насилството врз жените. Агенциите на Обединетите нации, ангажирани во поддршката за изработка на Водичот за имплементација како придружен документ кон Пакетот неопходни услуги за жените и девојките изложени на насилство: суштински елементи и упатства за квалитет, кои го споделија своето време и знаење за да се осигурат дека ќе продолжиме да ги подобруваме обезбедувањето услуги за жени и девојки кои се изложени на насилство. Изразуваме благодарност за следните претставници на телата на ОН за нивниот придонес: Калиопе Мингеру (Kalliope Mingeirou), Каролин Минаг (Caroline Meenagh) и Тања Фара (Tania Farha) (UN Women), Луис Мора (Luis Mora) и Упала Деви (Upala Devi) (УНФПА), Клаудиа Барони (Claudia Baroni) и Свен Фајфер (Sven Pfeiffer) (УНОДЦ) и Клаудија Гарсиа Морено (Claudia García- Moreno) и Авни Амин (Avni Amin) (СЗО), како и учеството и придонесот од колегите од другите одделенија во секторот за политики во седиштето на UN Women, Диего Антони (Diego Antoni) (УНДП) и Кетрин Робертсон (Kathryn Robertson) (Фондација Азија).

Консултантите што помогнаа во подготовката на водичот, г-ѓа Хелен Рубенштајн (Ms. Helen Rubenstein), заменик-директор на Global Rights for Women; г-ѓа Ајлин Скинидер (Ms. Eileen Skinnider), виш соработник, (International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy), и г-ѓа Шерил Томас (Ms. Cheryl Thomas), извршен директор на Global Rights for Women

СОДРЖИНА

ПОГЛАВЈЕ 1. ВОВЕД ВО ВОДИЧОТ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА 6

1.1	ВОВЕД	6
1.2	КОНТЕКСТ	6
1.3	ЦЕЛ И ОПФАТ	7
1.4	СЕВКУПНА СТРУКТУРА НА ВОДИЧОТ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	8
1.5	ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА	8

ПОГЛАВЈЕ 2. ВОДИЧ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА 11

ДЕЛ I: ПОВОЛНА СРЕДИНА ЗА ПОДДРШКА НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА		11
1.	СЕОПФАТНО ЗАКОНОДАВСТВО И ПРАВНИ РАМКИ	11
2.	РОДОВО ОДГОВОРНИ ПОЛИТИКИ И ПРАКТИКИ	13
3.	РЕСУРСИ И ФИНАНСИРАЊЕ	14
4.	ОБУКА И РАЗВОЈ НА КАПАЦИТЕТИТЕ	15
5.	УПРАВУВАЊЕ, НАДЗОР И ОТЧЕТНОСТ	16
6.	СЛЕДЕЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА	17
ДЕЛ II: ПРОЦЕС НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА		18
1.	ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА СУБЈЕКТОТ/ ЕНТИТЕТОТ ОДГОВОРЕН ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	18
2.	СПРОВЕДУВАЊЕ ПРОЦЕНА	19

3.	РАЗВИВАЊЕ И ДЕФИНИРАЊЕ НА ТРОШОЦИТЕ НА ПЛАНОТ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	20
----	---	----

4.	СЛЕДЕЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА	20
----	---	----

5.	ПРЕГЛЕД НА ЦИКЛУСОТ И ПРИСПОСОБУВАЊЕ НА ПЛАНОТ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	21
----	--	----

ПРИЛОЗИ: ПРИДРУЖНИ АЛАТКИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА 22

ПРИЛОГ 1:	КОНТРОЛНА ЛИСТА ЗА ЗДРАВСТВЕНИОТ СЕКТОР	22
-----------	--	----

ПРИЛОГ 2:	КОНТРОЛНА ЛИСТА ЗА МОДУЛ 3: ПРАВДА И ПОЛИЦИЈА	24
-----------	--	----

ПРИЛОГ 3:	КОНТРОЛНА ЛИСТА ЗА МОДУЛ 4 СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ	30
-----------	--	----

ПРИЛОГ 4:	КОНТРОЛНА ЛИСТА ЗА МОДУЛ 5: КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА	38
-----------	---	----

ПОГЛАВЈЕ 1:

ВОВЕД ВО ВОДИЧОТ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

1.1 ВОВЕД

Во 2015 година Заедничката глобална програма на Обединетите нации за неопходни услуги за жени и девојки жртви на насилство („Глобална програма“) го започна Пакетот неопходни услуги за жени и девојки жртви на насилство („Пакетот неопходни услуги“). Како централен дел на Глобалната програма, Пакетот неопходни услуги ги идентификува најкритичните услуги што треба да ги обезбедат здравствениот, социјалниот, секторот правда и полицијата, заедно со упатствата за квалитет и суштинските елементи на секоја неопходна услуга. Пакетот, исто така, содржи упатства за координација на неопходните услуги и управување со процесите и механизмите за координација. Целта на овој Водич за имплементација е да помогне во севкупното спроведување на овие неопходни услуги.

Со цел подигнување на свеста, важно е Пакетот неопходни услуги широко да се распространи, меѓутоа само информирањето нема да биде гаранција дека овие неопходни услуги ќе станат редовни практики. За ефикасно спроведување на

Пакетот неопходни услуги потребна е вклученост и од државните институции, редовна обука за најдобрите практики, одговорност и следење, флексибилност за локално усогласување и наменско, доволно и одржливо финансирање што ќе биде наменето за давателите на услуги.

Понатаму, успешната имплементација на Пакетот неопходни услуги бара услугите да бидат вградени во социјалниот контекст на правниот поредок. Овој процес ќе ја дефинира перцепцијата за неопходните услуги, на кој начин тие се разбираат и се прифаќаат како дел од одговорот на државата на насилството врз жените и девојките. Основно за процесот на прифаќање е вклучувањето и водството на невладините организации (НВО) што работат на женските права.

Овој Водич за имплементација ќе се тестира за време на пилот-фазата на пакетот неопходни услуги во 2017-2018 година. Ќе биде рафиниран како дел од континуираното следење и ревидирање на Глобалната програма.

1.2 КОНТЕКСТ

Насилството врз жените и девојките е широко распространето, системско и културно засновано. Генералниот секретар на Обединетите нации го дефинираше како феномен од пандемирски размери.¹ Според глобалниот преглед на Светската здравствена организација (СЗО) за

2013 година, 35 проценти од жените во светот биле жртви на физичко и/или сексуално интимно партнерско насилство или непартнерско сексуално насилство.² Насилството врз жените има многу

1 United Nations (2006) Secretary-General's In-depth Study on Violence Against Women A/61/122/Add.1

2 WHO, Global and Regional Estimates of Violence against Women, p. 2 (“Only women aged 15 years and older were included, to differentiate violence against women from child sexual abuse.” p. 12), retrieved from http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf.

форми. Интимното партнерско насилство и непартнерското сексуално насилство се меѓу најпродорните и подмолни форми на насилство врз жените и девојките во светот. Покрај тоа, насилството врз жените и девојките вклучува психолошки и емотивни штетни последици и злоупотреба, сексуално малтретирање, женско генитално осакатување/сечење, злоупотреба што произлегува од наводи за магии и гатање, т.н. „убиства од чест“ на жените, девојки, деца, ран или принуден брак, трговија со жени и девојки, женски инфантицид (убиство на женско новороденче), фемцид и други штетни практики. Терминот „насилство врз жените“ вклучува и насилство врз девојките, особено врз девојките што би можеле да имаат корист од неопходни услуги создадени за жените, како што е наведено во овој Водич.

Насилството врз жените и девојките има штетни и долготрајни последици за нивната добросостојба, здравјето и безбедноста. Тоа го намалува нивото на стекнување образование и продуктивност, има економски последици и влијае врз продуктивноста и развојот на општествата и земјите. Тоа е пречка за одржлив развој. Во последните децении, на глобално ниво, има заложби да се одговори и да се спречи насилството врз жените и девојките. Ова го потврдува усвојувањето на Агендата за одржлив развој од 2030 година и вклучувањето на оодржливата развојна цел (SDG) 5, Цел 5.2, за елиминација на сите форми на насилство врз

1.3 ЦЕЛ И ОПФАТ

Целта на Водичот за имплементација е да понуди структуриран пристап за систематско планирање и спроведување на Пакетот неопходни услуги. Тој има цел да ги поддржи државите да започнат со примената и со спроведувањето и да го унапредат вградувањето на упатствата за квалитет во реализацијата на услугите предвидени за секоја неопходна услуга. На национално и на локално ниво мора да се реализираат различни аспекти на спроведувањето. Дополнително, овој Водич може да го користат и други тела, како што се телата на Обединетите нации, кои ја развија Глобалната програма, за да ја водат нивната помош за земјите

жените и девојките во јавната и во приватната сфера, како и други цели на одржливиот развој поврзани со запирањето на насилството врз жените и девојките. Сепак, многу жени и девојки имаат малку или никаков пристап до поддршка и услуги што можат да ги заштитат, да им помогнат за нивната безбедност и да се справат со краткорочните и долгорочните последици од насилството. Затоа, од клучно значење за постигнување на целите од Глобалната програма е заложбата на владите за справување со насилството врз жените и девојките на национално и на локално ниво.

Меѓународната обврска да се примени принципот на должно внимание бара од државите да воспостават ефикасни мерки за спречување, истрага и гонење при случаи на насилство врз жените.³ Оваа обврска вклучува ефективно реагирање за секој случај на насилство, како и решавање на структурните причини и последици од насилството. За да се постигнат овие цели, државите мора да развијат и да применуваат сеопфатни законски и политички рамки, родово одговорни правосудни системи и полиција, соодветни здравствени и социјални услуги, активности за подигнување на свеста и да обезбедат квалитет на сите мерки.

и да го следат, да го подобруваат и да го одржуваат интегрирањето на Пакетот неопходни услуги во заедниците, согласно локалните потреби и услови и врз основа на националниот контекст.³

Овој Водич обезбедува рамка и ги идентификува главните активности што придонесуваат за успешна имплементација. Применлив е за различни институции на национално ниво, кои се вклучени во обезбедувањето на неопходните

3 Art. 4(c) Declaration on the Elimination of Violence Against Women A/RES/48/104 (1993)

услуги за жените и девојките жртви на насилство, вклучувајќи ги полицијата, правосудството, здравството, социјалните услуги, координативните тела и невладините организации за женски права. Слично како пакетот неопходни услуги, овој Водич првенствено е насочен кон земји со ниски до средни приходи. Сепак, тој може да се користи и да се приспособува за која било земја, земајќи ги предвид различните култури и традиционалните пристапи кон правдата, полициското работење, здравството, социјалните услуги и координацијата.

Имајќи предвид дека Водичот за имплементација е изготвен за земји со различен контекст и ќе биде

користен од различни даватели на услуги и сектори, концептите што ги содржи се широко дефинирани и ниту еден модул нема предност. Сепак, државните и недржавните организации се охрабруваат да усвојат сеопфатен и координиран мултисекторски пристап, кој се покажал како поефективен во одговорот на насилството врз жените и девојките, споредено со фрагментираниот пристап. За успешно спроведување на неопходните услуги, потребна е акција на сите нивоа на власта, како и учество на организациите на граѓанското општество. Поради тоа, Водичот вклучува активности за спроведување на национално и на локално ниво.

1.4

СЕВКУПНА СТРУКТУРА НА ВОДИЧОТ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Овој Водич предвидува пристап составен од две компоненти за спроведување на Пакетот неопходни услуги. Овие компоненти се опишани како: 1) поволно окружување и 2) процес на имплементација на локално ниво. Секоја е зависна од другата и ниту една не може да биде ефективна без другата. Иако чекорите за секоја компонента се поставени во логички редослед, сложеноста на процесот покажува дека не постои единствен правилен начин да се постигне успешна имплементација. Активностите помеѓу двете компоненти може да се одвиваат истовремено и да се преклопуваат. Активностите ќе се преклопуваат во рамките и помеѓу различните чекори. Во рамките на секој чекор ќе треба да се решат повеќе прашања, вклучувајќи ги и организациските карактеристики, финансирањето и меѓуинституционалната координација.

Дел I од овој Водич ги опишува широките фактори што можат да влијаат врз имплементацијата и врз одржувањето на испораката на овие неопходни услуги, додека, пак, Дел II опишува како да се развие акциски план за имплементација. Како глобална алатка, овој Водич едноставно дава преглед на основните и фундаментални чекори што треба да се преземат за имплементација на пакетот неопходни услуги. Тој потврдува дека ќе има потреба од понатамошни поконкретни активности на национално ниво, кои ќе зависат од постојните правни, социјални и институционални капацитети, како и од економската култура. Во рамки на овој Водич и во секторските листи за проверка што се дадени во анексот се нагласуваат други алатки и извори што обезбедуваат дополнителни информации за подеталните чекори што треба да се разгледаат.

1.5

ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА

Координацијата е централен елемент на одговорот на насилството врз жените и девојките. Координацијата се бара од меѓународните стандарди со цел обезбедување сеопфатен, мултидисциплинарен, координиран, систематски и одржлив одговор на насилството врз жените и девојките. Тоа е процес што е регулиран со закони и политики и подразбира заеднички напори

од мултидисциплинарни тимови и персонал и институции од сите релевантни сектори за спроведување на законите, политиките, протоколите и договорите, како и обезбедување комуникација и соработка за спречување и за одговор на насилството врз жените и девојките. Координацијата се одвива на национално ниво меѓу министерствата што имаат улога во

справувањето со овој вид насилство, помеѓу давателите на услуги на локално ниво, засегнатите страни и во некои земји со средно ниво на управување помеѓу националното и локалното ниво. Координацијата исто така се одвива меѓу различните нивоа на власт.

Неопходните услуги претставуваат основен збир услуги што ги обезбедуваат здравствениот, социјалниот, полицијата и правосудниот сектор. Услугите мора, во најмала рака, да обезбедуваат заштита на правата, безбедноста и благосостојбата на секоја жена или девојка која искусува родово базирано насилство.

Родово базирано насилство претставува „секој чин на насилство што е насочен против жената, само поради тоа што таа е жена, или кое несразмерно влијае врз жените“ (CEDAW, General Recommendation No. 19, para 6).

Родово одговорните политики и практики подразбираат политики и практики што ги земаат предвид различните општествени улоги на мажите и жените, што доведува до тоа жените и мажите да имаат различни потреби (Kabeer N. Genderaware policy and planning: a social relations perspective. In: Macdonald M, ed. Gender planning in development agencies: meeting the challenge. Oxford, Oxfam, 1994).

Здравствениот систем се однесува на (i) сите активности чија примарна цел е да го промовираат, да го обновуваат и/или да го одржуваат здравјето; (ii) лицата, институциите и ресурсите што се поставени во согласност со востановени политики, за да го подобрат здравјето на населението на кое им служат (WHO, Health System Strengthening: Glossary).

Имплементацијата значи да се планираат и да се спроведат активностите утврдени во упатствата за секоја од неопходните услуги на начин што е одржлив и ефективен за задоволување на потребите на жените и девојките што биле жртви на насилство, вклучувајќи ја и одговорноста на сторителите.

Инфраструктурата значи постоење на основни физички и организациски структури и институции. Во контекст на Глобалната програма и на овој Водич, инфраструктурата ги вклучува потребните институции, опрема, образовни институции, технолошки услуги, организациска и финансиска поддршка.

Правосудниот систем, за целите на овој Водич, ги опфаќа формалните правосудни системи што се одговорност на државата и на нејзините претставници. Тие ги вклучуваат владините закони и институции, како што се полицијата, обвинителските служби, судовите, поправните програми (на пример, пробација и условен отпуст) и затворите надлежни да ги спроведуваат и да ги применуваат законите на државата, но и да ги спроведуваат санкциите изречени за прекршувањето на законите.

Континуум на правдата се протега од влезот на жртвата/лицето кое преживеало насилство во системот, сè до разрешување на случајот. Движењето на една жена низ институциите се разликува во зависност од нејзините потреби. Таа може да користи различни правни можности, почнувајќи од пријавување на случајот или поднесување жалба, со која понатаму се иницира кривична истрага или обвинение или ќе бара заштита и/или поведување граѓанска постапка, вклучувајќи заштитни мерки, развод и старателство над деца и/или барање за обештетување на лични или други штети, од државните административни шеми, истовремено или по одредено време.

Мултисекторски одговор се групи на засегнати страни што се обврзани да дејствуваат координирано за да одговорат на насилството врз жени и девојки во рамките на една заедница. Овие тимови споделуваат филозофија во чиј фокус се жртвите и ги применуваат стандардите за човекови права за безбедноста на жртвите и повикување на одговорност на сторителот. Тие се фокусирани на обезбедување ефективен одговор на индивидуални случаи и може да придонесат за креирањето политики.

Социјалните услуги што даваат одговор на насилството врз жените и девојките имаат посебен фокус на жените и девојките жртви на насилство. Тие се неопходни за помагање при закрепнувањето на жените од насилство, нивното зајакнување и спречување на повторното појавување на насилство, а во некои случаи, дејствуваат во одредени сегменти од општеството или заедницата со цел промена на ставовите и перцепциите за насилство. Тие опфаќаат, но не се ограничени на обезбедување психосоцијално советување, финансиска помош, информации за кризни ситуации, безбедно сместување, правна помош и услуги на застапување, поддршка за домување и вработување за жените и девојките што искусуваат насилство.

Засегнатите страни се сите владини институции и граѓански организации кои имаат улога во справувањето со насилството врз жените и девојките на сите нивоа на власта и граѓанското општество. Клучните засегнати страни меѓудругото опфаќаат жртви и лица кои преживеале насилство и нивните застапници, социјалните служби, здравствениот сектор, давателите на правна помош, полицијата, јавните обвинители, судиите, институциите за заштита на децата и воспитно-образовниот сектор.

Теорија на промена е специфичен тип методологија за планирање, учество и евалуација што се користи во филантропијата, непрофитниот и владиниот сектор за промовирање општествени промени. Теоријата на промена ги дефинира долгорочните цели и потоа се навраќа назад за да ги идентификува неопходните предуслови (P. Brest (2010). "The Power of Theories of Change". Stanford Social Innovation Review. Spring.)

Термините **жртва/лице кое преживеало насилство** се однесуваат на жени и девојки кои искусиле или искусуваат родово базирано насилство, одразувајќи ја терминологијата што се користи во правните процеси, како и кога овие жени и девојки бараат пристап до неопходни услуги.

Пристапот што е ориентиран кон жртва/лице кое преживеало насилство значи пристап што се заснова врз човекови права, кој првенствено ги зема предвид правата и потребите на жртвите/лицата кои преживеале насилство.

Жртвата/лицето кое преживеало насилство има право:

- Да биде третирана со достоинство и почит, наместо да биде изложена на ставови што ги обвинуваат жртвите;
- Да избере каква акција ќе биде преземена за справување со насилството, наместо да се чувствува немоќна;
- Приватност и доверливост наместо изложеност;
- Да не биде дискриминирана, наместо да биде изложена на дискриминација врз основа на род, возраст, раса/етничка припадност, способност, сексуална ориентација, ХИВ-статус или која било друга карактеристика;
- Да добива сеопфатни информации што ќе ѝ помогнат да донесе сопствена одлука, наместо да ѝ се кажува што да прави.

(UN Women Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women and Girls).

Насилството врз жени значи „секаков чин на родово базирано насилство кој резултира со, или има веројатност да резултира со физички, сексуални или психолошки штетни последици или страдање на жените, вклучувајќи и закани од каков било вид, принуда или неосновано лишување од слобода, без оглед на тоа дали се случуваат во јавниот или во приватниот живот“ (*Declaration on the Elimination of Violence Against Women, Article 1.*)

ПОГЛАВЈЕ 2.

ВОДИЧ ЗА

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

ДЕЛ I: ПОВОЛНА СРЕДИНА ЗА ПОДДРШКА НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА

За да може пакетот неопходни услуги да биде достапен и редовно да се применува за сите жени и девојки жртви на насилство, мора да постои поволна средина за имплементација. Државата и нејзините институции треба да се справат со институционалните структурни пречки и да ги воспостават елементите што ќе овозможат поволно окружување: закони, политики, буџети, способни даватели на услуги, информирани баратели на услуги и контрола на квалитет. Овој дел од Водичот ги разгледува основните елементи што ги поддржуваат неопходните услуги и висококвалитетната испорака на услуги.

1. СЕОПФАТНО ЗАКОНОДАВСТВО И ПРАВНИ РАМКИ

А. Разбирање на поволниот фактор

Создавањето поволна сеопфатна законска рамка е од суштинско значење за долгорочната одржливост и отчетност на неопходните услуги. Законите обезбедуваат правна и судска основа за да може жените и девојките да го бараат своето право на здравствени, социјални услуги, правосудни и полициски услуги и обезбедување правен лек за нив кога им се оневозможени овие неопходни услуги, кога не ги добиваат во доволна мера, кога неоправдано доцнат или кога воопшто ги нема. Сеопфатната законска рамка за насилството врз жените мора да содржи закони што предвидуваат родова еднаквост во бракот, разводот, имотните права и старателството над деца.

Б. Препорачани стратегии

1. Промовирање и интегрирање на принципите на родова еднаквост, недискриминација и унапредување на зајакнувањето на жените во сите закони.

2. Да се осигури дека законите се водени од принципите на пристапот заснован врз човекови права, пристап што е фокусиран на жртвите/лицата кои преживеале насилство и обезбедување одговорност на сторителот.

3. Да се опфатат сите форми на насилство врз жените, користејќи широки дефиниции што се усогласени со стандардите за човекови права:

а. Кривичноправна рамка со која се криминализираат сите форми на насилство врз жените, како одраз на реалноста на насилство со која се соочуваат жените, вклучително и криминализирање на прекршувањата на наредбите за граѓанска заштита.

б. Рамка во кривичното, граѓанското, семејното и во управното право, која ќе овозможи ефикасна превенција, заштита, гонење, казнување и одредби за обесштетување и репарации, вклучувајќи и наредби за граѓанска заштита.

4. Да се одговори на насилството и да се премостат клучните причини за насилството врз жените, особено историската нееднаквост меѓу жените и мажите.
5. Да се наметне законска обврска на институциите да обезбедат координирани и интегрирани услуги и да обезбедат јасни овластувања за институциите што обезбедуваат услуги.
6. Да се разгледаат можностите за конкретни законски одредби за специјализирани механизми за обука, надзор и следење и посебен механизам за финансирање.
7. Да се обезбеди процес за законска реформа што вклучува ефективна и транспарентна консултација:
  - а. Промовирање широки консултации со сите релевантни институции и граѓанското општество, вклучувајќи ги организациите кои ги претставуваат жртвите/ лицата кои преживеале насилство.
  - б. Да се промовира употреба на истражувања базирани врз докази што ќе обезбедат информации за правната реформа.
8. Да се изготват планови за информирање/ кампањи за правна писменост, со цел да се информираат жените за нивните права според законот, услугите што им се достапни и правните лекови.

Корисни извори

- ✓ UN Women, Handbook for Legislation on Violence against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf.
- ✓ UN Women, Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, Legislation Module, available at www.endvawnow.org.
- ✓ UNODC, Blueprint of Action: Implementation Plan for Criminal Justice Systems to Prevent and Respond to Violence against Women and Girls, Chapter B Legal Framework, available at http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Strengthening_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_Responses_to_Violence_against_Women.pdf

2. РОДОВО ОДГОВОРНИ ПОЛИТИКИ И ПРАКТИКИ

А. Разбирање на поволниот фактор

Родово одговорните политики и практики ја препознаваат историската нееднаквост меѓу жените и мажите и имаат цел да ја елиминираат таа нееднаквост. Родово одговорните политики и практики се клучни за обезбедувањето стандардизиран квалитет на испорака од страна на секој сектор и нивна меѓусебна комуникација во испораката на основните услуги. Политиките и практиките, исто така, можат да придонесат за справување со социјалните бариери, институционалните култури и оперативните структури што традиционално ја попречуваат испораката на квалитетни услуги.

Б. Препорачани стратегии

1. Обезбедување сеопфатна рамка на политика што опфаќа различни нивоа, како што се национални, мултисекторски, специфично секторски и институционални.
2. Утврдување општо разбирање за насилството врз жените со фокус на жртвата/лицето кое преживеало насилство што ќе ги има предвид

принципите за човекови права и потребата за одговорност на сторителот.

3. Јасно артикулирање на внатрешните институционални фактори, како што се кадровско екипирање, протоколи, процедури и организациска култура, како и организациски односи што се потребни за соработка и координација.
4. Интегрирање на политиките за насилството врз жените во пошироки политички заложби за родова еднаквост и човекови права.
5. Интегрирање на секторските и координативните политики во Национална политика и Акциски план за елиминирање на насилството врз жените.
6. Развивање на политичките заложби со помош на:
  - а. Информирање на сите чинители за политиката;
  - б. Предвидување олеснувања за да се обезбеди учество за меѓусекторска соработка;
  - в. Дефинирање на клучната улога за жртвите/лицата кои преживеале насилство и нивните застапници.

Корисни извори

- √ UN Women, Handbook for National Action Plans on Violence against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/handbook-for-nap-on-vaw.pdf
- √ UN Women, Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, available at www.endvawnow.org.
- √ UNODC, Blueprint of Action: Implementation Plan for Criminal Justice Systems to Prevent and Respond to Violence against Women and Girls, Chapter C.1 Policies, procedures, guidelines and codes of conduct, available at http://www.unodc.org/documents/justiceandprisonreform/Strengthening_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_Responses_to_Violence_against_Women.pdf

3. РЕСУРСИ И ФИНАНСИРАЊЕ

А. Разбирање на поволниот фактор

Со цел да се гарантираат неопходните услуги, што ефективно ќе одговорат на потребите на жените и девојките, плановите и политиките создадени за справување со насилството врз жените и девојките мора да бидат поддржани од финансиски ресурси што ќе градат и ќе одржуваат средини што се безбедни од родово базирано насилство. Понатаму, овие политики и планови мора да бидат вкоренети во национален систем што ќе овозможи координација на стратегиите во секторите, со цел унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените – не само гарантирање на безбедноста на жените и девојките. Од особена важност е анализата на националниот систем за управување со јавни финансии и како тој може да се користи за поврзување на конкретните цели, содржани во националните закони и политики што се однесуваат на прашањето за насилството врз жените и девојките, со финансиските ресурси што се потребни за нивно ефикасно исполнување и одржување.

Б. Препорачани стратегии

1. Промовирање и интегрирање на принципите на родово одговорно планирање и буџетирање, со цел да се поттикне создавањето национални планови и политики што соодветно ќе ги задоволат потребите на жените и девојките.

2. Нагласување на активното учество на граѓанските организации и застапниците за вклучување на родовата перспектива во планирањето на политиките и буџетските процеси, како начин за разбирање на потребите на жените и девојките, и настојување за нивно вклучување во креирањето на законите, политиките и буџетите, што ќе бидат подготвени на тој начин што позитивно ќе влијаат врз животот на жените и девојките.
3. Разбирање на влијанието, што системот за управување со јавните финансии и фискалната политика ги имаат врз родовата еднаквост.
4. Одредување соодветни и одржливи финансиски ресурси за спречување и одговор на насилството врз жените.
5. Обезбедување соодветна инфраструктура и услуги што се пристапни, достапни и приспособливи за сите жени и девојки што живеат во државата, вклучувајќи ги и руралните и оддалечените области.
6. Разгледување на можноста за создавање платформи што ќе вклучуваат повеќе засегнати страни или интердисциплинарни единици, со цел да се создадат холистички стратегии што ќе овозможат разбирање на родовата еднаквост и јакнење на жените во сите области на државното дејствување.

Корисни извори

- ✓ Budlender, Debbie (2006) Gender Responsive Budgeting and Women's Reproductive Rights: A Resource Pack, available at <http://gender-financing.unwomen.org/en/resources/g/e/n/gender-responsive-budgeting-and-womens-reproductive-rights-a-resource-pack>.
- ✓ Commonwealth Secretariat, Engendering Budgets, A Practitioner's Guide to Understanding and Implementing Gender-responsive Budgets, available at http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/2011/01/Engendering_Budgets_final_doc.pdf
- ✓ National Board of Health and Welfare, Sweden (2006) Costs of Violence against Women, available at <http://gender-financing.unwomen.org/en/resources/c/o/s/costs-of-violence-against-women>.
- ✓ OECD (2014) Financing the Unfinished Business of Gender Equality and Women's Rights: Priorities for the Post-2015 Framework, available at <http://gender-financing.unwomen.org/en/resources/f/i/n/financing-the-unfinished-business-of-gender-equality-and-womens-rights-priorities-for-the-post2015-framework>
- ✓ UN Women (2013) Manual for Costing a Multidisciplinary package of response services for women and girls subjected to violence, available at http://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/costing_manual_vaw_unwomen_sea_2013.pdf
- ✓ UN Women (2015) Handbook on Costing Gender Equality, available at <http://gender-financing.unwomen.org/en/resources/h/a/n/handbook-on-costing-gender-equality>
- ✓ UN Women, Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, available at www.endvawnow.org.

4. ОБУКА И РАЗВОЈ НА КАПАЦИТЕТИТЕ

А. Разбирање на поволниот фактор

За реализирање на неопходните услуги, потребно е институциите што се одговорни за обезбедување на услугите да имаат организациско окружување за поддршка на испораката на овие услуги. Обуката и развојот на капацитетите треба да осигурат дека секторските тела и координативните механизми имаат капацитет и способност да обезбедуваат квалитетни услуги и дека давателите на услуги имаат компетентност за исполнување на нивните улоги и одговорности.

Б. Препорачани стратегии

1. Поставување стандарди на работно место, вклучувајќи го и потребниот капацитет на давателите на услуги во смисла на знаење и вештини.
2. Зголемување на разновидноста на стручниот кадар од аспект на пол, етничка припадност и јазик.
3. Воспоставување политики за промовирање родова еднаквост во институциите што се одговорни за обезбедување на неопходните услуги, особено на повисоко ниво на донесување одлуки, вклучувајќи и мерки за вработување, задржување и унапредување на жените во средините каде што тие не се соодветно застапени.
4. Поставување стандарди за обука на даватели на услуги, врз основа на добри практики во секој сектор и за координација, вклучувајќи партнерство со женски организации и меѓуинституционална обука.
5. Обезбедување можности за давателите на услуги во различни фази од нивната кариера (континуирана обука и напредување, размена на знаења и информации на исто ниво), со цел да ги надградуваат своите вештини и експертиза и да обезбедат тековно надградување на нивното знаење.
6. Промовирање специјализација и мулти-дисциплинарни тимови.

Корисни извори

- ✓ UN Women, Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, links to a number of training and capacity tools, available at www.endvawnow.org.
- ✓ UNODC, Blueprint of Action: Implementation Plan for Criminal Justice Systems to Prevent and Respond to Violence against Women and Girls, Chapter B.2 (on promoting effective training), available at http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Strengthening_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_Responses_to_Violence_against_Women.pdf
- ✓ UNODC, Handbook on Effective Police Responses to Violence against Women [English](#), [Spanish](#), [French](#)
- ✓ UNODC, Training Curriculum on Effective Police Responses to Violence against Women [English](#), [Spanish](#), [French](#)
- ✓ UNODC, Handbook on Effective Prosecution Responses to Violence against Women and Girls [English](#),

5. УПРАВУВАЊЕ, НАДЗОР И ОТЧЕТНОСТ

А. Разбирање на поволниот фактор

За да може државата да ја исполни својата должност да обезбеди квалитетни неопходни услуги, плановите за имплементација треба да бидат поддржани со родово одговорно управување, надзор и одговорност. При вршењето на политичките, економските и административните овластувања, државата треба да препознае на кој начин животот на жените е длабоко и систематски условен од општествените норми и структурната моќ. Механизмите, процесите и институциите со помош на кои граѓаните и групите ги артикулираат своите интереси и ги остваруваат своите законски права мора да им бидат достапни на жените и да бидат создадени на начин на кој ќе гарантираат родова еднаквост и ќе го поттикнуваат зајакнувањето на жените, но и ќе обезбедат механизми, процеси и институции кои нема да го оправдуваат насилство врз жените или нема да ги зголемуваат ранливоста или повторната виктимизација на жените што биле изложени на насилство. Обезбедувањето на родово одговорно управување, надзор и одговорност придонесува пакетот неопходни услуги да се смета за легитимен од општеството, давателите на услуги и од корисниците на услугите.

Б. Препорачани стратегии

1. Промовирање структури на управување кои придонесуваат за зголемување на довербата на жените во механизмите, процесите и институциите, но и олеснување на нивното

учество, како и премостување на родовите бариери што го отежнуваат пристапот до нив.

2. Развивање на можностите и капацитетите на жените да влијаат врз различните начини со помош на кои политичките, социјалните и административните структури во општеството ќе може да обезбедат родова еднаквост и пристап на жените, вклучително и со помош на работа со женски групи и социјални движења.

3. Промовирање на учеството на жените, како во владини институции (законодавна политика, судови, административни агенции/ институции, војска), така и во институциите на граѓанското општество (движења, групи, невладини организации).

4. Зајакнувањето на постојниот надзорен механизам (на пример, внатрешен и надворешен), за да вклучи мандат за надзор врз состојбата со родовата еднаквост и елиминирање на насилството врз жените.

5. Промовирање широк спектар механизми за одговорност, во рамките на и помеѓу секој сектор, вклучувајќи ги механизмите за жалби на жртвите, следењето од независно тело и/или од граѓанското општество.

6. Подобрување на механизмите за отчетност, со учество на засегнатите страни во изготвувањето, спроведувањето и оценувањето на услугите.

Корисни извори

- ✓ UN Women, Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, In their exercise of political, economic and administrative authority, a State needs to recognize how the lives of women available at www.endvawnow.org.
- ✓ UNDP (2003) Essays on Gender and Governance, available at www.undp.org/content/dam/india/docs/essays_on_gender_and_governance.pdf
- ✓ UNDP (2007) Electoral Financing to Advance Women's Political Participation, available at http://iknowpolitics.org/sites/default/files/electoral_financing-en-ebook.pdf
- ✓ UNDP (2009) Gender Responsive E-governance: Exploring the Transformative Potential, available at http://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/womens-empowerment/primers-in-gender-and-democratic-governance-4/f_GenderGovPr_eG_Web.pdf
- ✓ UNDP (2014) Global Report – Gender Equality in Public Administration, available at http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/public_administration/gepa.html

6. СЛЕДЕЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА

А. Разбирање на поволниот фактор

Со цел реализација на квалитетни услуги за жените и девојките жртви на насилство, потребно е континуирано подобрување на работата по сектори, користејќи ги информациите од редовното следење и евалуацијата. Следењето и евалуацијата се клучен чекор во процесот на имплементација, кој подетално се разгледува во следниот дел од овој Водич. Како поволен фактор, следењето и евалуацијата се однесуваат на системи што се поставени на локално и на национално ниво. Со цел да се осигури дека овие постојни системи за следење и евалуација го поддржуваат ефективното следење на спроведувањето на неопходните услуги, тие треба да се зајакнат за да се обезбеди форма на сигурни и сеопфатни податоци што ќе може да се користат за мерење и за унапредување на квалитетното обезбедување услуги. Ова значи собирање и анализа на статистички податоци според пол и возраст што можат да се користат за да се развијат политики засновани на докази, буџети и законодавство кое ќе обезбедува ефективни услуги за родова еднаквост.

Б. Препорачани стратегии

1. Дефинирање стандарди за родово одговорно следење и евалуација, вклучувајќи показатели, собирање податоци, анализа и известување, методологија, распореди за собирање и известување, вклучувајќи и квалитативни и квантитативни податоци.
2. Развивање упатства и структури на национално ниво, за поддршка на ефикасно родово

следење на испораката на услуги на локално ниво.

3. Ревидирање на постојните механизми за собирање административни податоци, за да се следи обезбедувањето и пристапот до неопходните услуги за спречување на насилството врз жените, како и исходите/ резултатите од обезбедувањето на таквите услуги.
4. Создавање механизми што ќе овозможат рефлектирање на резултатите од следењето и евалуацијата на спроведувањето на неопходните услуги, во препораки за подобрување на другите поволни елементи, како што се реформи на законите и развој на политиките.
5. Осигурување дека резултатите од следењето и евалуацијата се широко достапни, поделени според соодветни карактеристики (т.е. возраст, етничка припадност, местоположба и други, што треба да се договорат во секој контекст) и обезбедуваат заштита на доверливоста на жртвите/ лицата кои преживеале насилство.
6. Обезбедување родова рамнотежа во сите надворешни процеси за собирање податоци, следење и евалуација.

Корисни извори

- √ UN Women, Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, available at www.endvawnow.org.
- √ Lawyers Collective (2013) Resource Tool for Monitoring and Evaluating the Implementation of the Protection of Women from Domestic Violence Act, 2005, available at http://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/resource_tool_for_monitoring_evaluation_of_pwdva_lawyers_collective.pdf
- √ Shelah S. Bloom. (2008) Violence Against Women and Girls: A Compendium of Monitoring and Evaluation Indicators, available at www.cpc.unc.edu/measure/publications/pdf/ms-08-30.pdf
- √ OHCHR (2012) Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation, available at http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Human_rights_indicators_en.pdf

ДЕЛ II. ПРОЦЕС НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Со воспоставени поволни фактори, всушност, процесот на имплементација на Пакетот неопходни услуги за жени и девојки жртви на насилство се одвива на локално ниво, каде што жртвите/лицата кои преживеале насилство пристапуваат до услугите. Иако имплементацијата може да биде од страна на група даватели на одредена неопходна услуга, или дури и од еден давател на неопходна услуга, испораката на услугите е многу поефикасна ако се спроведува како дел од координиран мултисекторски одговор на насилството. Покрај давателите на неопходни услуги, координираниот одговор може да вклучува и други засегнати страни. Процесот на имплементација не се врши само еднаш за да се создадат неопходни услуги, туку различни аспекти на процесот се вршат континуирано или периодично, во согласност со околностите, со цел да се осигури дека услугите ќе обезбедат ефективно зачувување на безбедноста за жените и повикување на одговорност за сторителите.

1. ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА СУБЈЕКТОТ/ЕНТИТЕТОТ ОДГОВОРЕН ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

А. Разбирање на факторот за имплементација

За спроведување на неопходните услуги, потребно е да се идентификува конкретен субјект што ќе осигури обезбедување на услугите на начин што ќе претставува ефикасен одговор за насилството врз жените и девојките. Овој субјект може да биде посебно координативно тело или функција во рамките на надлежен сектор. Она што е важно, надлежниот субјект да ги вклучи сите релевантни сектори во одговорот на насилството. Иако дел од координацијата може да се одвива неформално врз основа на постојните односи, одржливиот одговор бара формални договори во врска со улогата и одговорноста на секој чинител во спроведувањето на неопходните услуги.

Субјектот за имплементација е одговорен за насочување на имплементацијата на неопходните услуги. Тој ги поставува целите и задачите за обезбедување на услугите и е одговорен секој сектор да ги следи упатствата за услугите. Освен тоа, субјектот за имплементација обезбедува достапност на соодветни ресурси и премостување на пречките и можните грешки. Тој овозможува соработка и координација помеѓу давателите на неопходните услуги и другите засегнати страни, но обезбедува и да се слушне гласот на ранливите и маргинализираните категории граѓани.

Б. Препорачани стратегии:

1. Можен состав на субјектот за имплементација:

- а. Мултисекторско партнерство составено од даватели на неопходни услуги и други засегнати страни.
- б. Сразмерен број владини претставници и претставници од граѓанските организации.
- в. Невладините организации/застапници на жртвите/лицата кои преживеале насилство треба да играат клучна улога. Ова е важно бидејќи невладините организации кои работат на унапредување на женските права често се влезна точка за жртвите/лицата кои преживеале насилство и продолжуваат да работат со нив во решавањето на проблемот со насилството. На овој начин, тие се во најдобра позиција не само за да ги разберат потребите на жртвите/лицата кои преживеале насилство, туку и за да им ги претстават тие потреби на другите даватели на услуги и да промовираат сеопфатен, ефективен одговор на насилството.
- г. За спроведувањето на неопходните услуги може да биде одговорно и централно тело (на пример, центри каде што услугите се добиваат на едно место) или секој сектор може да ги извршува своите услуги независно, со посебна група одговорна за координација.

д. Може да се дефинира нов субјект за координација меѓу давателите на услуги и другите засегнати страни или постоен субјект (на пример, НВО за женски права), кому ќе биде дадена надлежност за координација.

2. Членовите на телото за имплементација треба да се водат од филозофијата според која во фокусот се жртвите, лицата кои преживеале насилство и да ги применуваат стандардите за човекови права за безбедноста на жртвите/

лицата кои преживеале насилство и за одговорност на сторителот.

3. Членовите на телото за имплементација треба да потпишат меморандум за разбирање (MOU) со кој се согласуваат со филозофијата, целите и задачите насочени кон жртвата/лицата кои преживеале насилство.⁴ Меморандумот за разбирање треба да опфати заедничко разбирање за насилството врз жените и транспарентни стандарди и очекувања за секој сектор што учествува.

2. СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕНА

А. Разбирање на факторот на имплементација

За да може имплементацијата на неопходните услуги да ги задоволи потребите на жените и девојките жртви на насилство, важно е да се направи проценка за да се согледа постојната ситуација и да се идентификуваат недостатоците во достапните услуги, како и факторите што овозможуваат поволна средина. Потребна е проценка за да се идентификуваат потребите, постојниот капацитет за задоволување на тие потреби, потреби што не се исполнети и да се утврдат целите и задачите за задоволување на неисполнетите потреби.⁴

Б. Препорачани стратегии⁵

1. Консултирајте се со засегнатите страни, вклучувајќи ги и оние што не се дел од ентитетот за имплементација.
2. Утврдете дали постојат фактори што ја овозможуваат имплементацијата.

3. Идентификувајте ги постојните владини тела, нивните улоги и мандати.
4. Идентификувајте ги постојните даватели од граѓанското општество и нивниот капацитет.
5. Направете проценка на квантитетот и квалитетот на постојните неопходни услуги.⁶
6. Одредете ги потребните и достапни ресурси.
7. Анализирајте ги и идентификувајте ги недостатоците: утврдете ја потребата за нови, дополнителни и подобрени услуги.
8. Проценете го знаењето на жртвите/лицата кои преживеале насилство за нивното право на услуги, нивното искуство од користењето на постојните услуги и нивниот капацитет да бараат услуги.
9. Проценете ги потребите за услуги базирани врз демографски податоци за заедницата.

⁴ Телата за имплементација можеби ќе сакаат да ги прифатат „SMART“ целите:

- Специфични – наведете одредена област за подобрување.
- Мерливи – квантифицирајте или барем сугерирајте индикатор за напредок.
- Назначувачки – наведете кој ќе го стори тоа.
- Реалистични – наведете какви резултати реално може да се постигнат, со оглед на расположливите ресурси.
- Поврзани со времето – наведете кога може да се постигнат резултатите.

⁵ Корисен ресурс за спроведување на проценката е обезбеден од страна на „Gender in the Criminal Justice System Assessment Tool“ part of the UNODC Criminal Justice Assessment Toolkit

⁶ Испораката на услуги во сите неопходни услуги и активности треба да ги има следните клучни карактеристики:

- Достапност
- Пристапност
- Приспособливост
- Соодветност
- Приоритетна безбедност
- Информирана согласност и доверливост
- Ефективна комуникација и учество на засегнатите страни во дизајнирањето, спроведувањето и оценувањето на услугите
- Собирање податоци и управување со информации
- Поврзување со други сектори и институции преку координација

3. РАЗВИВАЊЕ И ДЕФИНИРАЊЕ НА ТРОШОЦИТЕ ЗА ПЛАНОТ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

А. Разбирање на факторот на имплементација

Развивањето, дефинирањето на трошоците на чинење и реализацијата на планот за имплементација е во суштината на процесот на имплементација. Резултатот треба да биде достапност на доволно неопходни услуги што спроведуваат добри практики како одговор на потребите на жените и девојките жртви на насилство.

Б. Препорачани стратегии

1. Дефинирање на јасни цели и задачи.
2. Јасно идентификување на задачите, временската рамка, улогите и одговорностите.
3. Креирање процес за решавање спорови помеѓу координативните ентитети.
4. Идентификување на барањата за финансирање, изворите на финансирање и за начинот на аплицирање за финансирање.
5. Идентификување на потребната инфраструктура и на кој начин да се добие.

6. Идентификување човечки ресурси, вклучувајќи и неопходна обука за давателите на услуги и на кој начин да се обезбедат и/или да се обучат потребни даватели.
7. Давање приоритет на испораката на услуги што се базира врз докази за потребите на заедницата.
8. Подготовка на детален план за имплементација врз основа на елементи воспоставени во соодветните сектори.
9. Соодветно дисеминирање на планот за имплементација до давателите на услуги, како и други чинители.
10. Достапност на техничката помош и ресурси на давателите на услуги за остварување на планот за имплементација.
11. Промовирање на координацијата меѓу давателите на услуги.
12. Подигнување на јавната свест за достапноста на неопходните услуги и начинот за пристап до нив.

4. СЛЕДЕЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА

А. Разбирање на факторот на имплементација

Следењето и евалуацијата се неопходни за да се обезбеди одговорност, а се од суштинско значење за одредување на предностите и недостатоците на услугите што се обезбедуваат и за идентификување на јазови и потребните промени. Следењето и евалуацијата обезбедуваат информации за оправдување на барањата за финансирање и за застапување за подобри закони и поефикасна имплементација на законите и политиките во врска со насилството врз жените и девојките. Прибирањето податоци и изготвувањето извештаи е важно и за квалитативните и за квантитативните податоци, но и за обезбедувањето правилно толкување на

податоците. На пример, зголеменото пријавување семејно насилство не мора да укажува на зголемување на семејното насилство, но тоа може да биде резултат на поголема подготвеност на жртвите да го пријават насилството.

Б. Препорачани стратегии

Поставете реални краткорочни, среднорочни и долгорочни цели.

2. Идентификувајте надзорни механизми – внатрешни, надворешни и оперативни механизми за поплаки.
3. Користете квалитативни и квантитативни показатели за ефективност:

- а. Број на информации/настани за застапување, со цел споделување информации за упатствата и алатките за неопходните услуги;
  - б. Број на посети/барања на информативната веб-страница/содржини развиени во рамките на програмата;
  - в. Конкретни договори меѓу тела што се достапни за соработка;
  - г. Број на модули за обука и наставни програми, развиени или приспособени во согласност со глобалните упатства за градење на капацитетите на давателите на услуги;
  - д. Број на обуки и курсеви за градење капацитети, со цел да се одговори на упатствата и алатките за неопходните услуги и имплементирање на нивните суштински елементи.
- 4. Вклучете основни податоци во мерните системи.
  - 5. Воспоставете систем за мерење на постигнатите цели, исходи и резултати.
  - 6. Организирајте следење од страна на независно тело и/или од претставници на граѓанското општество.
  - 7. Следете ги исходите од услугите што се обезбедуваат и оние услуги што не се обезбедени.
  - 8. Анализирајте ги и дистрибуирајте ги податоците од следењето – овозможете достапност на податоците и анализите.
  - 9. Изготвувајте извештаи со расчленети податоци, истовремено обезбедувајќи ја нивната доверливост.

5. ПРЕГЛЕД НА ЦИКЛУСОТ И ПРИСПОСОБУВАЊЕ НА ПЛАНОТ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

А. Разбирање на факторот на имплементација

Потребен е континуиран процес за учење низ искуство, преиспитување и ревидирање на начинот на кој се испорачуваат услугите врз основа на тие научени лекции. Ефикасното задоволување на потребите на жртвите/ лицата кои преживеале насилство зависи од способноста на давателите на услуги да се подобрат врз основа на знаење стекнато од сопствените искуства и од знаењата и искуствата на другите даватели на услуги.

Б. Препорачани стратегии

1. Користете ги резултатите од следењето и евалуацијата за да дефинирате препораки за подобрување.
2. Спроведување препораки.
3. Вклучете ги препораките од жртвите/ лицата кои преживеале насилство и/или нивните застапници во барања за промени и подобрувања во испораката на услуги.
4. Спроведување континуирана обука за даватели на услуги за новитетите и добрите практики во испораката на услуги.

ПРИЛОЗИ: ПРИДРУЖНИ АЛАТКИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Треба да имате предвид дека нивото на детали во секторските листи за проверка (контролни листи) варира во зависност од достапноста на конкретните секторски алатки. За здравствениот сектор, примарната алатка за имплементација е прирачникот на СЗО: „Јакнење на здравствените системи за жените изложени на интимно партнерско насилство или сексуално насилство: Прирачник за здравствени менаџери“ (“Strengthening health systems for women subjected to intimate partner violence or sexual violence: A health managers manual”) и затоа контролната листа се базира врз структурата на овој прирачник. За секторот правда и полиција, кривичното право е во фокусот на „Планот за акција: План за имплементација за кривичните системи за спречување и одговор на насилството врз жените“ (“Blueprint for Action: An Implementation Plan for Criminal Justice Systems to Prevent and Respond to Violence against Women”), развиен од УНОДЦ, а истовремено вклучени се дополнителни информации за системите од граѓанското, семејното и управното право. Не постои конкретна глобална алатка што се фокусира исклучиво на Секторот за социјални услуги; поради оваа причина, оваа листа за проверка содржи повеќе детали од претходните две листи за проверка.

ПРИЛОГ 1:

КОНТРОЛНА ЛИСТА ЗА ЗДРАВСТВЕНИОТ СЕКТОР

Подолу се прикажани чекорите за активностите на здравствениот систем за конципирање, планирање, следење и евалуација на насилството врз жените. Деталите за тоа на кој начин да се спроведе секој од овие чекори се разработени во прирачникот на СЗО со наслов: „Јакнење на здравствените системи за жените изложени на интимно партнерско насилство или

сексуално насилство: Прирачник за здравствени менаџери“ („Strengthening health systems for women subjected to intimate partner violence or sexual violence: A health managers manual”). За здравствената компонента на пакетот неопходни услуги, овој прирачник ќе служи како водич за имплементација.

Чекори за имплементација	Што треба да се земе предвид
1. Застапување, анализа на состојби и планирање	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Направете проценка на политичката подготвеност на здравствениот систем ✓ Изградете политичка волја ✓ Спроведете анализа на ситуацијата ✓ Развијте акциски план
2. Подобрување на испораката на услуги	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Направете проценка на подготвеноста на здравствениот систем за давање услуги ✓ Воспоставете протоколи или стандардни оперативни процедури за испорака на услуги ✓ Идентификувајте соодветни модели на грижа за испорака на услуги ✓ Воспоставете координација и упатување во рамките на здравствениот систем ✓ Поставете протоколи или стандардни оперативни процедури во практиката
3. Зајакнување на капацитетите на вработените во здравството	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Одредете ги потребните здравствени работници ✓ Обучете ги вработените во здравствените установи ✓ Нудете менторство и надзор како поддршка во работењето
4. Зајакнување на инфраструктурата и достапноста на медицински производи	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Опремете ги здравствени установи за да пружат соодветен одговор ✓ Обезбедете ги потребните медицински производи
5. Политики, управување и одговорност	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Преглед, спроведување и застапување за унапредување на правните рамки ✓ Преглед и зајакнување на политичките рамки ✓ Воспоставете структура на управување ✓ Спроведете мерки за одговорност ✓ Промовирајте ја родовата рамноправност во здравствениот работен простор
6. Буџет и финансирање	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Одредете ги суштинските елементи на Пакетот неопходни услуги ✓ Распределете буџетски средства ✓ Проценете ги трошоците за испорака на услуги ✓ Намалете ги финансиските бариери за пристап
7. Мултисекторска координација и ангажирање на заедницата	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Зајакнете го ангажирањето на здравствениот сектор во мултисекторските координативни механизми ✓ Воспоставете координација и упатување помеѓу здравствените и другите секторски услуги ✓ Вклучете се во заедницата
8. Информации, следење и евалуација	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Користете податоци за застапување и планирање ✓ Спроведете следење на програмата ✓ Спроведете евалуација ✓ Користете ги информациите за да ги подобрите услугите
9. Подготовка за надградување	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Конципирајте го и планирајте го надградувањето на одговорот на здравствениот систем кон насилството врз жените

ПРИЛОГ 2:

КОНТРОЛНА ЛИСТА ЗА ПРАШАЊАТА ОД ПРОЦЕСОТ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ЗА СЕКТОРОТ ПРАВДА И ПОЛИЦИЈА

Чекори за имплементација	Што треба да се земе предвид за неопходните правосудни и полициски услуги
1. Определување на субјектот одговорен за имплементација	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Идентификувајте ги релевантните засегнати страни во правосудството и полицијата за да бидат вклучени во националните и локалните мултисекторски тела за имплементирање. ✓ Воспоставете или зајакнете го координативното тело за имплементација на правосудниот сектор. ✓ Воспоставете или зајакнете ги институционалните тела за имплементација во полицијата и правосудниот сектор за надгледување на институционалната специфична имплементација. ✓ Земете активно учество во координираниот одговор на насилството врз жените и девојките, вклучувајќи ги засегнатите страни од социјалните служби, правосудниот сектор и полицијата, застапниците на жртвите/лицата кои преживеале насилство, образовниот сектор и други. ✓ За сите горенаведени работи треба да осигурите дека жртвите/лицата кои преживеале насилство имаат клучна улога. ✓ Да се воспостави заедничко разбирање за насилството, причините за појава на насилството и целите на услугите. Треба да осигурате мерки за идентификација и соодветна реакција при обиди за обвинување на жртвата.
2. Спроведување процена	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Консултирајте се со релевантните чинители во правосудниот сектор и полицијата, вклучително и со жртвите/лицата кои преживеале насилство, доколку е можно, следејќи ги етичките и безбедносните препораки. <p>Процена на тековните поволни фактори:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Да се утврди каква е правната рамка и да се идентификуваат недостатоците и потребните реформи на законите, со цел да се обезбеди сеопфатна правна рамка за ефикасна испорака на квалитетни неопходни правосудни и полициски услуги. <p>За дополнителни насоки, <i>погледнете Virtual Knowledge Centre on ERAW and the UN Women Legislation Handbook and UNODC Blueprint for Action</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Да се идентификуваат тековните заеднички политики, како и политиките и практиките на правосудниот сектор, за да се утврди дали постојат специфични политики за насилство врз жените за правосудниот сектор и полицијата, дали се поврзани со националната политика и акциските планови, и дали таквите политики се интегрирани во постојните правосудни и полициски услуги. Идентификувајте ги сите придружни процедури и протоколи. <p>За дополнителни насоки, <i>погледнете во прирачникот на UN Women, NAP Handbook and VKC on ERAW.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Идентификувајте ги постоечките ресурси и финансирање, и идентификувајте ги минимално потребните средства за функционирање на тие услуги. ✓ Идентификувајте ги тековните капацитети на работната сила и можностите за развој и обука. ✓ Идентификувајте ги постојните механизми за управување, надзор и одговорност. ✓ Идентификувајте ја сегашната способност на правосудниот сектор и полицијата да ја следат и да ја оценуваат испораката на услуги. <p>Мапирајте ги постојните неопходни правосудни и полициски услуги, во однос на достапноста, пристапноста, реактивноста, приспособливоста, соодветноста, анализирајте го квалитетот и идентификувајте ги јазовите кои постојат.</p> <p><i>За дополнителни информации за спроведување родови проценки во системот на кривично право, погледнете ја алатката за родова проценка на УНОДЦ, Gender Assessment Tool. Види VKC on ERAW, за спроведување проценка на правосудниот систем.</i></p>

3. Развивање и дефинирање на трошоците за планот за имплементација

- ✓ Да се прецизираат конкретни цели и задачи за правосудниот сектор и полицијата, нагласувајќи ја безбедноста на жртвите/ лицата кои преживеале насилство, како и отчетноста на прекршителите.

Да се разгледаат посебни прашања од **законодавната и политичка рамка**, што можат да придонесат за позитивно поволно опкружување за испорака на неопходни правосудни и полициски услуги:

- ✓ Сеопфатна кривична правна и политичка рамка, како што е наведено во Планот за акција (*Blueprint for Action*) и *Ажурираните Модел – стратегии* (*The Updated Model Strategies*) на УНОДЦ.
- ✓ Граѓански, семејни и управни законски рамки, кои обезбедуваат ефикасна превенција, заштита, пресуди и обезбедување правни лекови во согласност со меѓународните стандарди.
- ✓ Одлуките во граѓанското право што се носат во бракоразводни парници, одлуките за старателство над деца и одлуките во други постапки од семејното право, за случаи кои вклучуваат семејно насилство, соодветно ги штитат жртвите и интересите на децата, да се дополнат и да бидат во согласност со одговорот на кривичната правда.
- ✓ Достапност на итни *ex parte* наредби за граѓанско-правна заштита (т.е. наредби што можат да се издаваат единствено врз основа на изјавата на жртвата/лицата кои преживеале насилство, со тоа што сторителот има право на последователно доказно сослушување).
- ✓ Да се обезбеди дека законските одредби што се однесуваат на традиционалните или неформалните процеси на помирување не ги дискриминираат жените и не ја зголемуваат нивната ранливост.

За дополнителни упатства за законодавни и политички рамки во граѓанското, семејното и управното право, види во Прирачникот за законодавство на UN Women (Legislative Handbook), Прирачникот за НАП (NAP Handbook) на UN Women и Центарот за виртуелно знаење за спречување на насилството врз жените (Virtual Knowledge Centre on EVAW).

Посебни **инфраструктурни прашања** што можат да придонесат за позитивно поволно опкружување за испорака на правосудни и полициски услуги:

- ✓ За контролна листа за институционалната структура во рамките на кривичната правда, погледнете го Упатството за акција на *UNODC (Blueprint for Action)*.
- ✓ За инфраструктурите наменети за пристапност (физички, технички, финансиски, јазични) за сите жени, видете Упатство на *UN Women (WA2J Manual)*.
- ✓ Да се создадат инфраструктурни фактори за да се обезбедат соодветни капацитети за сите правосудни институции: вклучување безбедносни карактеристики (на пример, одделни простории за чекање во судовите); овозможување приватност и доверливост (на пример, безбедни шкафови за документи за евиденција); обезбедување соодветни ознаки; објектите да бидат на локации до кои се стигнува за еден ден (на пример, за жени што живеат во оддалечени и рурални средини), зголемување на достапноста на технологијата, како што се телефони, факс или интернет-технологија за да се овозможи жените лесно да учествуваат во различни фази од правниот процес и да добијат налози за заштита; развивање мрежа на центри за испорака на услуги; и создавање мобилни/патувачки граѓански и семејни судови.
- ✓ Инфраструктура што им овозможува на давателите на правосудни услуги да ги исполнат медицинските и психосоцијалните потреби на жртвите/ лицата кои преживеале насилство, како што се возила за обезбедување транспорт во болница, форензички преглед или засолниште.
- ✓ Инфраструктура што ќе вклучува мултидисциплинарен и меѓуинституционален пристап (на пр. едношалтерски центри).

продолжува од претходната страница

За дискусија за елементите на специјализираните судови за насилство врз жените, погледнете во Центарот за виртуелни знаења за спречување на насилството врз жените (*Virtual Knowledge Centre on EVAW*), кој има упатства и добри практики за создавање суд за семејно насилство. Исто така, погледнете во Извештајот на Министерството за правда и уставен развој на Јужна Африка за повторно воспоставување судови за сексуален престап.

За дискусија за различните модули за испорака за едношалтерски центри, погледнете во Центарот за виртуелни знаења за спречување на насилството врз жените (*Virtual Knowledge Centre on EVAW*), кој вклучува препораки на Советот на Европа за минимални услуги во болнички центри за сексуални напади, како и преглед и евалуација на центрите што нудат услуги од едно место/едношалтерски центри во Кенија и Замбија.

Конкретни прашања **во врска со човечки ресурси**, вклучувајќи обука и капацитети на вработените, кои можат да придонесат за позитивно повољно опкружување за обезбедување правосудни и полициски услуги:

- ✓ За повеќе информации во врска со човечките ресурси и промоција на ефективна обука за давателите на услуги во областа на кривичната правда, погледнете го Упатството за акција на *UNODC (Blueprint for Action)*.
- ✓ Да се обезбеди обука на давателите на правосудни услуги во врска со женските права; динамика на насилството врз жените; ефективна заштита и разрешување на овие случаи; и да се зголеми нивната способност да управуваат со појавата на насилство врз жените на начин што ќе ја минимизира можноста за повторна виктимизација на жртвата/лицето кое преживеало насилство (како да постапуваат на начин што не е осудувачки, со кој ќе покажат емпатија и поддршка).
- ✓ Разгледајте ја можноста за спроведување интердисциплинарна обука, онаму каде што е можно, и развивање обука во тесна соработка со групите за женски права и граѓанско општество.
- ✓ Достапност (физичка, техничка, финансиска, јазична) на давателите на правосудни услуги, вклучувајќи обезбедување персонал во правосудните институции во руралните и оддалечените области преку специјалисти во хабови и ротирачки персонал.
- ✓ Разгледајте ја можноста за формирање мултидисциплинарни тимови.
- ✓ Да се развие или да се зголеми употребата на параправници за зголемување на правната помош за жртвите/лицата кои преживеале насилство.
- ✓ Промовирање критична маса на женски даватели на правосудни услуги, вклучително и жени даватели на услуги на позиции за донесување одлуки.

За понатамошни насоки, видете Центар за виртуелно знаење за спречување на насилството врз жените (Virtual Knowledge Centre on EVAW).

Конкретни прашања **за управување со испораката на услуги**, кои можат да придонесат за позитивно повољно опкружување за испорака на неопходните правосудни и полициски услуги:

- ✓ За спецификите за управување со предметите во системите за кривична правда, погледнете го *Упатството за акција на UNODC (Blueprint for Action)*.
- ✓ Поедноставени форми, како на пример, за барања за итни мерки за заштита; развод и старателство над деца, правна помош, државни фондови за компензација.
- ✓ Капацитет за чување евиденција заради следење на предметите (да се осигури приоритизација и брзо следење), како на пример, користење единствен идентификациски број на предметот во целокупниот синцир во судската постапка, како и обезбедување комуникација помеѓу повеќе правни процеси (на пример, меѓу предмет од семејно право и кривичен предмет).

За дополнителни насоки, видете Центар за виртуелно знаење за спречување на насилството врз жените (Virtual Knowledge Centre on EVAW).

<p style="text-align: center;">→</p> <p>продолжува од претходната страница</p>	<p>Дополнително на горенаведените финансиски импликации, треба да се разгледаат и други фактори во врска со трошоците, при подготовка на планот за имплементација:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Трошоци поврзани со зголемување на способноста на жртвите да патуваат и да пристапуваат до неопходните правосудни и полициски услуги (патување, додаток за храна, хотел, додаток за детска нега). ✓ Ослободување од плаќање такси или намалувања за семејни, граѓански и административни постапки. ✓ Обука на судски службеници за да им помогнат на жените кои не се застапувани при поднесувањето барања. <p><i>За дополнителни насоки, видете Центар за виртуелно знаење за спречување на насилство врз жените (Virtual Knowledge Centre on EVAW).</i></p>
<p>4. Следење и евалуација на имплементацијата</p>	<p>Предлози за механизми за надзор:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Да се интегрира надзорот врз одговорот на правосудниот сектор кон насилството врз жените во постојните, надворешни и внатрешни, заеднички и секторски надзорни механизми. ✓ Унапредување на соработката со групите на граѓанското општество за да работат како набљудувачи на одговорот на правосудниот сектор. <p>Предлози за механизми за следење:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Интегрирање на следењето на предметите на насилство врз жените во постојните механизми за собирање податоци, како што се кривичните административни податоци. ✓ Секоја правосудна институција да интегрира мерки во постојните постапки за собирање, чување и пренесување податоци, за обезбедување доверливост и почитување на приватноста на жртвите/ лицата кои преживеале насилство, сторителите и другите вклучени лица. ✓ Јакнење на врските помеѓу правосудните тела од аспект на следење на предметите на насилство врз жените во текот на целиот судски процес. ✓ Зајакнување на постојното тело за следење, со цел вклучување родово набљудување или да се даде мандат на национално тело, како што е канцеларијата на родов народен правобранител, за следење и известување во врска со испорачувањето на правосудните и полициски услуги. ✓ Обуки за жртвите/лицата кои преживеале насилство и други жени, за следење на механизмите на правосудниот сектор. ✓ Да се дозволи независно следење од страна на невладините организации, вклучувајќи преглед на предмети, како дополнување на присуството во судницата. ✓ Следењето и евалуацијата на иницијативите во правосудниот сектор да се спроведуваат на национално и на локално ниво. Да се процени степенот на усогласеност на владите и давателите на правосудни услуги при спроведувањето на принципот на должно внимание со цел спречување, заштита и казнување на насилство врз жените. <p><i>За насоки, видете Центар за виртуелно знаење за спречување на насилството врз жените (Virtual Knowledge Centre on EVAW).</i></p> <p>Предлози за квалитативни и квантитативни податоци според пол:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Дали жените ги знаат своите законски права; дали мажите се свесни за законот (кривични дела и казни) и дали давателите на услуги се свесни за своите законски обврски за спречување и одговор на насилството врз жените. ✓ Податоци за влијанието на конкретните интервенции на полицијата и правосудството и нивното работење. ✓ Истражувања на населението (на пример, анкети за криминал/виктимизација или насилство врз жените) и административни податоци од полицијата, обвинителските служби, судовите и поправните институции.

<p>→</p> <p>продолжува од претходната страница</p>	<p>За насоки, видете го Упатството за акција на UNODC (<i>Blueprint for Action</i>); Меѓународната класификација на криминалот за статистички цели (<i>The International Classification of Crime for Statistical Purposes</i>) достапна на: https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/statistics/iccs.html; Прирачникот за анкети за вктимизација (<i>The Manual on Victimization Surveys</i>) достапен на: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/Manual_on_Victimization_surveys_2009_web.pdf и Прирачникот за статистички системи за кривично право (<i>The Manual on Criminal Justice Statistics Systems</i>) достапен на: https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesF/SeriesF_89E.pdf</p> <p>✓ Евалуацијата на иницијативите на полицијата и правосудството може да вклучи проценка на степенот на пријавување, бројност на предмети, стапки на пресуди, перцепција на жените за квалитетот на дадените услуги и дали се исполнети нивните потреби, бариери за пристап, и знаење, ставови и практики на полицијата и другите даватели на правосудни услуги во врска со родот и насилството врз жените.</p> <p>За упатства, видете го Центарот за виртуелни знаења за спречување на насилството врз жените (<i>Virtual Knowledge Centre on EVAW</i>) кој има поврзаност со Рамката за национална отчетност на УНИФЕМ за ставање крај на насилството врз жените и девојките: контролна листа од 10 точки (<i>National Accountability Framework to End Violence against Women and Girls: 10 point Checklist</i>).</p>
<p>5. Циклус на ревизија и приспособување на планот за имплементација</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Идентификувајте ги бариерите/пречките за правосудните и полициски услуги и научените лекции од следењето и евалуацијата. • Придонес од релевантните засегнати страни, како што се обучените сензибилизирани даватели на правосудни и полициски услуги, како и од жртвите/лицата кои преживеале насилство. • Вклучете добри практики и научени лекции при вршење промени во испораката на правосудни и полициски услуги.

ДОСТАПНИ ИЗБОРИ::

Updated Model Strategies United Nations Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice, G.A. res 65/228, annex, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Model_Strategies_and_Practical_Measures_on_the_Elimination_of_Violence_against_Women_in_the_Field_of_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice.pdf

UNODC Blueprint for Action UNODC (2014) Strengthening Crime Prevention and Criminal Justice Response to Violence against Women, including the UNODC Blueprint for Action: an Implementation Plan for Criminal Justice Systems to Prevent and Respond to Violence against Women, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Strengthening_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_Responses_to_Violence_against_Women.pdf

UNODC Prosecution Handbook UNODC (2014) Handbook on effective prosecution responses to violence against women and girls, http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Handbook_on_effective_prosecution_responses_to_violence_against_women_and_girls.pdf

UNODC Police Handbook UNODC (2010) Handbook and Training Curriculum on effective police responses to violence against women, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Handbook_on_Effective_police_responses_to_violence_against_women_English.pdf and https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Training_Curriculum_on_Effective_Police_Responses_to_Violence_against_Women.pdf

UNODC Gender Assessment Tool UNODC (2010) Gender in the Criminal Justice Assessment Tool, <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/E-book.pdf>

UNOHCHR Judicial Stereotyping UNOHCHR (2014) Eliminating judicial stereotyping: equal access to justice for women in gender-based violence cases, http://cedaw-in-action.org/en/wp-content/uploads/2016/04/judicial_stereotyping2014.pdf

UN Women Legislative Handbook UN Women (2011) Handbook for Legislation on Violence against Women, <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf>

UN Women NAP Handbook UN Women (2012) Handbook for National Action Plans on Violence against Women, <http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2012/7HandbookNationalActionPlansOnVAW-en%20pdf.pdf>

UN Women WA2J Manual UN Women, A Practitioner's Manual on Women's Access to Justice Programming (UN Women, forthcoming)

Virtual Knowledge Centre on EAW UN Women, the various modules and information in the Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, <http://www.endvawnow.org/>

ПРИЛОГ 3:

КОНТРОЛНА ЛИСТА: РЕЛЕВАНТНИ ПРАШАЊА ВО ПРОЦЕСОТ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА, СПЕЦИФИЧНИ ЗА СЕКТОРОТ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ

Чекори за имплементација	Што треба да се земе предвид за осигурување ефективна имплементација во рамки на секторот за социјални услуги
1. Идентификување на субјектот одговорен за имплементација	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Идентификувајте кои релевантни засегнати страни од секторот за социјални услуги ќе бидат вклучени во националното мултисекторско тело за спроведување, вклучувајќи ги министерствата одговорни за социјални услуги, субјекти што обезбедуваат социјални услуги, образовни институции што ги обучуваат давателите на социјални услуги, невладини организации за женски права и верски организации што обезбедуваат поддршка за поединци и семејства. ✓ Воспоставете или зајакнете ја постојната координација меѓу давателите на социјални услуги. ✓ Активно учествувајте во координиран одговор на насилство врз жените и девојките, вклучувајќи ги засегнатите страни од социјалните служби, здравството, полицијата и правосудството, застапниците на жртвите/лицата кои преживеале насилство, образовниот сектор и други. ✓ Во дејствувањето на сите горенаведени, осигурете дека жртвите/лицата кои преживеале насилство имаат клучна улога. ✓ Воспоставете заедничко разбирање за насилството, причините за појава и зошто се потребни услуги. Да се вложат напори за идентификување и справување со ситуациите кога се обвинува жртвата.
2. Спроведување процена	<p>Консултирајте се со релевантните чинители во рамки на секторот за социјални услуги, како што се:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Организации со посебна одговорност за спроведување на неопходните услуги, вклучувајќи ги и министерствата одговорни за социјални услуги; даватели на социјални услуги; организации на граѓанското општество; академици; организации што застапуваат жртви/лица кои преживеале насилство. ✓ Клучни засегнати страни и актери одговорни за развој на политики и протоколи, вклучени во координација и вклучени во обезбедувањето услуги; како и членовите на заедницата, лидерите на заедницата и женските организации. ✓ Други заинтересирани страни кои имаат улога или интерес за одговорот на насилството врз жените и девојките. <p>Процена на тековните фактори што придонесуваат за спроведувањето:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Идентификувајте ги постојните законски рамки за промовирање на заштитата на жените и поддршката на реализирањето безбедни, ефективни и етички социјални услуги и дефинирајте каде има недостатоци. ✓ Идентификувајте ги постојните политики и практики, дали постои специфична политика која се однесува на социјалните услуги за спречување на насилството врз жените и дали е поврзана со националната политика и проценете на кој начин политиките во врска со социјалните услуги за жените жртви на насилство се интегрираат во постојните социјални услуги. Идентификувајте ги постојните планови за социјални услуги, протоколи или други водечки рамки. Кое е нивото на имплементација на политиките, плановите и протоколите, вклучувајќи ги и недостатоците и тесните грла, како и бариерите за пристап на супгрупите. ✓ Идентификувајте ги постојните ресурси и финансирање и минималните средства за функционирање на тие услуги (на пример, буџети за социјални услуги, инфраструктура и локации). Колку се достапни производите/стоките и технологиите што овозможуваат доверливост, приватност и безбедност? Доколку не се идентификувани минималните средства, консултирајте се со организации што моментално обезбедуваат услуги и нивните донатори, во врска со реалните трошоци за обезбедување на овие услуги и доколку се потребни повеќе средства.

продолжува од претходната страница

- ✓ Идентификувајте ги тековните **капацитети на работната сила** и пристапите за развој и обука. Во секторот за социјални услуги, ова вклучува: почетна обука, континуирано образование и обука во текот на работењето; меѓусекторско градење тим; и надзор и менторство на работната сила во социјалните служби.
  - ✓ Идентификувајте ги воспоставените механизми за **управување, надзор и одговорност**. Дали постои механизам за институционална координација на национално или на локално ниво, како функционира, кои учесници се вклучени и кој не учествува во тоа, а треба да учествува. Идентификувајте групи што се повеќе ранливи на насилство и побарајте начини како да се вклучат претставници од тие групи (на пример, лица со посебни потреби). Идентификувајте процеси што ќе осигурат отчетност на организациите и институциите за она што го работат.
  - ✓ Идентификувајте го тековниот капацитет на секторот социјални услуги за **следење и евалуација** на испораката на услуги. Дали постојат информатички системи? Дали постои можност за повратни информации и оцена од клиентот и други методи за следење на квалитетот на услугите?
- Мапирање на постојните неопходни социјални услуги во однос на достапноста, пристапноста, реактивноста, приспособливоста, соодветноста; да се анализира квалитетот и да се идентификуваат недостатоците:
- ✓ Кои социјални услуги постојат за жртвите/лицата кои преживеале насилство?
  - ✓ Кои субјекти ги обезбедуваат услугите (влада, невладини организации, други)?
  - ✓ Локации каде што се концентрирани услугите и каде што има недостатоци?
  - ✓ Како се финансираат услугите и кои се трошоците за жртвите/лицата кои преживеале насилство?
  - ✓ Нивото на квалитет и искуството на корисниците?
  - ✓ Кој им пристапува, а кој не?
  - ✓ Кои услуги се обезбедуваат во различни видови капацитети (на пример, кризните центри, центри за услуги на едно место, клиниките и болниците, засолништата, центрите за застапување на жените, верски храмови/верски групи)?
  - ✓ Дали тие капацитети обезбедуваат безбедност (на пример, чувари или полициско присуство) и доверливост (на пример, замена на името на жртвата/лицето кое преживеало насилство со број на клиентот или алијас), политики за доверливост (на пример, тајност на локацијата на институцијата)?

3. Развивање и дефинирање на трошоците на планот за имплементација

- Да се прецизираат конкретните цели и задачи за секторот за социјални услуги:
- ✓ Нагласете го принципот за обезбедување услуги, според кој во центарот се лицата кои преживеале насилство, препознавајќи го насилството врз жените како општествен проблем предизвикан од традиционалната нееднаквост помеѓу мажите и жените и машките напори за одржување моќ и контрола над жените. Иако злоупотребата на супстанции може да биде отежнувачки фактор, но ниту тоа, ниту брачното неверство или одлуката на жената да не ги исполнува традиционалните родови улоги не предизвикуваат насилство. Пристапот што е фокусиран на лицата кои преживеале насилство препознава дека жртвата не е виновна за насилството.
- Посебни прашања од **законодавството и политичката рамка** што можат да придонесат за позитивно поволно окружување за испораката на неопходни социјални услуги:
- ✓ Закони и/или политики што јасно идентификуваат широк спектар социјални услуги што се однесуваат на физичките, менталните, економските, социјалните и психолошките последици од различни видови насилство и обврската на давателите на социјални услуги да нудат сеопфатни услуги за жртвите/лицата кои преживеале насилство, кои ги препознаваат правата на жртвите/лицата кои преживеале насилство и промовираат безбедност и помош, ја зачувуваат доверливоста и бараат да се спречи повторна виктимизација.

продолжува од претходната страница

- ✓ Законодавството не треба да го направи задолжително пријавувањето на случаите на возрасна жртва/лице кое преживеало насилство и треба да забрани откривање информации за конкретни случаи на владини тела/служби, без целосна согласност на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
  - ✓ Законодавството треба да обезбеди конкретно тело/служба или тела/служби одговорни за услугите за жртви/лицата кои преживеале насилство и јасно да ги предвиди нивните одговорности; координација на надлежностите, имплементација и посебни механизми за финансирање, со цел да се осигури воспоставување, следење и евалуација на тие услуги, а резултатите од ова следење да се споделат и да се користат за подобрување на испораката на услуги.
  - ✓ Законските одредби треба да вклучуваат воспоставување специјализирани и мултидисциплинарни единици или пристапи (на пример, специјализираните полициски единици за семејно насилство да имаат надлежност за упатувања кон социјални услуги); да наложат обука и воспоставување надзорен механизам.
  - ✓ Политиките може да се фокусираат на тоа на кој начин да се интегрира насилството врз жените во различни видови социјални услуги и програмирање, како што се унапредување на животот, развој на земјоделството, бизнисот, образованието.
  - ✓ Политики што се однесуваат на системски пристап во установи за социјални услуги, вклучувајќи и како да се добијат лични информации што овозможуваат приватност и доверливост; како да се избегне повторлива виктимизација, преку барање жртвите/лицата кои преживеале насилство да ги повторуваат своите приказни; да се воспостават протоколи за тоа кога и каде давателите на социјални услуги можат да разговараат за лични информации за клиентите.
  - ✓ Протоколите и упатствата го стандардизираат квалитетот на услугите и обезбедуваат јасни процедури за давателите на социјални услуги. На пример, обезбедените видови поддршка, должината на времето во кое жртвата/лицето кое преживеало насилство може да пристапи до услуги, честота на сесиите за советување, поддршка обезбедена по приемот на услуга, обука на работниците.
- Посебни **прашања од аспект на инфраструктурата** и снабдувањето, што можат да придонесат за позитивно поволно окружување за испорака на суштински социјални услуги:
- ✓ Инфраструктури што обезбедуваат достапност (физичка, техничка, финансиска, јазична) за сите жени жртви на насилство, со посебно внимание за жените во оддалечените и руралните средини и жените од маргинализирани групи, како што се жените со посебни потреби и жените со ментални здравствени проблеми.
  - ✓ Опрема и потрошен материјал неопходни за сеопфатни услуги, препознавајќи ги различните потреби на различни услуги.
  - ✓ Инфраструктури што ги имаат предвид безбедноста, приватноста, доверливоста и достоинството, како на пример, простории за консултации каде што жртвите/лицата кои преживеале насилство не можат да бидат слушнати однадвор; приватни чекалници за да се избегне размена на информации во јавни простории, како што е просторот за прием; и безбедни шкафови за чување евиденција/шкафови со заклучување за чување на досието на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
  - ✓ Инфраструктура што ја минимизира секундарната виктимизација, како што се ситуации кога од жртвите/лицата кои преживеале насилство се бара во повеќе наврати да прераскажуваат што им се случило.
  - ✓ Инфраструктура што може да ги задоволи мултидисциплинарните и меѓуинституционалните пристапи (на пр. болнички центри каде што може од едно место да ги добијат сите услуги што им се потребни).

продолжува од претходната страница

- Прашања од аспект на **човечките ресурси**, вклучувајќи обуки и капацитет на работна сила, што може да придонесе за позитивно поволно окружување за испорака на неопходни социјални услуги:
- ✓ Користење системски пристап што се фокусира на развој на ресурси и вештини во целата организација на социјалните услуги, преку обезбедување обука за сите даватели на социјални услуги, како и за специјализираниот персонал кој обезбедува директни услуги за жртвите/ лицата кои преживеале насилство.
  - ✓ Користење интегриран пристап, со цел обука на постојните даватели на социјални услуги, за следење на појавата на насилство врз жените, обезбедување советување, таму каде што е можно, и упатување во други служби.
  - ✓ Достапност на давателите на социјални услуги, кои имаат капацитет да испорачуваат квалитетни психосоцијални и други услуги за поддршка на жени жртви на насилство.
  - ✓ Пристапност (физичка, техничка, финансиска, јазична) до давателите на социјални услуги, вклучително и можност да се пристапни 24 часа/365 дена во текот на годината и обезбедување персонал во руралните и оддалечените области преку специјалисти во хабови и преку ротирачки персонал.
  - ✓ Подготвеноста на давателите на социјални услуги за одговор кој вклучува обезбедување капацитет на персоналот за спроведување процена за безбедноста и опасностите.
  - ✓ Да се разгледа можноста за формирање специјализирани/специјално назначени даватели на социјални услуги. Изборот да се направи врз основа на нивното искуство, интерес, вештини, ставови и нивото на сензибилизација. Треба да ги препознаете квалификациите на специјалистите и тие да добијат соодветен надоместок за нивната работа.
  - ✓ Да се разгледа можноста за мултидисциплинарни тимови, вклучително помеѓу различни типови социјални услуги и во различни сектори, како што се вклучување даватели на социјални услуги во здравствената заштита или во полицискиот одговор на насилството.
  - ✓ Обука на даватели на социјални услуги за: динамиката на насилството врз жените; релевантните закони што се однесуваат на нивната работа, вклучувајќи ја дефиницијата за кривично дело; докази во кривичната постапка; како се пријавува насилство; дали и на кој начин можат жените да добијат мерки за заштита; обврски на давателите на социјални услуги во случаи каде што жртвите се девојки. Покрај тоа, обуката треба да се фокусира на знаења, однесување и вештини што ќе го имаат предвид родовиот аспект и што се фокусирани на жените, како што се прашањата за насилство, грижа за жените да пријавуваат насилство и нивно упатување на специјализирани услуги.
  - ✓ Да се размисли за можноста за спроведување интердисциплинарна обука, онаму каде што тоа е можно, и развивање обуки преку соработка помеѓу релевантните чинители, особено социјалните служби и здравствените работници, претставниците на полицијата и правосудниот систем и невладините организации за женски права.
  - ✓ Онаму каде што е можно, да се зголеми бројот на жени даватели на социјални услуги во рамките на персоналот за да им се овозможи на лицата кои преживеале насилство да имаат пристап до даватели на услуги од ист пол.
- Специфични прашања од аспект на управување со испораката на услугите**, што можат да придонесат за позитивно поволно окружување за испорака на неопходни социјални услуги:
- ✓ Во упатствата на службите за социјални услуги да се интегрираат конкретни одговори за жените жртви на насилство.

продолжува од претходната страница

- ✓ Информациите во врска со предметите треба да се чуваат на безбедно место.
- ✓ Да се стандардизираат системите за документација и управување со насилството врз жените во сите служби за социјални услуги.
- ✓ Подобрување на процесите за упатување меѓу службите за социјални услуги. Во прилог на горенаведените финансиски импликации, при развивање план за имплементација, треба да се земат предвид и други **фактори од аспект на трошоци**.
- ✓ Сите социјални услуги за жени жртви на насилство треба да бидат бесплатни.
- ✓ Трошоци за транспорт за добивање социјални услуги и други услуги што не се лесно достапни за жртвите/лицата кои преживеале насилство.

4. Следење и евалуација на имплементацијата

- Предлози за **надзорни механизми**:
  - ✓ Да се интегрира надзорот врз одговорот на социјалните служби кон насилството врз жените во постојните, надворешни и внатрешни, заеднички и секторски надзорни механизми.
  - ✓ Да се промовира соработката со невладините организации за правата на жените, кои имаат искуство во обезбедување социјални услуги за да вршат следење и евалуација на одговорот на секторот за социјални услуги.
- Предлози за **механизми за следење**:
  - ✓ Интегрирање на следењето на насилството врз жените во постојните системи за социјални услуги, преку стандардизирани евиденции и информациски системи. Ова мора да се направи имајќи ги предвид доверливоста и безбедноста на жртвите/лицата кои преживеале насилство.
  - ✓ Да се унапреди постојното тело за следење за да ја вклучи надлежноста за следење и известување во врска со испораката на социјални услуги за жени жртви на насилство.
  - ✓ Да се вклучат коментарите од клиентите и нивната оценка или друг тип пристапи за следење на квалитетот на услугите и дали тие прават промени во животот на жртвите/лицата кои преживеале насилство.
- Предлози за **квалитативни и квантитативни податоци**:
  - ✓ Процентот на појава на насилство врз жените дава основа и ги идентификува моделите на однесување во земјата и промените што се случуваат со текот на времето. Погледнете ги *Упатствата за основни показатели за насилство врз жените од Насоките на ООН за изготвување статистички податоци за насилството врз жените: статистички истражувања (Guidance on VAW Core Indicators from the UN Guidelines for producing statistics on violence against women: statistical surveys)*.
  - ✓ Квалитативни и/или квантитативни податоци за влијанието на конкретните интервенции во секторот за социјални услуги и ефикасноста на секторот социјални услуги.
  - ✓ Евалуацијата на иницијативите за социјални услуги може да ги вклучува следните показатели за системот на социјални услуги:
    - о Број на одделенија за социјални услуги што имаат документирано и усвоено протокол за клиничко водење жени/девојки кои преживеале насилство.
    - о Број на одделенија за социјални услуги што имаат спроведено процена за подготвеност за испорака на услуги за насилство врз жени и девојки.
    - о Број на одделенија за социјални услуги што имаат материјали за клиничко водење предмети од насилство врз жени и девојки.

продолжува од претходната страница

- o Број на одделенија за социјални услуги со најмалку еден давател на услуги обучен да се грижи и да ги упатува лицата кои преживеале насилство врз жени и девојки.
- o Број на даватели на социјални услуги обучени за управување и советување за женско генитално осакатување/сечење.
- o Процент на жени што биле прашани за физичко и сексуално насилство при нивната посета на одделението за социјални услуги
- o Процент на жени кои пријавиле физичко и/или сексуално насилство.
- o Број на клиенти кои добиваат услуги.
- o Видови на примени случаи.
- o Видови на случаите кои биле упатени и од каде?
- o Број на ноќевања во засолништа.
- o Број/видови услуги што ги добиле клиентите.
- o Број на контролни посети од клиенти кои се вратиле во заедницата.
- o Број на упатувања направени кон други услуги.
- o Број на лица со попреченост кои биле опслужени (ова може да се прошири и на бројот на луѓе од маргинализирани групи, на пример, домородните жени, жените од етничките малцински групи).
- ✓ Други податоци може да вклучуваат: перцепција на жените за квалитетот на обезбедените услуги и дали биле исполнети нивните потреби, бариери за пристап, и знаење, ставови и практики на давателите на социјални услуги во врска со родовата нееднаквост и насилството врз жените.
- ✓ Да се развие картичка за оценување, со цел проценка на рамномерноста на социјалните услуги, како поддршка за долгорочно следење.

Погледнете во *Упатството за развој на показателите за насилство врз жените и девојките: Збир на показатели за следење и оценување (Guidance on developing indicators from Violence against Women and Girls: A Compendium of Monitoring and Evaluation Indicators)*.

5. Циклус на ревизија и приспособување на планот за имплементација

- ✓ Идентификување бариери/пречки во однос на социјалните услуги и научени лекции од следењето и евалуацијата.
- ✓ Придонес од релевантни засегнати страни, како што се обучени даватели на социјални услуги, што се сензибилизирани за родовото прашање и за жртвите/ лицата кои преживеале насилство.
- ✓ Вклучете ги добрите практики и научените лекции за да направите позитивни промени во испораката на услугите.

ДОСТАПНИ ИЗВОРИ::

„UN Women, the various modules and information in the Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, <http://www.endvawnow.org/> and <http://www.endvawnow.org/en/modules/view/15-shelter.html>

Away From Violence: Guidelines for Setting Up and Running A Women’s Refuge, 2004, WAVE Co-ordination Office, Austrian Women’s Shelter Network, Vienna

Centre for Excellence for looked after children in Scotland, Moving Forward: Implementing the Guidelines for Alternative Care for Children 2012, http://www.unicef.org/protection/files/Moving_Forward_Implementing_the_Guidelines_English.pdf

Centre for Enquiry Into Health and Allied Themes (2012): Ethical Guidelines for Counselling Women Facing Domestic Violence. India.

Department of Social Development, Republic of South Africa (2008): ‘Shelters for Victims of Domestic Violence’ in Minimum Standards for Service Delivery in Victim Empowerment.

Establishing Gender-based Violence Standard Operating Procedures (SOPs) for multisectoral and inter-organisational prevention and response to gender-based violence in humanitarian settings, <http://gbvaor.net/wp-content/uploads/sites/3/2012/10/Establishing-Gender-based-Standard-Operating-Procedures-SOPs-for-Multi-sectoral-and-Interorganisational-Prevention-and-Response-to-Genderbased-Violence-in-Humanitarian-Settings-ENGLISH.doc>

Local Government Association, Women’s Aid et al. (UK): ‘Standards and Services’ in Vision for Services for Children and Young People Affected by Domestic Violence. (Pp. 13)

Example organizational policy: Women’s Health West, “Developing a gender equity and/or prevention of violence against women organisational policy A sample policy tool”, <http://pvawhub.whwest.org.au/wordpress/wp-content/uploads/2016/01/>

Gender-Equity-and-Preventing-Violence-Against-Women-Organisational-Policy-Tool.pdf

Council of Europe, “Combating violence against women: minimum standards for support services”, [http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolence-campaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolence-campaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf)

DFID, “Guidance Note 2: A Practical Guide on Community Programming on Violence against Women and Girls”, <https://static1.squarespace.com/static/536c4ee8e4b0b60bc6ca7c74/t/54ec6773e4b0440df7b25bc3/1424779123002/DFID+VAWG+Guidance+2.pdf>

Набилската програма има развиено голем број алатки, заедно со партнерите од граѓанското општество и Владата на Тимор-Лешти, но сè уште не се дадени онлајн. Тие вклучуваат:

1) Алатка за процена на управувањето со предметот – за да се оцени квалитетот на услугите што им се даваат на клиентите. Ова е листа за проверка што ја разгледува документацијата во предметот на клиентот и квалитетот на таа документација.

2) Алатка за реинтеграција – список што може да се користи за да се одлучи кога клиентот е подготвен да се врати во заедницата, неговата ситуација во заедницата и кога може да се затвори предметот. Оваа алатка ја вклучува и можноста за рангирање/оцена на состојбата на клиентот со текот на времето, за следење на промените. Алатката е создадена со цел да им помогне на социјалните работници да се фокусираат на важни прашања за следните посети на клиентот, да ги документираат своите забелешки и поддршка, да планираат понатамошна поддршка и потенцијално да можат да покажат промени во состојбата на клиентите со текот на времето.

3) Алатка за психосоцијален статус на клиентот – и алатка заснована врз набљудување што може да им помогне на работниците поблиску да ја согледаат и да ја документираат состојбата на клиентот и

да ја приспособат нивната поддршка врз основа согледувањата. Една од причините за создавање на алатката беше да им се помогне на засолништата да го идентификуваат напредокот на состојбата на поединците што подолго време се задржуваат во засолништата (понекогаш и до две години).

4) Стандардни оперативни процедури за управување со предмети и упатување – овој документ ги поставува улогите и одговорностите на клучните актери во „патека на упатување“ и во анексите дава практични алатки за давателите на услуги, вклучувајќи: прашања во врска со ризикот и безбедноста; Формулар за упатување;

Согласност за издавање образец за информации; Формулар за прием; насоки за одржување состанок за управување со предмет; формат за акциски план за клиент; контролна листа за предмет.

За да им овозможи на давателите на услуги да ги идентификуваат луѓето што може да бидат со посебни потреби, може да ги користат „Вашингтонските групни прашања“ (“Washington Group Questions”). Објаснување и дополнителни информации на следната веб-страница <http://www.cbm.org/Disaggregation-by-Disability-A-wayforward--498229.php>

ПРИЛОГ 4:

КОНТРОЛНА ЛИСТА: ПРАШАЊА ПОВРЗАНИ СО ПРОЦЕСОТ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ОД АСПЕКТ НА КООРДИНАЦИЈА И УПРАВУВАЊЕ СО КООРДИНАЦИЈАТА

Чекори за имплементација	Што треба да се земе предвид
1. Идентификување на субјектот одговорен за имплементација	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Да ги одразува институциите/ засегнатите страни што ќе бидат дел од координираниот одговор ✓ Лидерство од страна на застапниците на жртвите
2. Спроведување процена	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Процена на тековните движечки фактори:<ul style="list-style-type: none"> ○ Утврдете дали постои сеопфатна правна рамка што се заснова врз пристап фокусиран на лицата кои преживеале насилство и на стандардите за човекови права и вклучува правна рамка за координација што се базира врз добри практики. ○ Утврдете дали постојат родово одговорни политики и практики, вклучувајќи и усвојување политики за идентификување и премостување на бариерите за ефективна координација. ○ Утврдете дали постојат соодветни и одржливи ресурси и финансирање на национално и на локално ниво за да се координира креирањето на политиките и испораката на неопходните услуги. ○ Утврдете дали постојат дефинирани барања за редовна обука и развој на работна сила во врска со добрите практики во координацијата на неопходните услуги на сите нивоа. ○ Утврдете дали постојат стандарди за следење и евалуација со кои се утврдуваат методологијата, факторите за мерење, распоредот за собирање на податоците и поднесување извештаи и дали податоците што се собираат се анализираат и се достапни во насока на подобрување на услугите. ✓ Идентификување и надградба на тековните напори за координација. ✓ Идентификување на правната и политичката рамка за координација врз основа на добрите практики.
3. Развивање и дефинирање на трошоците за планот за имплементација	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Идентификување на задачите за координација – утврдување политики и протоколи и/или соработка на поединечни предмети, на пример, политика на доверливост ✓ Креирајте политики, протоколи, меморандуми за разбирање, кои:<ul style="list-style-type: none"> ○ бараат соработка меѓу службите што се занимаваат со насилство врз жените ○ бараат соодветна размена на информации ○ забрануваат задолжително пријавување поединечни случаи, освен во случаи на непосредна опасност, деца жртви или посебна ранливост ✓ Да се определи раководство за координираниот одговор ✓ Да се определи дали/кога ќе се одржуваат состаноците ✓ Да се спроведе заедничка континуирана обука ✓ Да се договорите за примарните цели – безбедност на жртвата, одговорност на сторителот, одговорност на надлежната служба ✓ Да се договорите дека државните институции, а не жртвите/лицата кои преживеале насилство, се одговорни за решавање на насилството ✓ Да се донесат стандарди кои ќе се однесуваат конкретно за девојките ✓ Да се избегне непотребно дуплирање на услугите ✓ Да се врши проценка на ризикот во секоја фаза од интервенцијата

<p>→ продолжува од претходната страница</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ревизија на предметите од мултидисциплинираниот тим – службите заеднички да работат во насока на подобрување на одговорот во конкретни предмети ✓ Тимски преглед во однос на фаталноста – да се анализираат случаи на убиства од семејно насилство за да се подобри нивниот одговор, услугите и соработката за да се избегнат идни жртви ✓ Да се постигне договор за примена на филозофија што ќе се фокусира на жртвите: жртвите не се одговорни за насилството и не можат да го запрат ✓ Да се утврди дека коренот на насилството е моќ и контрола ✓ Да се дефинираат улогите на надлежните тела што учествуваат ✓ Да се усвои и да се спроведе етичко однесување за вработените и волонтерите на вклучените надлежни служби ✓ Да се креираат и да се спроведат протоколи за собирање, одржување и овозможување пристап до лични информации ✓ Да се осигури дека координираниот одговор ќе ги зема предвид различните потреби на жртвите/лицата кои преживеале насилство <ul style="list-style-type: none"> – на пример, девојките, постарите лица, лицата со посебни потреби, маргинализираните, малцинските и ранливите групи ✓ Да се приспособат стратегиите на конкретни прашања со кои се соочуваат различните групи
<p>4. Следење и евалуација на имплементацијата</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Следење и споделување информации ✓ Евалуација од страна на жртвите/ лицата кои преживеале насилство и нивните застапници ✓ Спроведување внатрешни и надворешни ревизии за да се обезбеди одговорност на надлежната служба ✓ Последователно следење на предметите за да се информирате за исходот и за да се подобри одговорот, вклучувајќи и преглед на смртни случаи ✓ Да се создадат меѓуинституционални системи за следење ✓ Да се користи заедничка технологија за целата евиденција и пријавувања ✓ Да се бара од секое надлежно тело да чува податоци за следење и евалуација ✓ Да се добие согласност од жртвите/лицата кои преживеале насилство за евидентирање лични податоци ✓ Анонимност на податоците што се користат за целите на следење и евалуација ✓ Анализирање на податоците за да се идентификуваат слабостите на одредени групи ✓ Усвојување на процеси за идентификација на несаканите последици од одговорите на насилството
<p>5. Преглед на циклусот и приспособување на планот за имплементација</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Идентификација на бариерите за успешна координација и можни решенија ✓ Спроведување редовни, континуирани обуки за да се осигури интегрирање на новите знаења и добрите практики во одговорот на насилството врз жените ✓ Вклучување на научените лекции во идните политики и практики ✓ Идентификување на добрите практики и научените лекции

ДОСТАПНИ ИЗВОРИ:

UN Women, Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, Interagency Approach/ Coordinated Community Response, <http://endvawn-ow.org/en/modules/view/8-legislation.html#8>.

The Africa Regional Sexual And Gender-Based Violence Network Annual Partners Meeting, http://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/2012RH_SGBVReport.pdf.

Bridging Gaps manual: “Bridging Gaps --From Good Intention to Good Cooperation,” Women against Violence Europe [WAVE]. Daphne Project (2006), <http://www.poline.org/node/177253>.

Multi-Sectoral Programme on Violence Against Women, Bangladesh (2015) <http://www.mspvaw.gov.bd/>.

Abrahams, F. (2005) Learning from Domestic Violence Partnerships: A Study of a Programme of Engagement and Support to Local Domestic Violence Partnerships, London: Local Government Association, available online at: http://www.tavinstitute.org/wp-content/uploads/2013/01/Tavistock_Report_Learning_from_Domestic_violence_Partnerships_B.pdf.

Butegwa, F. and Awori, T. (2010) Multi-Sectoral Approach to Women’s Rights in Africa Manual, Addis Ababa: UN Women, available online at: <http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2010/2010-multi-sectoral-approach-womens-rights-africa.pdf?v=1&d=20150330T182753>.

The Blueprint for Safety, Praxis International, <http://praxisinternational.org/blueprint-home/>

